

Eronneiden isien kokemuksia kodin ja koulun yhteistyöstä

Juha Honkanen

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma
Syyslukukausi 2020
Kokkolan yliopistokeskus Chydenius
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Honkanen, Juha. 2020. Eronneiden isien kokemuksia kodin ja koulun yhteistyöstä. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. 112 sivua.

Tässä pro gradu -tutkielmassa perehdyttiin etävanhempina toimivien isien kokemuksiin kodin ja koulun yhteistyöstä. Lisäksi tarkasteltiin millaiseksi he kokevat osallisuuden lastensa koulunkäynnissä ja miten etävanhemmuus on vaikuttanut kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön.

Menetelmällisesti tutkimus on fenomenologis-hermeneuttinen. Tutkimuksen aineisto kerättiin keväällä 2020. Aineisto koostuu viiden suomalaisen etävanhempi-isän haastatteluista. Isien kokemukset jakaantuivat kuuteen teemaan, joista jokaisessa esiintyy useita merkityksiä. Kokemuksissa korostuivat erityisesti jaettu vanhemmuus ja toimiva yhteishuoltajuus, lähivanhemman korostunut rooli, vanhemmuuden kokeminen yhteistyön kautta, osallisuus lapsen koulunkäynnissä sekä kodin ja koulun yhteistyön toimivuus. Lisäksi isät hahmottelivat kokemustensa kautta koululle periaatteita eroperheiden kanssa toimimiseen.

Tuloksista voidaan päätellä, että kodin ja koulun yhteistyöllä on merkitystä, mutta se ei ole vanhemmuutta määrittelevä tekijä. Yhteishuoltajuuden toimivuus on merkittävä tekijä kodin ja koulun yhteistyön toimivuuden kannalta. Kodin ja koulun yhteistyön kautta isät kokevat vanhemmuuden ja osallisuuden kokemuksia. Vaikka viestinnän tasapuolisuudessa on jonkin verran puutteita, isät ovat pääasiassa tyytyväisiä kodin ja koulun yhteistyöhön, ja kokevat haasteiden olevan muualla. Kodin ja koulun yhteistyölle asettaa omat haasteensa koulun toiminnan rajallisuus ja vaikutusmahdollisuudet haastavissa yhteishuoltajuustilanteissa.

Asiasanat: eroisyys, kodin ja koulun yhteistyö, etävanhemmuus, osallisuus, yhteishuoltajuus

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO.....	5
2	MONIMUOTOINEN ISYYS	8
2.1	Perinteisen etäisestä osallistuvaan isyyteen.....	8
2.2	Isyyden määritelmiä	13
2.3	Isyyteen sitoutuminen ja jaettu vanhemmuus.....	16
2.4	Erot, eroisyys ja yhteishuoltajuus	18
3	KOULU JA MONIMUOTOISET PERHEET	27
3.1	Kodin ja koulun yhteistyön määritelmä ja muodot	27
3.2	Monimuotoiset perheet	31
3.3	Vanhempien osallisuus kodin ja koulun yhteistyössä	34
3.4	Isät kodin ja koulun yhteistyössä	37
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	44
4.1	Tutkimustehtävä	44
4.2	Tutkimuksen lähestymistapa	44
4.3	Haastateltavat ja aineiston keruu	46
4.4	Aineiston analyysi	49
4.5	Tutkimuksen eettisyys	52
5	ERONNEIDEN ISIEN KOKEMUKSIA KODIN JA KULUN YHTEISTYÖSTÄ.....	54
5.1	Jaettu vanhemmuus avaintekijänä	54
5.2	Lähivanhemman merkitys etävanhemman kokemuksissa	58

5.3 Vanhemmuuden toteutuminen osana kodin ja koulun yhteistyötä	64
5.4 Osallisuuden kokeminen lapsen koulunkäynnissä	69
5.5 Kodin ja koulun yhteistyön toimivuus etä-isien kokemana.....	77
5.6 Koulun toiminta eroperheiden kanssa	85
6 POHDINTA.....	91
6.1 Tulosten tarkastelu	91
6.2 Johtopäätökset ja jatkotutkimusmahdollisuudet	93
6.3 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi	95
LÄHTEET	98
LIITTEET.....	108

1 JOHDANTO

Vanhempien ero koskettaa tänä päivänä monia perheitä. Suomessa noin puolet avioliitoista päättyy eroon. Ero vaikuttaa voimakkaasti kaikkiin perheenjäseniin ja perheen lähiverkoston (Koskela 2008, 5). Erityisen voimakkaasti ero saattaa vaikuttaa miehiin. Itse eroon ja parisuhteen päättymiseen liittyvien huolien lisäksi miehiä huolettavat lasten hyvinvointiin ja vanhemmuuden jatkumiseen liittyvät asiat.

Tuomas Rajalan tuoreessa teoksessa *Isävuoro* (2019) pääsevät ääneen eron kokeneet isät. Isien kertomuksissa toistuu suurimpana huolena nimenomaan huoli lapsesta, tämän näkemisestä ja osallisuudesta lapsen elämään eron jälkeen. Lapsen hyvinvointi koetaan jopa niin tärkeäksi, että siitä huolehtiminen saa eronneet osapuolet sopimaan välinsä niin, että yhteistyö lapsen kasvatuksen nimissä sujuu. Aina vanhemmat eivät tällaiseen yhteistyöhön kuitenkaan kykene. Miesten ääntä on viime vuosina tuonut esille myös Joonas Berghäll dokumenttielokuvillaan *Miesten vuoro* (2010) ja *Miehiä ja poikia* (2019). Aihe on yhteiskunnallisesti merkittävä, joten isyyden ja maskuliinisuuden murroksessa paikkaansa hakeva eron jälkeinen isyytensä ansaitsee tulla lähemmin tarkastelluksi.

Nykyinen opetussuunnitelma (POPS 2014) korostaa monin tavoin kodin ja koulun yhteistyötä sekä vanhempien osallisuutta. Tämä tarkoittaa vanhempien aktiivista osallistumista lapsen koulunkäyntiä koskeviin asioihin sekä aktiivista ja monipuolista yhteistyötä kodin ja koulun välillä. Kyse on lapsen hyvinvoinnista ja kokonaisvaltaisesta kasvusta mahdollisimman turvallisessa kasvatusympäristössä. Yhteistyön korostamisesta huolimatta, jääkö osa vanhemmista vähemmälle osallisuuden tasolle esimerkiksi erotilanteissa ja kulkeeko lasta koskeva tieto tasapuolisesti molemmille huoltajille? Jouko Huttunen on teoksessaan (2001) kuvannut vakavaa aihetta sanaleikin keinoin: ovatko tällaisessa tilanteessa elävät etä-isät *etäisiä*?

Pro gradu -tutkielmassani perehdyn eronneiden yhteishuoltajana toimivien etä-isien kokemuksiin kodin ja koulun yhteistyöstä. Tutkimuksen tarkoituksena

on selvittää, miten miehet etävanhempina huomioidaan yhteistyössä ja millaiseksi he kokevat mahdollisuutensa osallistua yhteistyöhön. Tarkastelen myös koulunkäynnin tukemisen ja osallistumisen mahdollisuuksista etä-isien näkökulmasta sekä kokemuksia kodin ja koulun yhteistyöstä ylipäätään.

Tutkimukseni sijoittuu kasvatustieteen, sosiologian ja sukupuolen tutkimuksen kentille. Metodologisesti tutkimus on laadullinen ja määriteltävissä fenomenologis-hermeneuttiseksi perustuen kokemusten tarkasteluun. Hermeneuttista otetta tutkimukseen tuo kokemusten analysointi ja peilaaminen yhteiskunnan tasolle eri ilmiöihin ja toimintamalleihin. Tutkimuksen teoria pohjaa paljolti Jouko Huttusen, Petteri Eerolan ja Johanna Mykkäsen tutkimuksiin isyydestä. Kodin ja koulun yhteistyön kannalta esimerkiksi Tuula Metson väitöskirja (2004) on merkittävä. Myös Markus Torkkelin väitöskirja (2001), jossa tarkasteltiin koulutulokkaiden isien kokemuksia lasten koulunkäynnistä, on iästään huolimatta relevantti viitekehysten kannalta.

Vanhemmuus ja perhe ovat olleet muutoksen kourissa vuosikymmenten ajan. Tämä on asettanut perinteiset sukupuoliroolit perheiden sisällä kyseenalaiseksi. Erityisesti isyys on muuttunut (esim. Eerola 2015; Kekäle 2007; Huttunen 2001, 2010a). Nykyään isät osallistuvat menneitä aikoja enemmän lapsen kasvatukseen. Samalla ydinperhe on saanut rinnalleen muita merkittäviä perheen malleja. Perhetutkimuksen huomio on keskittynyt erilaisten uusperheiden tai saateenkaariperheiden tutkimukseen. Kuitenkin erotilanteissa miesten tasa-arvoinen asema lapsen huoltajuuteen liittyvissä asioissa on kyseenalaistettu. Isien osallisuutta on tutkittu vähän, eronneiden isien vielä vähemmän (Vuorenmaa 2016, 27).

Perinteinen, etäisempi isyys on vuosikymmenten saatossa jäänyt taka-alalle. Nykyään puhutaan ”uudesta isyydestä”, jossa korostuu kiinnostus lastenhoitoon, kotitöihin ja lasten koulunkäyntiin. Vielä 2000-luvun alussa isien rooli lapsen koulunkäynnin tukemisessa ja yhteydenpidossa todettiin vähäisemmäksi kuin äidin (esim. Torkkeli 2001). Tutkimuksessani tarkastelen myös teknologian tarjoamia tiedonkulun tasapuolistamisen mahdollisuuksia. Nykytekniikalla on

valtava merkitys tiedonkulun kannalta, koska tieto kulkee helpommin kuin ennen esimerkiksi Wilman ja Helmen kaltaisten tosiaikaisten järjestelmien avulla.

Isyyden muutosta on tutkittu viime vuosikymmeninä paljon vanhemmuustutkijoiden ja kasvatustieteen piirissä (Huttunen & Eerola 2017, 3). Kokemuksiin pohjautuvaa tietoa isien arjesta ja isyyden kokemuksista erilaisissa tilanteissa on kuitenkin edelleen vähän (Eerola & Huttunen 2011, 212). Koska lasten eroperheissä kasvaminen on yleisempää, on tärkeää saada tutkimustietoa vanhempien kokemuksista ja näkemyksistä aiheeseen. Huttunen (2010a, 111) on korostanut isyyden arjen perusteellista tutkimusta.

Vanhempien erosta seuraa usein ohenevaa isyyttä (ks. Huttunen 2001). Aalto ja Mykkänen (2011, 79) korostavat tarvetta isyyden tutkimukselle erilaisissa instituutioissa, etenkin eronneiden isien kokemuksia lapsen koulunkäyntiin liittyen ei ole tutkittu riittävästi. Tarkastelen näitä aiheita kodin ja koulun yhteistyön ja etä-isyyden näkökulmasta. Koulun tulisi huomioida perheiden erotilanteet paremmin ja tasa-arvoisemmin. Näin ollen opettajan työssä on tärkeää huomioida molempien vanhempien tasavertainen kohtelu kodin ja koulun yhteistyössä. Pyrin tutkimuksessani tuomaan esille eronneiden isien oman äänen ja kokemukset tämän tärkeän aiheen ympäriltä.

2 MONIMUOTOINEN ISYYS

2.1 Perinteisen etäisestä osallistuvaan isyyteen

Isyys on muotoutunut historiallisesti niin kulttuurisessa kuin sosiaalisessakin mielessä. Erityisesti viime puolen vuosisadan ajan isyys on ollut murrosvaiheessa. Keskustelu hyvän isyyden ympärillä on käsitellyt isän osallistumista lasten hoivaan ja hoitoon. Meneillään on ollut muutos perinteisestä isyydestä uuteen, osallistuvampaan isyyteen. Ennen isä oli perheen tärkein auktoriteetti, mutta muutoin isä ei liioin ollut läsnä lasten arjessa, vaan oli pikemminkin etäinen. (Eerola 2009, 16.) Isyys on muuttunut leiväntuojasta, turvaajasta, sukupuoliroolien opettajasta ja ulkomaailmaan tutustuttajasta kohti muotoa, jossa keskeistä ovat hoiva, vastuullisuus, läsnäolo ja saatavilla olo, aktiivisuus, osallisuus ja vuorovaikutus sekä lapsen että puolison kanssa (Huttunen 2010b, 175–176; Eerola 2009, 20).

Vielä 1800-luvulla isyyden pohdinta ei tavallista kansaa juuri kiinnostanut. Perheihanteet koskivat naista, lapsia ja kasvatusta. Isä oli perheen yhteyshenkilö ulkomaailmaan, yleiseen ja julkiseen. Sukupuoliroolit olivat vahvoja ja määrittyivät eri tavalla. Nainen määrittyi oman sukupuolensa kautta ja toimi kodin sisällä eikä yleensä käynyt töissä. Mies hoiti kodin ulkopuoliset asiat ja työnteon. Työnteko oli tärkeää ja perhe antoi työlle merkityksen. (Eerola 2009, 22.) Mies määrittyikin toimintansa sekä yhteiskunnallisen asemansa kautta.

Aalto (2010, 15–21) huomauttaa, että vaikka perinteisestä ja jopa pelottavasta isän mallista on tultu kauas, ei isyys ennenkään ole ollut niin mustavalkoista, kuin menneisyyskuvamme antaa ymmärtää. Aallon mukaan hoivaava isä ei ollut tuolloin miehen mielessä mahdottomuus, mutta ei toisaalta tavoitekaan. Isyyden tutkimuksessa tulisi huomioida yhteiskunnan muutos, minkä lisäksi tulisi kiinnittää huomioida jatkuvuuksiin. Täten nykyihanteiden mukainen osallistuva isä on ollut olemassa jo ennen sen huomioimista 1960- ja 70-luvun tutkimuksissa. Se ei ole voinut muodostua yhtäkkiä tyhjiössä. (Aalto 2010, 30–31.)

Psykologian tutkimus alkoi kiinnostua isyyden tarkastelusta kiintymyssuhdeteorian ja psykoanalyttisen teorian ja erityisesti Erik H. Eriksonin työn myötä. Isättömyys alettiin nähdä ongelmana ja roolimallin puutteena etenkin hieman varttuneempien lasten kohdalla. (Aalto 2010, 23–25.) Isyys määrittyi rooliksi, jonka tarkoituksena oli auttaa äitiä ja lasta erottautumaan keskinäisestä symbioosistaan. Ajattelussa korostui myös miehen ehdoton auktoriteetti sekä miehen mallin esittäminen erityisesti poikalapselle. (Huttunen 2010b, 175.) Isä oli roolimalli ja suunnan näyttäjä, yhteiskuntaan tutustuttaja. Lisäksi isä oli äidin ja lapsen hyvän suhteen mahdollistaja. (Aalto 2010, 24.)

Suomalaisessa isyyden historiassa 1900-luvun puoliväli on merkittävää aikaa. Aallon (2010, 26) mukaan tuolloin elettiin ydinperheen ja leiväntuoja-isyyden kulta-aikaa ainakin ideologian tasolla. Sodan jälkeisen Suomen isyydessä korostui etäisyys, kovuuteen kasvattaminen ja läheisyyden puuttuminen. Suurin syy sota-ajan isien henkiselle etäisyydelle oli miesten traumaattisissa sotakokemuksissa (Pernu & Pohjola 2011, 12). Vanhemmuuden mallien on todettu olevan jossain määrin periytyviä (Mykkänen, Hirsjärvi & Laurinen 2001, 382). Niinpä sota-ajan isämalli siirtyi myös seuraaville sukupolville, ja sodilla on ollut suuri merkitys isyyden kehitykseen 1900-luvun Suomessa. Toisaalta kaupungistuva ja modernisoituva Suomi alkoi tarjota nuorille uusia mahdollisuuksia niin työnteon kuin ajattelumallienkin osalta. (Aalto 2010, 27–28.)

Uusi, osallistuvampi isyys alkoi nousta osaksi poliittista keskustelua 70-luvulla. Tätä edelsi avustavan isän malli, jota korostettiin jo 1960-luvulla tasa-arvo-keskusteluissa. 1980-luvulla ajatus isästä äidin veroisena lapsen hoivaajana alkoi saada kannatusta. Vuosikymmenestä on myös käytetty nimitystä ”isän vuosikymmen”. (Aalto 2010, 29–31; Vuori 2004, 43–47.) Huttusen (2010a, 111) mukaan uuden isyyden murroksesta seurasi jaetun vanhemmuuden ideologian nousu 1990-luvulla. Vuosituhannen taitteesta lähtien poliittisessa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa on ollut voimakas osallistuvan isyyden ja jaetun vanhemmuuden painotus (Aalto 2012, 238; Aalto 2010, 32).

Suomalaisen isyyden historia on erilaisten ja osin limittäin eläneiden isyyksien kyllästämää (Vuori 2004, 30). Maatalousyhteiskunnan luja ja ehdoton auktoriteetti ja pääsääntöinen leiväntuoja tai modernimpi avustava isä ovat eläneet samoina aikoina, mutta eri painotuksin. Hoivaavan isyyden seurauksena voidaan toisaalta havaita isäntävallan murentumista. Yleisten avioerojen, liiallisen työn ja isän maskuliinisuuden muuttuminen tai katoaminen ovat johtaneet psyykkiseen, fyysiseen ja yhteiskunnalliseen isättömyyteen. (Aalto 2010, 34.)

Isyys on isän elämää rikastuttava ja suojaava tekijä (Huttunen 2010a, 114). Isien lastensa kanssa viettämän ajan määrä on kasvanut merkittävästi 70-luvulta lähtien ja lähentynyt äitien vastaavaa. Isät kokevat lapsen hoitoon sitoutumisen tärkeäksi ja lapsen kanssa vietetyn ajan mielekkääksi. Silti oma isyys ja pätevyys vanhempana epäilyttävät monia. (Huttunen & Eerola 2017, 8–9.)

Osallistuvalla isyydellä tarkoitetaan tunteikkaasti kasvatukseen suhtautuvaa, uudehkoa isyyden mallia, jossa isä on halukas olemaan äidin kanssa tasavertainen kasvattaja, huolenpitäjä ja kotitöihin osallistuja (Andreasson & Johansson 2019, 2–3). Huttusen (2010a, 111–112) mukaan osallistuvan isyyden määritelmään kuuluu kolme olennaista tekijää. Ensinnäkin isyys on alettu nähdä aktiivisena toimijuutena taustalla ja etäällä toimimisen sijaan. Toisekseen isä nähdään nykyään tasavertaisena – tai ainakin tasavertaisempana – vanhempana äidin rinnalla. Kolmanneksi isyyden merkitystä lapsille kuvaillaan samoilla termeillä ja sanankänteillä kuin äitiyttä.

Osallistuvan isyyden sovittaminen perheen muuhun elämään ei ole aina mutkatonta. Yksi keskeinen haaste isien tasavertaiseen kasvatukseen ja hoivaan osallistumisen kannalta on työ (Huttunen & Eerola 2017, 11). Sillä on vaikutuksensa sekä parisuhteessa olevien että eronneiden miesten elämään. Lisäksi etenkin erotilanteissa viranomaisten päätöksistä saattaa välittyä näkemys äidin ensisijaisuudesta vanhempana ja päätökset esimerkiksi eron jälkeisten asioiden hoitamisessa ovat epätasa-arvoistavia (Sund 2007, 62). Isien tahto osallistua lapsensa hoivaan ei välttämättä pääse toteutumaan, koska yhteiskunnan muutos on paljon hitaampaa kuin ajattelutapojen muutos. Täten esimerkiksi työelämä vaikuttaa joustamattomalta ja päätöksenteossa heijastuvat perinteiset sukupuoliroolit.

(Andreasson & Johansson 2019, 13–15.) Niinpä isänä oleminen, perhepolitiikka ja työ nivoutuvat tiiviisti toisiinsa (Eerola & Huttunen 2011, 211).

Isä voi osittain tahtomattaankin joutua leiväntuojan rooliin, jos hän esimerkiksi tienaa enemmän kuin äiti. Tällä voi olla suuria vaikutuksia sekä isien että lasten hyvinvoinnille, mikäli isällä on vaikeuksia ajankäytön kanssa. Esimerkiksi perheen taloudellinen tilanne voi johtaa tällaiseen tilanteeseen. Tällaisessa roolissa oleminen ei tarkoita, etteikö mies arvostaisi ja rakastaisi perhettään. Hän saattaa pitää perhettä maailman tärkeimpänä asiana. Toisaalta työssäkäynti voi olla myös valinta, jollaista ei lasten hoidon vaihtoehtona ole aiemmin edes ollut. (Eerola & Huttunen 2011, 218–219.)

Huttusen ja Eerolan mukaan isiä voitaisiin tukea enemmän lasten kasvatuksessa ja hoidossa. Poliittisilla päätöksillä on saatu aikaan paljon esimerkiksi isyys- ja vanhempainvapaiden osalta. Isät kuitenkin kokevat, että heillä ei ole tarpeeksi tietoa lasten hyvästä hoivasta. Isien potentiaali hoivassa tulisi ottaa huomioon niin, että isä rohkaistaisiin tähän. Tukeminen äideiltä, muilta ihmisiltä, työpaikalta ja poliittisesti tekisi isien osallistumisesta paljon helpompaa. (Huttunen & Eerola 2017, 11–13.) Isien vanhempainvapaan määrä on todettu olevan yhteydessä myös työnteen määrään myöhemmin ja siihen, miten paljon erotilanteissa isä tahtoo aktiivisesti olla läsnä lapsen elämässä (Huttunen 2010b, 178).

Media ja tiede ovat viime vuosikymmenen aikana kiinnostuneet isyydestä kasvavassa määrin (Eerola 2009, 15). Osallistuva isyys onkin muodostunut yleisesti hyväksytyksi malliksi Suomessa ja muualla Pohjoismaissa (Andreasson & Johansson 2019, 2). Miehet kokevat olennaiseksi osaksi minuuttaan olla läsnä ja ”perheihmisiä” (Huttunen & Eerola 2017, 12). Perinteinen isyys on kyseenalaistettu hyvin laajalti etenkin nuorten, keskitasoa korkeammin koulutettujen ja kaupunkilaisten näkökulmasta (Huttunen 2010a, 112; Kaukinen, Eerola & Eskola 2018, 106).

Perälä-Littusen (2007, 341–343) mukaan suomalaisen yhteiskunnan peruskiviin kuuluu sukupuolten välinen tasa-arvo ja perheissä jaetun vanhemmuuden korostaminen. Toisaalta Suomessa on myös pitkät perinteet äitiyden korostamisessa isyyden sijaan perheen tärkeimpänä osana. Hyvässä äitiydessä ja isyydessä

arvostetaan ihmisten mielissä paljon samoja ominaisuuksia, mutta auktoriteetti ja elättäminen yhdistetään enemmän isyyteen, kun taas hoiva ja lapsen tukeminen esimerkiksi koulun suhteen yhdistetään äitiin. Samankaltaisuudesta huolimatta korostukset ovat edelleen vahvassa. (Perälä-Littunen 2007, 346–348.) Sundin (2007, 62–70) mukaan aikamme merkittävimmät tasa-arvon ongelmat ovat naisten alipalkkaus ja miesten asema huoltajuuskysymyksissä. Esimerkiksi Suomessa järjestelmä vapaan ottamisesta ja etuuksista lapsen syntymän jälkeen on varsin kattava, se ei ole täysin tasa-arvoinen isien suhteen.

Vaikka julkinen isänä olemisen diskurssi on osaltaan vaikuttanut isyyteen ja siihen, miten paljon siihen liittyviä etuuksia haetaan, ei näitä mahdollisuuksia kuitenkaan käytetä hyödyksi niin paljon kuin olisi mahdollista. (Eerola & Huttunen 2011, 211–212.) Osin tämän takia äidit käyttävät edelleen enemmän aikaa lasten kasvatukseen ja hoivaan. (Huttunen & Eerola 2017, 2–3.) Yhteiskunnallisesti olisi tärkeää, että isät tuntisivat lapsiaan paremmin, mikä helpottaisi isien asemaa myös erotilanteissa, eivätkä he olisi vanhempana alakynnessä äitiin verrattuna. Poliittisten päätösten tulisi tukea tasa-arvoista kehitystä. (Sund 2007, 70; Huttunen 2010a, 114.)

Vähempi vanhempainvapaiden hyödyntäminen ei suoraan tarkoita, etteikö isä muutoin osallistuisi lasten hoitoon. Esimerkiksi raskas tai aikaa vievä työ voi vähentää isän lasten hoitoon käyttämää aikaa. Vanhempien ajankäyttö muodostuu perheen sisäisten neuvottelujen ja valtasuhteiden mukaisesti. Olisi tärkeää löytää ajankäytössä vanhempia ja lasta tyydyttävä jako työn, perhe-elämän ja vapaa-ajan välillä. (Kaukinen ym. 2018, 93; Ylikännö 2009, 121–123.)

Osallistuvan isyyden toteutumista on kannattavaa tukea, sillä isien ajanvietto lasten kanssa tukee lapsen kokonaisvaltaista kasvua. Suomessa aihe onkin koettu Huttusen ja Eerolan mukaan tärkeäksi. Tähän on ajan mittaan pyritty esimerkiksi siten, että äitien työssäolomahdollisuuksia on parannettu. (Huttunen & Eerola 2017, 3.) Toisaalta kaikkein vaikeinta on tukea niitä miehiä, jotka eniten kaipaisivat isyyteensä tukea (Huttunen 2010b, 177). Osallistumalla isä vahvistaa omaa asemaansa perheessä.

2.2 Isyyden määritelmiä

Isyys on määriteltävissä sekä yhteiskunnan että yksilön tasolla. Torkkelin (2001, 22) nämä näkökulmat harvoin kohtaavat täysin. Jokainen mies kokee ja toteuttaa isyyttä omalla tavallaan, mutta toisaalta ympäröivä yhteiskunta määrittelee isyyden tietyinlaisin ehdoin.

Maskuliinisuus on sidoksissa isyyteen kulttuurisissa käsityksissä ja isyyden luonteessa (Kolehmainen 2004, 92–94; Eerola 2009, 15). Maskuliinisuutta on monenlaista, toisin kuin joskus oletetaan. Nykyään isyydessä korostuu pehmeä maskuliinisuus, ei machomaisuus. (Kolehmainen 2004, 89; Eerola 2009, 24–25.) Maskuliinisuus on perinteisesti nähty sukupuolten eroina, fyysisyytenä ja etäisenä leiväntuojaisyytenä tai postmodernisti sukupuoliroolien sekoittumisena yhdistyen lastenhoitoon, kasvatukseen ja perhe-elämään (Kolehmainen 2004, 93; Eerola & Huttunen 2011, 214–215). Toisaalta edelleen törmää ajatteluun, jonka mukaan lasten hoitoon ja kotitöihin osallistuva mies on vähemmän maskuliininen. Tällainen ajattelu on kuitenkin vähenemään päin ja erityisesti kyseenalaistettu vanhemmuuden tutkimuksessa (Andreasson & Johansson 2019, 3). Osallistuvan isyyden juuret ovat feminismissä ja näkemyksessä sukupuolten tasa-arvoisuudesta (Vuori 2004, 30). Hoivaava isä rikkoo sen perinteisen näkemyksen, jonka mukaan mies ja nainen ovat erilaisia ja heidän tulisi tehdä eri asioita (Kolehmainen 2004, 97).

Maskuliinisuuteen liitettävät auktoriteetti ja kuri eivät liity pelkästään perinteiseen isyyteen, vaan nykyään ne esiintyvät eri tavalla. Siinä missä vanhemmat sukupolvet korostivat ankaraa kuria ja auktoriteettia, nykyään korostuu pehmeämpi auktoriteetin ja kurin malli. Siinä korostuu lapsen kanssa keskustelu ja yhteinen pohtiminen. Myös lapsen ymmärtämisen ja lapsilähtöinen kasvatus on tärkeää. Tästä huolimatta rajojen asettamisen merkitys isyydessä korostuu edelleen. (Mykkänen, Hirsjärvi & Laurinen 2001, 388.)

Osallistuvasta isästä käytetään tutkimuksessa useita nimityksiä, kuten aikaansaava isä (*generative father*), hoivaava isä (*nurturing father*) ja vastuullinen isä (*responsible father*). Kaikissa näissä on kyse voimistuvasta tai intensiivisemmästä isyydestä, jollainen on yleistynyt Pohjoismaissa ja muissa länsimaissa viimeisten

viidenkymmenen vuoden aikana. (Eerola & Huttunen 2011, 213.) Esimerkiksi aikaansaava isä on huomioon ottava, huolehtiva, vahvasti osallistuva ja nykyiset että tulevaisuuden tarpeet huomioiva (Mitchell & Lashewicz 2019, 185).

Kekäleen (2007, 40) määritelmässä isyys on jaettavissa kolmeen vaiheeseen, jotka ovat kehittyneet ajan myötä. Esimodernissa isyydessä isä on perheen julkinen kuva ja sukupuoliroolit ovat hyvin selkeät. Nainen hoitaa perheen ja mies kaiken muun. Modernissa isyydessä isä on etäinen leiväntuoja tai elättäjä (*breadwinner*). Vaikka mies on hieman läheisempi perheen hoidossa, ovat sukupuoli-roolit silti vahvat. Postmodernissa isyydessä sukupuoli-roolit ovat tasoittuneet ja isä on äidinkaltainen hoivaaja. Isä ja äiti myös jakavat vanhemmuuden tasaisesti. Kekäleen mukaan näitä kaikkia voi aikasidonnaisuudesta ja hitaasta muutoksesta huolimatta esiintyä edelleen, mutta postmoderni isyys on vakiintunut kulttuurisesti suomalaisen yhteiskuntaan. Kekäleen luokittelua tarkastelleet Eerola ja Huttunen toteavat, että esimoderni ja moderni ovat perinteistä isyyttä, postmoderni isyys ”uutta” ja osallistuvaa isyyttä (Eerola & Huttunen 2011, 214). Postmodernin miehisyyden mallitarinan mukaan esimodernissa ja modernissa miehisyydessä hoivaavuuden omaksuminen merkitsi miehisyyden menettämistä (Kekäle 2007, 54).

Eerola ja Huttunen (2011, 211) määrittelevät isyyden mallinsa hieman eritavalla moderniin, postmoderniin ja näiden väliin asettuvaan siirtymävaiheen isyyden malliin. Kaikki tukeutuvat uuden, osallistuvan isyyden malliin, joka korostaa hoivaa, läsnäoloa ja osallisuutta. Eerolan (2009, 16–17) mukaan siirtymävaiheen isyyden voidaan katsoa olevan jonkinlainen välitila, jossa mies pohtii isyyttään. Näissä pohdinnoissa korostuvat yleensä osallistuvamman isyyden aiheuttamat haasteet, kuten elättämisen tarve ja työ, hoiva ja perhe, epäitsekkyys ja autonomia, harrastukset ja kaveripiiri sekä vanhemmuuden jakaminen. Siirtymävaiheen isä tietää ja tuntee velvollisuutensa ja nauttii lapsen kanssa olosta, mutta kuitenkin kaipaa autonomiaa ja vähempää vastuuta. Sen keskiössä korostuukin hämmennys. Eerolan mukaan tällaiseen hämmennyksen tilaan vaikutta-

vat perinteiset kulttuurimme käsitykset sukupuolirooleista ja työnjaosta. Toisaalta sekä perinteistä isyyttä, siirtymävaihetta sekä uuden isyyden malleja yhdistää Eerolan (2009, 23–24) mukaan se, että tavoitteena on olla hyvä isä.

Huttunen (2001, 57–65) on jakanut isyyden teoreettisessa mielessä biologiseen, juridiseen, sosiaaliseen ja psykologiseen isyyteen. Tarkastelen asiaa käänteisesti isättömyyden kautta. Tällöin isättömyys voi olla lapselle biologista, jolloin lapsella ei ole suhdetta biologiseen isäänsä, vaikka henkilöllisyys olisikin tiedossa. Hieman vastaava, mutta synkempi tilanne on juridinen isättömyys, jossa lapsella ei ole isyyden tunnustanutta isää. Näiden lisäksi on olemassa sosiaalista isättömyyttä, jossa lapsella ei ole arjessa läsnä isää, sekä psykologista isättömyyttä, jolloin lapsella ei ole läheistä suhdetta henkilöön, jota hän voisi pitää isänään. Isättömyys on vahva riskitekijä lapsen kehitykselle ja isättömillä lapsilla on todettu menevän kollektiivisesti huonommin, kuin isällisillä lapsilla. (Huttunen 2010a, 112–113.)

Vaikka biologinen isyys on selkeimmin määriteltävissä, se ei kuitenkaan takaa vielä minkäänlaista isä-lapsi -suhdetta. Biologinen isyys on lähellä juridista isyyttä, johon liittyy vanhemmuuden lisäksi huoltajuus- ja elatusvelvollisuus. Eron jälkeen juridiseen isyyteen liittyvät myös tapaamisoikeus- ja asumiskysymykset sekä oikeus saada tietoa lapsesta. Isyyden toteutumisen kannalta merkittävintä on sosiaalinen isyys, jossa isyys alkaa toteutua isän viettäessä aikaa lapsen kanssa. Psykologinen isyys on kiintymyksen osoittamista. (Huttunen 2001, 57–65.) Juridinen, sosiaalinen ja psykologinen isyys korostuvatkin eroisyydessä ja siihen liittyvissä teemoissa. Elatusmielessä eroisyyteen liittyy myös taloudellinen isyys (Hakovirta & Broberg 2014, 115).

Isyyttä voidaan tarkastella myös ohenemisen ja vahvistumisen kautta. Vahvistuvassa isyydessä on pitkälti kyse osallistuvasta isyydestä, jossa lasten hoitoon ja kasvatukseen osallistutaan tasavertaisesti äidin kanssa. Oheneva isyys on toinen kehityskulku, jossa isä jää huomaamatta ja joutuu etäämmälle lapsesta omaa tahtoaan vastaan (Huttunen 2001, 153; Eerola 2009, 15.) Toisaalta oheneva isyys voi olla myös tietoinen valinta tai esimerkiksi yhteiskunnallisten syiden

seurausta (Huttunen 2010a, 113). Isien huomioiminen kodin ja koulun yhteistyössä voi vaikuttaa isyyden vahvistumiseen tai ohenemiseen. Yksinhuoltajaisät, etä-isät ja isäpuolet ovat ohenevan isyyden haasteen keskiössä ja laajentuva ilmiö suomalaisessa isyydessä. Lisäksi jonkin verran isiä elää kokonaan ulkona lapsensa elämästä tai vetäytyy ”pakotettuna” tai vapaa-ehtoisesti taka-alalle. (Huttunen & Eerola 2017, 13.)

Vaikka ohenevaa isyyttä voi yhtä lailla olla ydinperheessä kuin muunlaisissa perheissä, suurin riski isyyden ohenemiselle on eron jälkeen. Tällöin on vaarana, että isän ja lapsen yhdessäelö vähenee tai katkeaa kokonaan (Huttunen 2001, 154–159.) Kuitenkin isän oikeudet ja velvollisuudet lapsen kasvatukseen ja elatukseen säilyvät, vaikka isä ja lapsi eivät asuisikaan yhdessä. Eron jälkeinen isyys näyttäytyykin usein ristiriitaisena. Vanhemmuudessa olennaista on arjen jakaminen, eikä tämä yleensä toteudu tasapuolisesti eron jälkeen. (Mykkänen 2010a, 70.)

2.3 Isyyteen sitoutuminen ja jaettu vanhemmuus

Huttunen (2010b, 175–180) mukaan sitoutunut isyys on monimutkaisempaa kuin sitoutunut äitiys. Se on monien tekijöiden summa ja myös valinta. Toteutuessaan se on kuitenkin miestä, lasta sekä parisuhdetta voimistavaa ja palkitsevaa. Isyyteen sitoutuminen on henkisen kasvun prosessi, joka saattaa välillä tuntua turhauttavalta tai uhrautumiselta, mutta joka myöhemmin tuntuu oikealta ja hyvältä ratkaisulta. Osallistuvaan isyyteen voidaan kasvaa merkittävien tapausten, kuten lapsen syntymän tai vanhempien eron, myötä (Eerola & Huttunen 2011, 225). Näin ollen avioero ei sulje pois osallistuvan isyyden mahdollisuutta ja sitoutuneisuutta (Huttunen 2010b, 179).

Isältä vaaditaan tänä päivänä suurempaa panosta perheen arkeen, kasvatukseen ja hoitoon, koska naiset ovat kodin ulkopuolisessa työssä siinä missä miehetkin (Mykkänen 2010a, 67). Äidin työssä käyminen on suoraan yhteydessä siihen, miten paljon isä osallistuu lapsen hoitamiseen. Se, käykö äiti töissä lasten ollessa pieniä, on kuitenkin pitkälti kiinni perheen sisäisistä keskusteluista ja

valta-asetelmista (Ylikännö 2009, 123.) Toisaalta isä voi viettää lapsen kanssa paljon aikaa, mutta osallistua hyvin vähän varsinaiseen hoivaan tai kotitaloustöihin. (Huttunen & Eerola 2017, 7.) Isyys muotoutuu edelleen osana perhettä (Aalto 2010, 16).

Isyyteen sitoutumista kuvaavia tekijöitä ovat esimerkiksi motivaatio isyyteen, lastenhoidon taidot, itseluottamus, sosiaalinen tuki ja institutionaaliset käytänteet (Huttunen 2010b, 177; Eerola 2009, 20). Esimerkiksi toimiva kodin ja koulun yhteistyö rakentaa isän ympärille sosiaalista tukiverkkoa ja vahvistaa luottamusta institutionaalsiin käytänteisiin. Sosiaalisen tuen merkitys, kuten hyväksitty parisuhde ja äidin hyväksyntä jaettuun vanhemmuuteen ovat Huttusen (2010b, 177) mukaan isän sitoutumiselle tärkeitä tekijöitä. Perheen ulkopuolelta tulevilla tekijöillä on myös suuri merkitys sosiaalisessa tuessa. Toisaalta isien kodin ulkopuolista tukiverkkoa on luonnehdittu suppeaksi (Torkkeli 2001, 159).

Isyyteen sitoutumisessa keskeistä on jaettu vanhemmuus ja positiivinen suhde lapsen äitiin (Alasuutari 2003, 20; Eerola & Huttunen 2011, 223–225). Huttusen mukaan jaettu vanhemmuus on kenties olennaisin osa osallistuvaa isyyttä (Huttunen 1999, 186). Jaettu vanhemmuus tarkoittaa yhtäläistä osallistumista lasten kasvatukseen ja kodin hoitoon. Puolison tuki ja hyväksyntä ovat olennaisia jaetun vanhemmuuden mahdollistamisen kannalta. (Eerola 2009, 25; Huttunen 2010b, 179.) Tämä korostuu etenkin eron jälkeen, jolloin jaettu vanhemmuus nivoutuu tiiviisti vanhempien yhteistyökykyyn (Hakovirta & Broberg 2014, 126). Tällöin äiti voidaan kokea isyyden estäväksi tekijäksi (Aalto, 2012, 156).

Isyyteen ja parisuhteeseen sitoutuminen on lopulta miehen oma eettinen valinta. Sitoutumisen on kuitenkin todettu parantavan isän elämänlaatua pitkällä aikavälillä tuomalla sisältöä ja merkitystä. Lisäksi isä oppii käsittelemään tunteitaan. Suhteella on merkitystä sekä lapselle että isälle. (Huttunen 2010b, 175; Kolehmainen 2004, 99.) Kumpikin osapuoli rakentaa isä-lapsi -suhdetta omalla tavallaan (Mitchell & Lashewicz 2019, 190).

Huttusen (2010b, 179) mukaan emotionaalinen sitoutuminen lapseen toimii puskurina työelämän aiheuttamalle stressille ja antaa mahdollisuuden nähdä hetkittäisten ikävien asioiden yli. Monesti isän ja lapsen tekemiset eroavat äidin

kanssa harrastetusta. Isät myös kokevat näistä asioista ylpeyttä ja kokevat, että opettavat lapselle elämäntaitoja ja kehittävät tunnesidettä lapseen (Paajanen 2006, 47). Isänä olossa kannattaa keskittyä omiin vahvuuksiin, koska isyydessä kaikkein tärkeintä on osallisuus ja osallistuminen (Mitchell & Lashewicz 2019, 191–195).

Isyyden tarkastelua vaivaa Huttusen mukaan hieman se näkökulma, että on jollain tapaa yllättävää, että isä haluaa olla osallisena, huolehtivana ja vastuullisena osana lapsen elämässä. Tämä voi joitakin isiä kohtaan olla jopa loukkaavalta tuntuva väite. Lapsen saaminen aktivoi isässä kehitystä pienemmästä huolehtimisena. (Huttunen 2010b, 178–180.) Juuri äitiys on kuitenkin usein nähty sisäsyntyisenä, biologisena ominaisuutena, kun taas isyyden sosiaaliseen rooliin kasvetaan ajan ja harjoituksen myötä (Mykkänen, Hirsjärvi & Laurinen 2001, 382–383).

2.4 Erot, eroisyys ja yhteishuoltajuus

Yleisin isyyden muoto on ydinperheen isyys (Eerola 2009, 15). Eronneet isät ovat siis vähemmistö, joiden olemassaoloon ei välttämättä kiinnitetä riittävää huomiota kodin ja koulun yhteistyössä. Lapsella on oikeus molempiin vanhempiin myös eron jälkeen, eikä vanhemmuus päätty eroon (Pernu & Pohjola 2011, 3).

Eroisyys, eli isyys parisuhteen päättymisen jälkeen, on merkittävä yhteiskunnallinen kysymys. Yhä useampi isä elää vain osan arjestaan lapsensa kanssa. Kysymys koskettaa kaikkia lasten ja perheiden parissa työskenteleviä, myös opettajia. Katkeamaton isä-lapsi -suhde ja ilon säilyminen isyydessä on mahdollista parisuhteen päättymisen jälkeenkin. Se vaatii kuitenkin yhteiskunnallista tahtoa sekä toimintamalleja, jotta isän tasavertaisen läsnäolo lapsen elämässä voidaan taata. (Hakovirta & Broberg 2014, 114; Huttunen 2010a, 115.) Myös moni äiti haluaa nykyään, että lapsella on läsnä oleva ja osallistuva isä erosta huolimatta (Andreasson & Johansson 2019, 10). Toisaalta erityisesti nuoret ja kokemattomat äidit kokevat vastuun lastenhoidosta olevan itsellään ensisijaisesti ja vasta toissijaisesti lapsen isällä (Huttunen & Eerola 2017, 10).

Lähes joka toinen avioliitto Suomessa päättyy eroon ja suurin osa eroperheiden lapsista on varsin pieniä, korkeintaan alakouluikäisiä (Poijula 2016, 263). Ero ei ole yleisyydestään huolimatta toivottu asia, eikä siten normaali (Hokkanen 2005, 147). Erotilanteet ovat yleensä kaikille osapuolille haastavia ja eron jälkeen isän rooli jää usein pienemmäksi (Koskela 2012, 97). Sekä lapset että vanhemmat kokevat eron aikana ja sen jälkeen stressiä, minkä lisäksi erosta aiheutuu usein muita psykologisia, sosiaalisia ja käytöksellisiä ongelmia, jotka voivat olla pitkäaikaisiakin (Kang & Ganang 2020, 1). Miehen huoli lastaan koskevissa asioissa, kuten tapaamisessa ja kasvatuksessa, saattaa kantaa vuosia eron jälkeenkin. Samoin pieni lapsi saattaa kokea isän puuttumisen pitkäänkin hyvin raskaaksi. (Koskela 2012, 95.)

Ero muuttaa koko perheen elämää. Esimerkiksi arki ja vanhemmuus rakentuvat eron jälkeen hyvin eri tavalla. Lapsiin liittyvät asiat on järjesteltävä uudelleen. Kääriäisen mukaan vanhemmuus saattaa vahvistua eron jälkeen, kun vanhempi havahtuu yhdessä eletyn arjen määrän vähenemiseen. (Kääriäinen 2008, 82–86.)

Yhteiskunnallinen huoli erojen määrästä on kohdistunut ennen kaikkea kahteen asiaan: yhtäältä eron vaikutuksista lapsille, ja toisaalta perhe- ja avioliittoinstituution sekä niihin liittyvien moraalisten sääntöjen rapautumiseen. Eroaminen on tehty juridisesti aiempaa helpommaksi, eikä lasten asema enää välttämättä riipu vanhempien siviilisäädystä. (Kuronen 2003, 104.) Avioliittoa löyhempi avoliitto on vakiintunut yleiseksi yhteiselämän muodoksi, eikä ero ole avoliitossa yhtä vaativaa kuin avioliitossa (Nystén 2015, 96–99). Kiiskin (2011, 51) mukaan erojen yleisyys liittyy postmodernin ajattelun malliin, jossa korostuu yksilön vapaus. Tästä syystä myös parisuhde ja siihen sitoutuminen koetaan nykyään vähemmän tärkeäksi, minkä voisi katsoa hieman ristiriitaiseksi osallistuvan isyyden ja jaetun vanhemmuuden suosioon nähden.

Ero on miehelle haastava asia ja kokevat erosta selviämisen haastavaksi. Naiset ovat eroissa miehiä aloitteellisempia, mutta toisaalta pitävät itse erokoke-
musta vaikeampana kuin miehet. (Kiiski 2011, 93–97.) Lasten olemassaolo on

yksi keskeisistä tekijöistä erosta selviytymisen kannalta (Kiiski 2011, 159). Miesten ajattelun on todettu muuttuvan eron myötä. Urakeskeisyyden ja menestymisen tilalle tulee ajatuksia lapsen kasvatuksesta ja huolenpidosta (Andreasson & Johansson 2019, 8).

Ero on poikkeuksetta myös lapselle vaikea asia (Poijula 2016, 263–264). Lapsille erosta puhuttaessa tulisi pyrkiä läpinäkyvyyteen ja tiedon rajaamiseen lapsen kehitystasolle sopivaksi. Eron käsitteleminen lapsen kanssa neutraalisti on tärkeää. Muunlainen käsittely aiheuttaa isissä pelkoa aseman heikkenemisestä vanhempana. (Kang & Ganang 2020, 1–5.) Lapsi käy läpi monenlaisia tunteita vanhempiensa eron aikana, esimerkiksi syyllisyyttä tai hylätyksi tulemistä. Eroperheiden kanssa työskentelevien on tärkeää tiedostaa nämä oikeudet ja tarpeet, joita lapsella on vanhempien erotessa. (Pernu & Pohjola 2011, 23–26.) Riitaisissa eroissa miehet pelkäävät erityisesti sitä, että äiti vaikuttaa isä-lapsi -suhteeseen (Frieman 2002, 167).

Vieraannuttaminen on harvinainen, mutta riitaisissa eroissa todellinen, ongelma. Sillä tarkoitetaan toisen vanhemman tarkoituksenmukaista toimintaa, jossa tavoitteena on lapsen ja toisen vanhemman suhteen heikkeneminen tai kokonaan katkeaminen. Lapsen lisäksi vieraannuttamisesta kärsii myös kohdevanhempi, jolle seurauksena aiheutuva etäännyminen tai välien katkeaminen saattaa tuntua samalta kuin lapsen menettäminen tai kuolema. Vanhemmat saattavat käyttää opettajaa keskinäisten riitojensa välikkappaleena. Kouluissa tulisi mahdollisuuksien mukaan huomioida vieraannuttamisen viittaava toiminta. (Häkkinen-Nyholm 2010, 502–503.) Vanhempien ehdoton velvollisuus on edistää myönteistä suhdetta lapsen ja toisen vanhemman välillä myös eron jälkeen (Poijula 2016, 270). Isän huonot välit lapsen äidin kanssa saattavat heijastua myös isän ja lapsen väliseen suhteeseen (Andreasson & Johansson 2019, 10). Vanhempien tulisi pyrkiä yhteishuoltajuuteen keskinäisistä riidoistaan huolimatta senkin takia, että yhteishuoltajuus vähentää vanhempien välisiä jännitteitä ajan myötä, koska heillä on jotakin yhteistä ja tärkeää (Hokkanen 2005, 171).

Erolla voi olla myös myönteisiä vaikutuksia, silloin kuin riitaisa ja yhdelle tai useammalle osapuolelle haitallinen liitto purkautuu. Tällaisiin tapauksiin voidaan lukea esimerkiksi perheväkivaltaa sisältävät avioliitot. Kielteiset vaikutukset ovat kuitenkin yleisempiä ja huomioidumpia. (Koskela 2012, 19.)

Yleiset avioerot ovat johtaneet siihen, että moni lapsi elää erillään toisesta vanhemmasta, useimmiten isästä (Huttunen & Eerola 2017, 13). Erityisesti eron hetkellä lapsi jää usein asumaan äidin kanssa, vaikka tilanne saattaakin tasoittua ajan myötä (Hawthorne & Lennings 2008, 200). Ero kuitenkin vahvistaa vanhempien välistä epätasa-arvoisuutta (Andreasson & Johansson 2019, 2; Sund 2007 70). Tästä seurauksena miesten on todettu harkitsevan tarkkaan oikeuskäsittelyjä, jotta he saisivat pidettyä lapsen edes jollain tapaa elämässään (Hawthorne & Lennings 2008, 193). Erotilanteissa miehiä huolettua etäntyminen lapsesta ja lapsen hyvinvoinnin kärsiminen (Frieman 2002, 164–165.).

Eron jälkeinen yhteishuoltajuus on yleistynyt malliksi lapsen kasvatukseen Suomessa ja muualla Pohjoismaissa (Andreasson & Johansson 2019, 2). Vuonna 2018 lapsen yhteishuoltajuudesta sovittiin 93 prosentissa huoltajuustapauksista. Äidin yksinhuoltajuudesta sovittiin kuudessa prosentissa ja isien noin prosentissa tapauksista. Yhteishuoltosopimuksen tehneistä vanhemmista yhdessä asui 66 prosenttia ja erillään 34 prosenttia, mikä kertoo avoliittojen suosioista. Avoliitossa syntyneelle lapselle on tehtävä sopimus lapsen huollosta sekä isyys on tunnustettava, toisin kuin avioliitossa. (Forss & Säkkinen 2019.) Pernu ja Pohjola (2011, 38) painottavat isän ja äidin puolueetonta ja tasa-arvoista kuulemistä ja huomioon ottamista, kun vanhemmuutta arvioidaan ja tehdään päätöksiä lapsen asumisesta ja huollosta.

Yhteishuoltajuudessa on kyse lapsen oikeudesta säilyttää suhteensa kumpaankin vanhempaan, mutta myös vanhempien oikeudesta lapseen. (Kuronen 2003, 112; Andreasson & Johansson 2019, 3). Vuonna 1983 annetun lapsen huolto- ja tapaamisoikeutta koskevan lain myötä vanhemmilla on ollut mahdollisuus yhteishuoltajuuteen. Lain tavoite on turvata lapsen hyvinvointia, kehitystä ja läheisten ihmissuhteiden säilymistä. (Hakovirta & Broberg 2014, 115; Nystén 2015, 116; Panttila 2005, 6). Yhteishuoltajuus takaa periaatteen tasolla tasa-arvoisen

aseman lapsen huoltajuuteen, mutta käytännön tasolla yhteishuoltajuuden toteutuminen on kyseenalaistettu (Hakovirta & Broberg 2014, 118; Autonen-Vaaranieniemi 2012, 113–114).

Yhteishuoltajuudessa vanhemmat päättävät yhdessä lasta koskevista asioista, kuten nimestä, asuinpaikasta, uskonnosta, terveydenhuollosta, kasvatuksesta sekä lapsen omaisuuden käytöstä. Esimerkiksi muutosta on sovittava yhdessä. Molemmilla vanhemmilla on oikeus saada lasta koskevaa tietoa viranomaisilta, esimerkiksi päivähoidosta, lääkäriltä tai opettajilta. Yksinhuoltajuudessa tämä kaikki koskee vain yksinhuoltajavanhempaa, joskin toinen vanhempi voi tämän luvalla saada tietoa lapsesta. Lapsen elatuksesta vastaavat aina molemmat vanhemmat. Lisäksi lapselle voidaan määritellä oheishuoltajuus esimerkiksi uusperheessä sosiaalisen vanhemmuuden vahvistamiseksi. Oheishuoltajilla on samat oikeudet kuin huoltajilla, muttei esimerkiksi elatusvastuuta, eikä hän saa syrjäyttää todellisia huoltajia. (Nystén 2015, 117–119; Koskela 2008, 26–27.) Eronneen äidin uusi kumppani saattaa kuitenkin heikentää etä-isän asemaa (Havermans, Vanassche & Matthijs 2017, 5).

Yhteishuoltajuus kytkeytyy ajatteluun sukupuolten ja kasvatuksen tasa-arvoisuudesta, jolle on Suomessa poliittiset perinteet jo 1960-luvulta lähtien (Huttunen & Eerola 2017, 1). Sukupuolten tasa-arvoisuus liittyy myös osallistuvan isän malliin. Yhteishuoltajuuden ydin on, että vanhemmat kykenevät omasta erostaan huolimatta yhteistyöhön ja ymmärtämään toisen vanhemman merkityksen lapsen elämässä (Huttunen 2001, 110). Heidän on myös kyettävä erottamaan oman parisuhteensa päättymisen ja vanhemmuuden jatkuvuus toisistaan. Myös se, miten vanhemmat käyttäytyvät toisiaan kohtaan lapsen nähden, on tärkeää. (Hokkanen 2005, 10–11, 47; Pernu & Pohjola 2011, 20.) Toimimaton kommunikaatio lapsen äidin kanssa on eronneiden isien mukaan keskeisin syy haasteisiin lapsen tapaamisessa (Hakovirta & Broberg 2014, 120).

Koskela (2008, 34–35) on kiteyttänyt eron jälkeisen yhteistyövanhemmuuden keskeiset osa-alueet selkeästi neljään osaan. Ensinnäkin lapsen tulee saada olla lapsi eron jälkeenkin. Toisekseen vanhempien tulee huomioida eron kaikki

osapuolet, ero koskettaa koko perhettä. Kolmanneksi vanhempien tulee ymmärtää se, että erosta huolimatta vanhemmuus ja tätä myötä myös vanhempien keskinäinen suhde jatkuvat. Neljänneksi molempien vanhempien tulee huomioida ja ymmärtää se, että kolmannesta kohdasta huolimatta parisuhde on päättynyt.

Yhteishuoltajuuden toteutumiseen vaikuttaa Andreassonin ja Johanssonin (2019, 3) mukaan se, miten työnjako perheessä on toteutettu ennen eroa. Myös vanhempien välisillä riidoilla sekä vanhempien ja lasten välisillä suhteilla on vaikutusta vanhempien keskinäisen suhteen lisäksi siihen, kumman luona lapsi viettää enemmän aikaansa eron jälkeen (Havermans ym. 2017, 1; Hakovirta & Broberg 2014, 120).

Yhteishuoltajuuden käytännön toteutuminen vaihtelee paljon paperilla toteutumisesta aina yhteishuoltajuuteen, jossa lapsi asuu vuorotellen molempien vanhempien luona (Tuovinen 2014, 16; Kuronen 2003, 110). Lapsi saattaa elää pääasiallisesti toisen vanhemman ja tämän uuden kumppanin kanssa. Tällöin toinen lapsen biologisista vanhemmista saattaa jäädä paitsioon. Vaikka lapsen tarve kahdelle vanhemmalle näennäisesti täyttyy, käytännön toteutumisella on suuria vaikutuksia paitsioon jäävän vanhemman elämänlaadun kannalta. (Havermans ym. 2017, 2.) Isän kokemus yhteishuoltajuuden toteutumisesta ei ole aina positiivinen.

Sekä vanhempien että lasten tyytyväisyys ja elämänlaatu on korkeampi, jos eron jälkeen vanhemmat pystyvät hyvään yhteistyöhön ja jakavat tasapuolisesti vastuun lapsen kasvatuksesta (Andreasson & Johansson 2019, 5). Etäällä isästä asuvilla lapsilla on enemmän psykologisia ja sosiaalisia ongelmia ja suurempi riski ongelmakäyttäytymiselle, kuin molempien vanhempien kanssa asuvilla lapsilla (Hawkins, Amato & King 2007, 990). Yhteishuoltajien lapset kokevat isäsuhteensa paremmaksi kuin muunlaisissa järjestelyissä asuvat eronneiden vanhempien lapset (Havermans ym. 2017, 18). Tärkeimmät tekijät hyvälle isä-lapsi -suhteelle eron jälkeen ovat tapaamisten määrä ja niiden laatu (Hakovirta & Broberg 2014, 119; Hawkins ym. 2007, 992). Osallistuvalla ja aktiivisella isällä on vaikutusta myös lapsen koulumenestykseen positiivisella tavalla (Hawkins ym. 2007, 1003).

Yhteishuoltajuudessa lapselle määrittyy lähi- ja etävanhempi. Vanhemmasta, jonka luona lapsi on kirjoilla, käytetään nimitystä lähivanhempi. Lähi- ja etävanhemman nimityksiä on kritisoitu, sillä mieleen välittyy kuva etä-isästä ja lähi-äidistä, mikä toisaalta usein vastaa todellisuutta (Pernu & Pohjola 2011, 22). Etä-isä on kuitenkin tapaajaisän ja viikonloppuisän rinnalla vakiintuneempi nimitys, jolla viitataan lapsesta erossa asuvaan isään, ei suhteen laatuun (Hakovirta & Broberg 2014, 114). Toisaalta etävanhempi ei välttämättä elä kovin etäällä lapsesta, esimerkiksi sopuisan eron ja tasapuolisen vuoroasumisen tapauksessa.

Lapsi voi olla kirjoilla vain yhdessä osoitteessa. Periaatteella on tarkoitus turvata lapsen kasvuympäristön jatkuvuus (Mykkänen 2010a, 70). Vuoroasumisesta on tehtävä asumisjärjestelyistä sovittaessa erillinen sopimus, jonka tekeminen on ollut mahdollista vuodesta 2010 lähtien. Tällainen sopimus on käytännössä laajennettu tapaamisoikeussopimus. Asumisjärjestelyjä koskevissa sopimuksissa sovittiin selkeästi enemmän kirjoilla olosta äidin luona, noin 80 prosentissa tapauksista. Luku kertoo isien heikommasta asemasta eron jälkeen ja siitä, että osallistuvan isyyden vaikutukset eivät näy ainakaan näissä järjestelyissä (Hakovirta & Broberg 2014, 116).

Päätös lapsen asumisesta toisen vanhemman luona on tehtävä, vaikka lapsi asuisi vuoroviikoin kummankin vanhemman luona (Inkilä & Paavilainen 2013, 150). Lapsen oikeus lähikouluun ja hoitopaikkaan määräytyvät lapsen lähivanhemman asuinpaikan mukaan. Monesti yhteydenpito päivähoidosta tai lapsen koulusta toteutuu käytännössä lähivanhemman kautta. (Panttila 2005, 10.)

Ero voi johtaa ristiriitaiseen tilanteeseen, jossa etävanhemmalla on vähemmän kontaktia lapseen, kun taas lähivanhemmalla on niin paljon vastuuta, että vanhemmuus on raskasta ja saattaa heikentyä (Havermans ym. (2017, 4). Lapsi saattaa jäädä etävanhemmalle kirjaimellisesti etäiseksi, jos hän ei jaa tämän kanssa arkea (Castrén 2009, 130–131). Etä-isät kokevat haasteelliseksi muodostaa lapseensa muuta kuin irrallista tapaajavanhemman suhdetta. Toisaalta äidit etävanhempina kokevat yhteiskunnallista painetta ja paheksuntaa etävanhemmuuttaan kohtaan, koska äitiyteen kohdistuu enemmän odotuksia. (Castrén

2009, 134; Hokkanen 2005, 100.) Lisäksi Hokkanen on pohtinut lähi-isyiden aiheuttamaa häpeää. Lähi-isyys ei ole yleistä, joten siitä saatetaan kokea häpeää ja lähi-isyyttä joudutaan perustelemaan paljon enemmän kuin lähi-äitiyttä tai etäisyttä. (Hokkanen 2005, 96–98.)

Vuoroasumisella tarkoitetaan lapsen fyysistä yhteishuoltajuutta (*joint physical custody*), josta käytetään myös termiä toteutunut tai tosiasiallinen yhteishuoltajuus (Hokkanen 2005, 62). Vuoroasumismallissa lapsi asuu molempien vanhempien luona esimerkiksi viikko ja viikonloppu -periaatteella, vuoroviikoin tai jonkin muun säännöllisen järjestelyn mukaan (Panttila 2005, 11). Vuonna 2018 Suomessa sovittiin 3 562 lapsen vuoroasumisesta. Vuoroasumissopimusten määrä on ollut tasaisessa kasvussa. (Forss & Säkkinen 2019.)

Vuoroasuminen on kompromissi, joka takaa kummallekin vanhemmalle tasavertaisen aseman suhteessa lapseen. Siihen päädytäänkin silloin, kun vanhemmilla on yhteinen halu ja kyky lapsen kanssa elämiseen. (Linnavuori 2007, 152). Yleensä pienempien lasten kohdalla pyritään sopimaan vuoroasumisesta, koska heillä on heikommat mahdollisuudet pitää yhteyttä etävanhempaansa (Hakovirta & Broberg 2014, 122; Kuronen 2003, 111). Myös korkeammin koulutetut vanhemmat pyrkivät useimmiten järjestämään lapsen asumisen vuoroasumisen mallin mukaan (Havermans ym. 2017, 4). Lapset itse kokevat, ettei vuoroasuminen vaikuta koulunkäyntiin negatiivisesti (Linnavuori 2007, 154).

Vanhempien lähekkäin asuminen eron jälkeen koetaan erityisesti lapsen kannalta tärkeäksi. Toisaalta tätä saattaa vaikeuttaa ennen eroa tapahtuneet asiat. Vanhemman saattaa olla vaikeaa jakaa vanhemmuutta itseään huonosti kohdelleen henkilön kanssa. Luottamuksen rakentuminen vanhemmuuden ympärille edellyttää keskustelukykyä ja avoimuutta. (Kääriäinen 2008, 87–89.)

Lapsen vuorotteleva asuminen toteutuu käytännössä hyvin eri tavoin. Tämän takia se ei ole ainoa oikea malli eron jälkeiseen lapsen huoltajuuteen (Panttila 2005, 46). Vanhempien riitaisuus voi hankaloittaa vuoroasumisen toimitusta (Hokkanen 2005, 62). Lisäksi kahden kodin välillä seilaaminen saattaa

rasittaa lasta. Vuoroasumisessakin tulisi ottaa lapsen oma tahto huomioon (FINLEX 361/1983). Tärkeintä on tarjota lapselle kaksi lämmintä ja tervetulleeksi toivottavaa kotia. (Pojjula 2016, 265.)

Vuoroasumisella saattaa olla myös haitallisia vaikutuksia lapselle. Mikäli molemmilla vanhemmilla on uusi kumppani tai uusperhe, saattaa järjestely olla lapselle liian monimutkainen ja tätä kautta stressaava. Vanhempien uudet suhteet voivat vähentää lapsen kanssa vietettyä aikaa (Havermans ym. 2017, 20–25.) Etenkin äidin uusi kumppani etäännyttää etä-isää helpommin kuin etä-äitiä (Castrén 2009, 122). Kotien välisillä eroilla on vaikutusta myös lapsen koulunkäyntiin, etenkin sujuvan kommunikaation puuttuessa (Panttila 2005, 47).

3 KOULU JA MONIMUOTOISET PERHEET

3.1 Kodin ja koulun yhteistyön määritelmä ja muodot

Kodin ja koulun yhteistyön tarkoitus on tukea oppilaan oppimista, terveellistä kasvua ja kehitystä sekä hyvinvointia. Hyvinvoivien oppilaiden on todettu oppivan paremmin ja toisaalta parempi koulutus johtaa hyvinvoinnin kasvuun (Willemse, Thompson, Vanderlinde & Mutton 2018, 252). Lisäksi vanhempien osallisuudella on tutkimuksissa todettu olevan lasten oppimisen kannalta positiivisia vaikutuksia (Sormunen, Tossavainen & Turunen 2011, 186–187).

Kasvatus on muuttunut erillään olosta yhdessäoloksi ja yhteiskunta on entistä enemmän mukana perheiden elämässä (Metso 2004, 20–21). Pohjoismaissa kasvatusvastuuta jaetaan paljon kodin, varhaiskasvatuksen ja koulun kesken (Karlsson & Perälä-Littunen 2017, 119). Koulu toimii nykyisen opetussuunnitelman (POPS 2014) myötä entistä tiiviimmin yhteistyössä perheiden kanssa. Koulu on merkittävä kasvuympäristö, johon lapset ja perheet turvautuvat moninaisine arjen haasteineen ja psykososiaalisine tarpeineen (Kangas & Pulju 2014, 23). Koulu on vahvasti lapsen ja nuoren kehitystä ohjaava sosiaalinen yhteisö (Väljærvi 2011, 24). Lapset ovat koulussa tekemisissä suuren lapsiammattilaisten joukon kanssa, joiden kanssa ovat tekemisissä kasvatusta jakaen myös lasten vanhemmat (Metso 2004, 23–25).

Kodin ja koulun yhteistyön merkitys on tunnustettu jo 1900-luvun alussa (Metso 2004, 42). Termillä on Suomessa viitattu hyvin laajaan yhteistyön ja yhteydenpidon kirjoon viestinnän, opetussuunnitelman ja koulutuspolitiikan tasolla (Metso 2004, 27). Käytän käsitettä siinä muodossa kuin se opetussuunnitelmassa määritellään. Lisäksi tarkoitan kodin ja koulun yhteistyöllä kyseisten tahojen yhteistoiminnan ja vuorovaikutuksen, viestinnän sekä tiedonvaihdon toimivuutta.

Opetuksessa tulee toimia yhteistyössä kotien kanssa (POPS 2014, 14; myös perusopetuslaki 3 §, 3 mom.). Huoltajien osallisuus ja mahdollisuus olla mukana koulutyössä sekä sen kehittämisessä ovat keskeistä koulun toimintakulttuurissa.

Huoltajan tulee saada tietoa lapsen oppimisen ja kasvun edistymisestä, erilaisista tuen päätöksistä ja poissaoloista. Lisäksi huoltajille tulee antaa riittävä määrä informaatiota opintojen edistymisestä, työskentelystä ja käytöksestä, mutta myös monipuolisia mahdollisuuksia osallistua lapsen koulunkäyntiin muilla tavoin. (POPS 2014, 35–36.)

Ensisijainen vastuu kodin ja koulun yhteistyöstä ja sen kehittamisestä on opetuksen järjestäjällä. Tässä yhteistyössä tulee ottaa huomioon perheiden moninaisuus, erilaiset elämäntilanteet sekä tiedon ja tuen tarpeet. Opetuksen järjestäjä on yhteistyön aloitteellinen ja aktiivinen osapuoli. Yhteistyö on henkilökohtaista ja monipuolista. Huoltajalla on päävastuu lapsen kasvatuksesta, ja koulun tehtävä on tukea tätä sekä vastata oppilaan opetuksesta. (POPS 2014, 35–36.)

Sekä vanhempien ja opettajien kasvatustavoitteena on hyvien, vastuuntuntoisten, toiset huomioon ottavien kansalaisten kasvattaminen sekä lapsen hyvinvointi (Metso 2004, 172–174). Metson mukaan vanhemmat kokevat koulun tärkeimmäksi tehtäväksi opettamisen ja aikuisuuteen valmistamisen. Koulussa vanhemmat nähdään koulunkäynnin tukijoina ja huolehtijoina siitä, että koulunkäynti sujuu. Toisaalta vanhempia käsitellään turhan homogeenisenä joukkona. (Metso 2004, 191–193.) Rädyn, Kasasen & Laineen (2009, 278) mukaan opettajien ja koulun näkökulma kasvatukseen on ammatillinen, kun taas vanhempien näkökulma kasvatuksellinen. Lisäksi joidenkin näkemysten mukaan opettajat opettavat ja vanhemmat kasvattavat, eikä heidän tulisi astua toistensa varpaille. Monet opettajat ja vanhemmat kannattavat nykyään kuitenkin ajattelutapaa, jossa yhteistyö nähdään mahdollisuutena erillään toimimisen sijaan (Epstein 2010, 83).

Vanhempien ja opettajien yhteistyötä voidaan kutsua myös kasvatuskumppanuudeksi, johon yhdistyy myös moniammatillinen yhteistyö (Lintilä 2011, 36–37). Joyce Epstein on 1990-luvulla määritellyt kodin ja koulun yhteistyön tavoitteeksi kasvatuskumppanuuden. Siinä vanhemmat, opettajat, oppilaat ja muut ammattilaiset näkevät toisensa yhteistyötä tekevinä kumppaneina. Yhteistyön keskiössä on lapsi. (Lämsä 2013, 51; Epstein 2010, 82.) Kasvatuskumppanuusajattelu lähtee siitä, että sekä vanhemmilla että koulun henkilöstöllä on olennaista ja

tärkeää tietoa oppilaasta (Metso 2013b, 60). Näin ollen kasvatuskumppanuudessa keskeistä onkin yhteistyö, luottamus, sitoutuminen ja vuorovaikutteisuus kaikkien osapuolten välillä (Lämsä 2013, 51).

Kodin ja koulun yhteistyön tulee perustua hyvin toimivaan, tasa-arvoiseen, helposti saavutettavaan ja riittävään vuorovaikutteiseen viestintään. Hyvin toimiva viestintä on lähtökohta, jonka varaan voidaan rakentaa syvempää yhteistyötä aina tarpeen ja tilanteen mukaan. Pelisääntöjen eri tilanteissa toimimiselle on oltava myös selvät. (Rättilä 2007, 55–56.) Viestinnän tulisi toimia kumpaankin suuntaan, koska myös opettajat tarvitsevat työssään vanhempien tietoja lapsesta.

Rättilän (2007, 26) mukaan perusta yhteistyölle tulisi luoda jo ensimmäisten luokkien aikana. Jos yhteistyötä ylläpitäviä käytänteitä ei ole, voi osapuolten välille muodostua suuri kynnys ottaa toisiinsa yhteyttä. Tällöin on vaara, että osa vanhemmista jää tai jättäytyy kokonaan yhteistyön ulkopuolelle. Olennaista on myös, että yhteyttä pidetään niin ongelmista kuin hyvistäkin asioista. Edelleen yksi yhteistyön ongelmista on yhteydenpidon rakentuminen ongelmien ympärille, myös kotien suunnalta (Metso 2004, 126–129). Yhteistyössä tulisi pyrkiä rakentavan dialogin, eli vuorovaikutteisen keskustelun tasolle, eikä korostaa vain opetussuunnitelmaan merkittyjä vuorovaikutustilanteita. Joskus tarvitaan spontaaneja keskusteluja, joissa huoltaja, opettaja ja oppilas pohtivat yhdessä, miten oppilaan tilanteessa olisi parasta toimia. (Helenius 2013, 9–10.)

Toimiva viestintä on vain yksi yhteistyön muodoista. Metso (2004, 118–119) määrittää neljä yhteistyön muotoa: tiedonvaihto, tapahtumiin osallistuminen, vanhempien ohjaaminen tai kouluttaminen sekä osallistuminen opetukseen. Siniharju esittelee Cervonen ja O’Learyn (1982) mallin, jossa on paljon yhtäläisyyttä Metson kanssa (Siniharju 2003, 11–13). Epstein (2010, 85–86) jakaa kodin ja koulun yhteistyön kuuteen kategoriaan. Nämä ovat viestintä, oppimisen tukeminen kotona, vanhemmuuden tukeminen, koulun vapaaehtoistyö, päätöksentekoon osallistuminen sekä yhteistyö yhteisön muiden toimijoiden kanssa. Kaikissa malleissa korostuu yhteistyön monipuolisuus.

Monipuolinen yhteistyö hyödyttää kaikkia osapuolia. Kodin ja koulun yhteistyössä säännöllisyyden merkitys korostuu (Adams, Forsyth & Mitchell 2009,

29). Sen on myös vastattava vanhempien tarpeisiin. Luottamus on hyvän kodin ja koulun välisen yhteistyön rakentumisen ehto. (Adams ym. 2009, 5–6.) Lisäksi Epstein korostaa yhteistyön suunnitelmallisuutta ja tarkoituksenmukaisuutta sekä koko koulun kattavaa toimintakulttuuria. Kodin ja koulun yhteistyö ei tapahdu yksilötyönä, eikä se tapahdu itsestään. (Epstein 2010, 87–92.)

Epsteinin kodin ja koulun yhteistyön muodoista Suomessa toteutuu eniten kommunikointi opettajan ja vanhemman välillä (Rättilä 2007, 25). Lisäksi Suomessa painotetaan vahvasti oppilashuollollista ulottuvuutta perusopetuksessa, korostaen oppimisen ja koulunkäynnin tukea ja arviointia esimerkiksi säännöllisten vanhempainvarttien muodossa (POPS 2014 62–63). Merkityksellisimmät yhteistyömuodot eroperheiden kannalta ovat viestintä ja vanhemmuuden tukeminen. Epsteinin kodin ja koulun yhteistyön kategorioissa on omat tavoitteensa. Viestinnän tarkoituksena on suunnitella tehokasta viestintää kodin ja koulun välille. Esimerkkejä tästä ovat tiedotteet, digitaaliset viestinnän muodot ja reissuvihot, puhelin sekä vanhempainillat. (Epstein ym. 2002, 47–51; Epstein 2010, 85.) Vanhemmuuden tukemisessa on kyse tuen tarjoamisesta vanhempien kasvatustyölle, niin että se tapahtuu yhteistyössä koulun kanssa. Tämä tapahtuu esimerkiksi vanhempainiltoina, moniammatillisten oppilashuoltoryhmien kokoontumisina sekä erilaisten asiantuntijalausuntojen kautta. (Epstein ym. 2002, 44–47; Epstein 2010, 85.) Vanhemmuuden tukemiseksi voidaan määritellä myös huoltajien tasapuolinen huomioiminen osana yhteistyötä.

Haasteena kodin ja koulun yhteistyössä on saavuttaa ne, jotka juuri eniten hyötyisivät. Esimerkiksi pelkällä viestinnällä ja vanhempainilloilla ei saavuteta kaikkia. (Metso 2004, 125.) Kyse on valinnoista ja tasapainosta, koululla ei riitä voimavaroja kaikkien näiden toimintatapojen täysmittaiseen toteuttamiseen. (Epstein 2010, 86.) Vanhemmat ovat erilaisia, joten koulun tulisi tarjota mahdollisuuksia monipuoliseen yhteistyöhön. Yhteistyötä vaivaa edelleen yksipuolisuus ja se, ettei vanhempia koeta riittävän tärkeiksi lapsen opiskelun kannalta.

Kodin ja koulun yhteistyössä on huomioitava myös muuttuva yhteiskunta ja kehittyvät viestinnän muodot. Näillä voidaan parhaassa tapauksessa parantaa molempien huoltajien tasavertaista tiedonsaantia. Mikäli esteitä tiedottamiselle

ei ole, kummankaan vanhemman ei pitäisi jäädä paitsioon. On lapsen etu, että molemmat huoltajat ovat tietoisia lapsen koulunkäyntiinsä liittyvistä asioista (Autonen-Vaaraniemi 2012, 101–102).

Kodin ja koulun välisessä viestinnässä tulisi korostaa Rättilän (2007, 5–6) mukaan selkeitä pelisääntöjä ja käytänteitä. Viestinnän tarpeet tulisi selvittää säännöllisesti ja lisäksi tulisi huomioida perheiden erilaiset tilanteet ja viestinnän mahdollisuudet. Viestinnässä tulisi lisäksi panostaa monikanavaisuuteen, joustavuuteen ja vuorovaikutteisuuteen.

Vaikka vanhempien tiedonsaanti lastensa koulunkäynnistä on kehittynyt reilussa vuosikymmenessä, osa vanhemmista kokee edelleen, ettei saa riittävästi tietoa (ks. Rättilä 2007, 20). Yhteistyö on merkityksellistä rakentaa toimivaksi jo varhaisessa vaiheessa, ennen kuin ongelmia lapsen koulunkäynnissä tai lapsen perheessä ilmenee (Rättilä 2007, 24). Teknologia mahdollistaa sen, että koti ja koulu voivat olla yhteyksissä tarpeen tullen ja tosiaikaisesti (Rättilä 2007, 24). Lisäksi teknologian kehitys on poistanut yhä useampia rajoitteita kodin ja koulun välisestä viestinnästä (Korhonen 2017, 19). Tekniikan kehitys ja saatavuus on myös parantanut viestinnän nopeutta ja monipuolisuutta. Yhä useampi ihminen on saavutettavissa ja lähempänä yhä reaaliaikaisemmin.

3.2 Monimuotoiset perheet

Ideaalinen perheen muoto on edelleen biologisten vanhempien ja heidän lasten muodostama ydinperhe. Ydinperheen mallin korostaminen on ollut voimakasta teollistumisen myötä ja maailmanlaajuisesti se malli, joka eniten mielletään perheeksi. Kuitenkin 1900-luvun mittaan ja erityisesti sen loppupuolella (avio)erojen määrä on kasvanut yleisesti. Nykyään Euroopassa lähes puolet avioliitoista päättyy eroon (Andreasson & Johansson 2019, 2.) Sekä avioliittojen että avioerojen määrissä Suomen luvut ovat Pohjoismaiden korkeimmat. Lisäksi kaikista syntyneistä lapsista noin 40 prosenttia syntyy avioliittojen ulkopuolella, joskin tulee huomioida, että luku sisältää myös avoliitoissa syntyneet lapset. (Huttunen & Eerola 2017, 4.)

Avioerojen yleisyydestä huolimatta niiden määrä on pysynyt suhteellisen samana vuosituhannen vaihteesta lähtien. Sen sijaan niiden suhteellinen määrä avioliittojen solmimiseen nähden on kasvanut. Avioituvuuden aleneminen on kiihtynyt viimeisten vuosien aikana. (SVT 2019.) Tämä tarkoittaa sitä, että yhä useampi lapsi elää joko eroperheessä tai tilanteessa, jossa vanhemmat eivät ole avioliitossa keskenään. Kerran eronneet vanhemmat eroavat tilastojen mukaan herkemmin myös jatkossa, toisen tai kolmannen kerran (Koskela 2008, 5). Erojen määrä on murentanut ydinperheen valta-asemaa, ja sen rinnalle on muodostunut muita perheen malleja (Nätkin 2003, 17). Suomessa on paljon uusperheitä ja pelkkä ydinperheen ihanne ei enää vastaa käytännön arkitodellisuutta (Pernu & Pohjola 2011, 7).

Perheen käsite ylipäätään on monimutkaistunut. Perhettä voidaan käsitteenä pitää aika-, kulttuuri- ja oikeustilasidonnaisena. Vanhemmuus on lisäksi vain yksi näkökulma, josta perhettä voidaan tarkastella. (Koskela 2008, 7.) On ylipäätään hyvä kysymys, miten perhe tulisi määritellä nykypäivänä, koska ihmiset kokevat sen hyvin eri tavoin jopa perheen sisällä. Vaikka käsitys ydinperheestä elää yhteiskunnassa vahvana, perheen määritelmä eroaa ihmisten käsityksissä ja virallisessa merkityksessä hyvin paljon. Perhe kuvaakin ennen muuta yhteenkuuluvuutta. (Metso 2004, 18–19.)

Aallon (2010, 19–21) mukaan perheiden monimuotoisuus ei ole uusi ilmiö. Ydinperheen ja suurperheen lisäksi perheiden kirjo on ollut moninaista jo 1800-luvulla. Köyhyyden takia ihanteellinen sukupuolijako työnjaossa ja perheen arjessa ei käytännössä toteutunut etenkin kaupungeissa. Esimerkiksi Suomessa ydinperhemalli oli vielä 1900-luvun alussa lähinnä pienen, vaikutusvaltaisen ja koulutetun eliitin ihanne. Muutokset ovat yleensä paitsi hitaita, myös käytännön tasolla usein ristiriidassa ihanteiden kanssa.

Yhden vanhemman perheitä Suomessa on noin 12 prosenttia kaikista perheistä. Näistä valtaosassa kyseessä on yksinhuoltajaäidin perhe ja vain yhdessä kuudesta perheen ainoa vanhempi on yksinhuoltajaisä. Lisäksi uusperheitä tarkasteltaessa huomataan, että lapset liikkuvat yleensä äidin mukana, sillä vain 10 prosenttia uusperheiden lapsista on miehen aiemmista suhteista peräisin olevia.

(Huttunen & Eerola 2017, 4–5.) Lisäksi isän oma uusperhe vähentää lapsen tapaamista, vaikka toisaalta isän yksin asuminen tihentää lapsen tapaamista (Hakovirta & Broberg 2014, 122).

Erojen seurauksena lapset etäännyvät isistään ainakin asumisjärjestelyjen näkökulmasta. Toisaalta perheiden tilastointi muuttuu eron jälkeen monimutkaiseksi, koska esimerkiksi yhteishuoltajuudessa perhe kirjataan vain lähivanhemman luokse (Castrén 2009, 12). Tilastot eivät siis kerro kaikkea, eivätkä ne ota huomioon perheen tosiasiallista tilannetta esimerkiksi asumisjärjestelyissä. Lisäksi avoerot eivät näy tilastoissa suoraan (Koskela 2008, 5).

Suomessa äitiyden ja isyyden käsitteet ovat olleet murroksessa ja myös aktiivisemmin keskustelussa mukana 2000-luvulla. Vanhemmuuden muutokset erityisesti huoltoriitatilanteissa ovat olleet puheenaiheena mediassa ja laajemmalla yhteiskunnallisessa keskustelussa (ks. Rajala 2019). Isänä oleminen halutaan nähdä yhä enemmän äitiyden kanssa tasavahvana vanhemmuuden muotona yhtäläisine oikeuksineen ja velvollisuuksineen. (Pernu & Pohjola 2011, 2.) Käsitelmä, että isällä ja äidillä olisi samat oikeudet ja velvollisuudet liittyen esimerkiksi vanhemmuuteen sitoutumiseen tai vanhempainvapaisiin on vahvistumassa (Pernu & Pohjola 2011, 14).

Vanhemmat sukupolvet eivät pohtineet kasvatusta tavoitteellisena toimintana samaan tapaan kuin nykyään pohditaan. Lapset nähtiin tulevaisuuden turvana ja apukäsinä maatalousyhteiskunnassa. Nykyään lasten hankkiminen ja kasvatusta on tietoisempaa ja siinä tavoitellaan lapsen kehityksen tukemista parhaalla mahdollisella tavalla. (Metso 2004, 19–20.) Tämä on osaltaan vaikuttanut myös isyyden kehittymiseen etäisemmästä läheisemmäksi. Äidin rooli sen sijaan on aina ollut hoivaavampi. Perheikäytäntöjä ja sukupuolikäytäntöjä on perhettä tarkasteltaessa käsiteltävä yhdessä (Andreasson & Johansson 2019, 6).

Yksi asia perheissä ei ole juurikaan muuttunut, nimittäin äidin asema. Äitiyys ei ole muuttunut perheiden murroksen ja moninaistumisen aikana siinä määrin kuin isyys (Eerola 2009, 15). Nykyään on kuitenkin hyväksyttävämpää olla ”erilainen äiti” ja rikkoa niitä normeja ja arvoja, joita äitiyteen on aiemmin liitetty

ja yhä liitetään. Tämä näyttäytyy äitien yleisempänä töissä käyntinä ja oman uran luomiseen keskittymisenä. (Pernu & Pohjola 2011, 16.)

3.3 Vanhempien osallisuus kodin ja koulun yhteistyössä

Vanhempien mukaan toimiva kodin ja koulun yhteistyö on tärkein tekijä heidän osallisuuden kokemuksen suhteen. Erityisen tärkeäksi vanhemmat kokevat toimivan yhteydenpidon, tapaamisten riittävyyden ja säännöllisyyden sekä oma-kohtaisuuden. Osallisuutta vähentää vanhempien mukaan aikataululliset ja välimatkalliset haasteet. Myös erinäiset yhteydenpidon ongelmat, luottamuspula, ennakkoluulot ja koulun negatiivinen asenne vanhempaa kohtaan vähentävät osallisuuden tunnetta. (Hietanen, Ylitalo, Keloneva & Kangas 2014, 92.) Vanhempien kuuleminen ja huomioiminen saa yleensä aikaan positiivista suhtautumista koulua kohtaan (Kangas & Pulju 2014, 30).

Nykypäivän vanhemmat ovat aiempaa kiinnostuneempia lapsensa koulunkäynnistä ja siinä mukana olemisesta. Kuitenkin vanhemmilla on erilaiset valmiudet yhteistyöhön riippuen koulutuksesta, sosioekonomisesta asemasta ja kulttuurisista tekijöistä (Räty ym. 2009, 278). Korkeammin koulutetut ja keski- luokkaiset vanhemmat osallistuvat yleensä aktiivisemmin kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön. Työväenluokkaiset vanhemmat siirtävät vastuuta mieluummin korkeamman luokkastatuksen omaavalle opettajalle (Sormunen ym. 2011, 193; Metso 2004, 37–38.) Vaikka isien kiinnostus lastensa koulunkäyntiä kohtaan on kasvanut, äidit ovat edelleen ensisijainen yhteyshenkilö. Kaikkein eniten kodin ja koulun yhteistyöstä kiinnostuneita vanhempia ovat korkeasti koulutetut äidit. (Räty ym. 2009, 279.) Myös isillä korkeampi koulutus vaikuttaa kiinnostuksen määrään (Torkkeli 2001, 157).

Vuonna 2018 toteutetun Vanhempien barometri -kyselytutkimuksen mukaan noin 80 % vanhemmista oli sitä mieltä, että koulu kannustaa vanhempia pitämään yhteyttä kouluun. Lisäksi noin 70 % vanhemmista koki, että he saivat riittävästi tietoa lapsensa koulunkäyntiin liittyvistä asioista. (Suomen Vanhempainliitto 2018.) Toisaalta luku tarkoittaa, että lähes kolmannes ei koe saavansa

riittävästi informaatiota. Lisäksi yli 80 % alakoululaisten vanhemmista koki, että he ovat osallisena lapsensa koulunkäyntiä. Kodin ja koulun yhteistyötä tulisikin kehittää entistä vuorovaikutteisemmaksi. (Suomen Vanhempainliitto 2018.) Opettajan työn merkitys korostuu tällaisen luottamuksellisen ja toimivan yhteistyön rakentamisessa (Adams ym. 2009, 6). Alakoululaisten vanhemmat ovat kiinnostuneita tukemaan lapsensa koulunkäyntiä. Esimerkiksi koulupäivän kuulumisia kysyy säännöllisesti 99 prosenttia ja läksyjen teossa lapsiaan tukee 83 prosenttia vanhemmista. Kaksi kolmasosaa vanhemmista keskustele koulun liittyvistä asioista lapsensa kanssa säännöllisesti. Vain 1 % ilmoitti, ettei koskaan keskustele lapsen kanssa mistään koulunkäyntiin liittyvistä asioista. (Suomen Vanhempainliitto 2018.)

Vanhemmat eivät koe, että he olisivat mukana koulun opetukseen, arvoihin tai toimintaan liittyvässä päätöksenteossa. Osallisuus jää haluttua laihemmaksi ja toteutuu ainoastaan käytännön tasolla, kuten varainhankinnassa tai retkille osallistumisissa. (Suomen Vanhempainliitto 2018.) Tämä on sinällään hälyttävää, sillä nykyisen opetussuunnitelman yksi tavoitteista on vanhempien osallisuuden kehittäminen. Vastanneista vain noin 12 prosenttia oli isiä, eikä sukupuolten eroja ollut määritelty tätä tietoa enempää. Tämän vuoksi barometri ei anna riittävän hyvää kuvaa siitä, mitä isät ajattelevat lastensa koulunkäyntiin liittyvistä asioista. Lisäksi suurin osa, yli 83 prosenttia, vastanneista asui kahden vanhemman perheessä. Yhden vanhemman perheissä asuvien osuus oli lisäksi aliedustettu, sillä noin 22 prosenttia kouluikäisistä lapsista eli vuonna 2017 yhden vanhemman perheissä. (Mertaniemi 2018, 3–4.)

Koulunkäynnistä puhuminen ja siitä huolehtiminen enemmän äitien tehtävä. Metso korostaa isien vähäisen osallisuuden syyksi yhteiskunnallista työnjakoa, jossa edelleen korostuu äidin rooli kodin ja kasvatuksen vastuuvanhempana. Koulun näkökulmasta isä saatetaan nähdä äitiä hankalammaksi, ei niin helposti lähestyttäväksi henkilöksi (Metso 2004, 133–136.) On helppo kuvitella tilannetta edelleen kärjistävän sen, mikäli äiti on lapsen lähivanhempi ja isä etävanhempi.

Vanhemmat kokevat kodin ja koulun yhteistyön merkitykselliseksi, mutta vastuun sen toimivuudesta olevan kuitenkin koululla. Vanhempainillat ovat edelleen tärkeä osa kodin ja koulun yhteistyötä. Ne eivät kuitenkaan välttämättä tavoita kaikkia, etenkin isä, koska äidit osallistuivat isä useammin vanhempainiltoihin. (Metso 2004, 125.) Erityisesti isät saattavat kokea vanhempainillat vaivaannuttaviksi opettajajohtoisiksi luennoiksi, joissa istutaan oman lapsen pulpetissa. Toisaalta kokemukset ovat yleensä positiivisia osallistuneiden kesken. (Räty ym. 2009, 280–289.)

Toisaalta kodin ja koulun yhteistyön arviointi ja suunnittelu kouluissa koetaan vajavaiseksi. Lisäksi kodin ja koulun yhteistyöstä pitäisi saada kiinnostavampaa. Vanhemmat nimittäin ovat sitä mieltä, ettei yhteistyöllä ole välttämättä mitään uutta annettavaa. Toisaalta opettajat kokevat, että vanhempia tavataan eniten perinteisemmissä yhteistyön tilaisuuksissa, kuten vanhempainilloissa. (Sormunen ym. 2011, 192–193, 197.)

Isien osallistuminen kodin ja koulun yhteistyöhön on äitejä vähäisempää. Isät korostavat rehtorin merkitystä yhteistyön toimivuuden kannalta. Toisaalta isät ovat tutkimusten perusteella yleensä vähemmän kiinnostuneita osallistumaan koulujen järjestämiin tilaisuuksiin. (Sormunen ym. 2011, 189–193.)

Ne isät, jotka osallistuvat koulun yhteisiin tilaisuuksiin tai henkilökohtaisiin tapaamisiin vanhempien kanssa, ovat Torkkelin mukaan tyytyväisiä tapaamisten ja tapahtumien sisältöön ja tarkoituksenmukaisuuteen (Torkkeli 2001, 140). Tämä kertoo siitä, että isät ymmärtävät kodin ja koulun yhteistyön tarkoituksen etenkin siihen osallistututtaan.

Vuorenmaan mukaan isien osallisuuden kokeminen on hieman vähäisempää verrattuna äiteihin, kun osallisuuden kokemista tarkastellaan perheen ja omaa lasta koskevien palveluiden osalta, jollaiseksi koulu voidaan luokitella. Molempien vanhempien osallisuuden kokeminen ja tukeminen on tärkeää. Täten koululla ja opettajilla on merkittävä rooli vanhempien osallisuuden tukemisessa ja vahvistamisessa, sillä koulu tavoittaa lähes kaikki lapsiperheet. (Vuorenmaa 2016, 17.)

Osallisuuden määrittely ja konkretisointi on haastavaa ja käsitteenä se on monitieteinen, moniulotteinen ja abstrakti (Vuorenmaa 2016, 19–20). Kodin ja koulun yhteistyön kannalta osallisuus voidaan määritellä siihen osallistumiseksi, koulun toimintaan vaikuttamiseksi ja lapsen koulunkäynnin tukemisesta vastuun ottamiseksi. Etenkin erovanhempien kohdalla osallistuminen lapsen koulunkäyntiin voidaan katsoa lisäävän vanhemman sisäisiä voimavaroja, josta voidaan käyttää myös termiä voimaantumisen. Osallisuuden kokeminen on keskeistä yksilön hyvinvoinnin kannalta ja se on etäännyttymisen ja syrjäytymisen vastakohta ja sitä voidaan kokea sekä oman elämän hallinnan että yhteiskunnassa mukana olon tasoilla. (Vuorenmaa 2017, 3; Vuorenmaa 2016, 20–21.)

Osallisuuden myötä vanhemmat pystyvät saavuttamaan lapsen koulunkäyntiin liittyviä tietoja ja voimavaroja vanhemmuuttaan varten. Kuten kodin ja koulun yhteistyö, myös osallisuus rakentuu prosessinomaisesti. Osallisuuden kokeminen rakentuu yhteistyössä ja johtaa myönteisiin kokemuksiin ja käsityksiin koulusta (Vuorenmaa 2016, 15; Vuorenmaa 2017, 12–17). Vuorovaikutuksellisuus on osallisuuden yksi muoto, jota voidaan korostaa esimerkiksi koulussa ja vanhempien kanssa tehtävässä yhteistyössä. Vuorenmaan mukaan etenkin isien osallisuutta voitaisiin korostaa vuorovaikutuksellisuudella. Heidän kohdallaan vuorovaikutuksellisuus näyttäytyy edelleen varsin muodollisena ja näennäisenä koulun viestinnässä. (Vuorenmaa 2017, 4–9.)

3.4 Isät kodin ja koulun yhteistyössä

Koulun aloitteellisuus ja aktiivisuus ovat edellytyksiä vanhempien osallisuudelle, se ei synny koulun arjessa itsestään. Toimintakulttuurin käytännön toteutuksesta vastaavat opettajat. (Metso 2013a, 24–25.) Täten opettajilla on suuri merkitys siinä, miten erovanhempien kanssa toimitaan kodin ja koulun yhteistyössä.

Vielä vuosituhanen alussa vanhempi tarkoitti kodin ja koulun vuorovaikutuksessa lähes aina äitiä (Metso 2004, 34). Isien mukaan saaminen kodin ja koulun yhteistyöhön on tärkeää, sillä kasvava lapsi tarvitsee koulunkäynnin tueksi

molempia vanhempiaan (Torkkeli 2001, 11). Sekä isät että koulu hyötyvät molemmat vanhemmat huomioon ottavasta yhteistyöstä (Torkkeli 2001, 12). Torkkeli kiteyttää koulun merkityksen tässä mielessä osuvasti ”-- koulu, ainoa organisaatio, joka kokoaa yhteen koko ikäluokan lapset, voi merkittävästi vaikuttaa siihen, miten isät kasvattavat kouluikäistä lastaan.” (Torkkeli 2001, 81.)

Isät ovat kiinnostuneita lastensa koulunkäyntiin liittyvistä asioista (Tuovinen 2014, 113; Torkkeli 2001, 156). Silti monesti oppilastietojärjestelmiin on ensisijaiseksi vanhemmaksi kirjattuna äiti. Isät ottavat mieluiten taustalla olevan roolin tukieksaan lastensa koulunkäyntiä (Torkkeli 2001, 118). Isät keskustelevat jopa hälyttävän vähän lapsensa opettajan kanssa koulunkäyntiin ja kasvatukseen liittyvistä asioista, koska kokevat ettei opettajan kanssa ole kovin helppo keskustella (Sormunen ym. 2011, 195; Torkkeli 2001, 130). Vuoden 2018 Vanhempien Barometrissa saatu tulos, jonka mukaan kolme neljästä vanhemmasta kokee äidin ensisijaiseksi vanhemmaksi lapsen koulunkäyntiin liittyvissä asioissa, tukee tätä. Toisaalta miehistä kolme neljästä koki, että he ovat ensisijainen tai vähintään tasavertainen kouluun yhteyttä pitävä vanhempi. (Mertaniemi 2018, 28.) Tulokseen saattaa vaikuttaa, että todennäköisesti juuri niissä perheissä, joissa mies hoitaa yhteyksiä koulun suuntaan, mies on myös vastannut kyselyyn. Kuitenkaan kouluntyön suunnitteluun isiä ei heidän omien kokemustensa mukaan oteta mukaan yhtä paljon kuin äitejä (Sormunen ym. 2011, 196).

Torkkeli kuvailee isyyden olevan enemmän konkreettista tekemistä, kuten leikkimistä ja ajankäyttöä lapsen kanssa, mikä tulisi myös huomioida kodin ja koulun yhteistyössä (Torkkeli 2001, 65, 124). Kiinnostavia toimintamalleja voisivat olla rennommat ja avoimemmat tilaisuudet, joissa isät pääsevät tutustumaan toisiinsa ja opettajiin henkilökohtaisesti ilman jäykähköä ilmapiiriä. Isät eivät olleet erityisen mielissään osallistumaan esimerkiksi vanhempainiltoihin. (Torkkeli 2001, 114, 149–157.)

Kyösti Juvonen (2013) on tarkastellut pro gradussaan opettajien ja eronneiden vanhempien kokemuksia kodin ja koulun yhteistyöstä, mutta näkökulma ei ole isien kokemuksissa. Nevalaisen ja Tigerstedt (2018) tarkastelivat isien koke-

muksia tasa-arvoisuudesta ja tiedonsaannista eri palveluiden yhteydessä. Tutkimuksessa moni isä koki, ettei tule tasa-arvoisesti kohdelluiksi tai tiedonsaannissa puutteita. Vastaavia tuloksia saivat omassa varhaiskasvatuksen piirissä opinnäytetyötutkimuksessaan myös Kananen ja Nousiainen (2014).

Esimerkiksi puutteellisen kodin ja koulun välisen viestinnän on todettu olevan yhteydessä vanhempien heikompaan osallisuuteen, avoimen ja ajantasaisen taas vahvempaan osallisuuteen. (Vuorenmaa 2016, 35.) Osallisuuden kokeminen korostuu silloin, kun vanhemmat ovat eronneet ja keskinäinen tiedonkulku ei välttämättä ole toimivaa. Huolet, stressi ja erilaiset haasteet perheen arjessa ovat yhteydessä vanhempien osallisuuteen heikentävästi (Vuorenmaa 2016, 34). Koululta tämä vaatisi yhteisöllistä toimintakulttuuria, joka tukee osallisuutta (Vuorenmaa 2017, 10).

Kouluissa voitaisiin mahdollisuuksien mukaan pohtia sitä, miten vanhempien arkea voitaisiin tukea erityisesti eroperheiden kohdalla. Vanhemmuuden tukeminen on kodin ja koulun yhteistyön muodon lisäksi tärkeä osallistamisen keino (Vuorenmaa 2017, 15). Vuorenaan (2016, 63) mukaan ne isät, jotka elivät lapsen äidin kanssa samassa perheessä, arvioivat osallisuutensa vahvemiksi kuin eronneet isät. Lisäksi osallisuuden tunne oli korkeampaa korkeasti koulutettujen isien keskuudessa. Lisäksi ne isät, joilla oli huolia vanhemmuuteensa liittyen, arvioivat osallisuutensa lasta koskevissa palveluissa, kuten koulussa, heikentyneeksi. Arjen toimivuus ja vanhemmuuden jakaminen lapsen äidin kanssa koetaan vahvistaviksi tekijöiksi osallisuuden ja vanhemmuuden kannalta. (Vuorenmaa 2016, 63–64.)

Isien oma arvio vanhemmuuden taidoistaan, ajankäytön sovittaminen työn ja perheen välillä sekä osallistumis- ja vaikutusmahdollisuudet lapsen palveluihin, kuten koulunkäyntiin, ovat tekijöitä, jotka vaikuttavat isien osallisuuden kokemiseen. Mitä enemmän näissä asioissa ilmenee haasteita, sen heikommaksi isät kokevat mahdollisuutensa ja osallisuutensa lapsen koulunkäyntiin osallistumiseen. (Vuorenmaa 2016, 65.)

Asumisjärjestelyjen, lapsen elatuksen ja kasvatukseen osallistumisen lisäksi eronneita isiä huolettaa lapsen koulunkäynnin sujuminen ja siihen vaikuttaminen. Erityisesti tiedonsaannin taso huolettaa miehiä monesti. (Hawthorne & Lennings 2008, 193–202.) Eronneet isät auttavat lapsiaan mieluusti kotitehtävissä ja ovat pääsääntöisesti kiinnostuneita koulun tiedotteista. (Frieman 2002, 170). Lapsia autetaan myös kokeisiin lukemisessa. Toisinaan vanhemmat saattavat kuitenkin kokea olevansa epäpäteviä tai osaamattomia lapsen kokeisiin luvun tai läksyjen teon kanssa. (Räty ym. 2009, 280.) Koulut pyrkivät välttämään konflikteja ja erojen käsittelyä maaperälläään, mutta samalla ne tahattomasti pitävät toista vanhempaa heikommassa asemassa (Hawthorne & Lennings 2008, 195). Yhteishuoltajuudessa tällaista ongelmaa ei periaatteessa pitäisi päästä syntymään.

Myös Epstein korostaa kaikkien osapuolten toimijuuden merkitystä. Yhteistyön on oltava merkityksellistä. Yksin- tai yhteishuoltajavanhemmat, kodin ulkopuolella työllistetyt vanhemmat, vanhemmat kaukana lapsensa koulusta sekä isät ylipäättään ovat yleensä vähemmän mukana kodin ja koulun yhteistyössä. (Epstein 2010, 82–84.) Eronneilla isillä saattavat täyttyä kaikki nämä ehdot, mikä saattaa vaikuttaa heidän lapsen koulunkäynnin tiedonsaantiin hyvinkin negatiivisesti.

Lapsen elämässä koulu sijoittuu kehityskauteen, jolloin elämää aletaan ymmärtää, yhteiskunnassa elämistä harjoitellaan ja maailmaa lapsen ympärillä ja mielessä rakentuu (Välijärvi 2011, 19–20). Lapsen elämän tulisi tuolloin olla varsin tasapainoista ja turvallista aikaa, jolloin lapsi tarvitsee molempia vanhempiaan. Koulutyön suhteen onkin tärkeää, että kumpikin vanhempi on tietoinen lapsen koulunkäyntiin liittyvistä asioista. Lisäksi koulumaailmassa pyritään tasarvoisuuteen. Tämän tulisi kattaa myös lasten vanhempien tasa-arvoinen kohtelu (Välijärvi 2011, 28).

Koti ja perheyhteisö ovat lapsen kasvun ja kehityksen kannalta kallisarvoisia ja niiden toimimattomuus heijastuu usein myös muihin ympäristöihin, kuten kouluun. Koulun yhteistyö kodin kanssa korostuu silloin, kun lapsen perhettä koskee jonkinlainen muutos tai kriisi, esimerkiksi vanhempien ero. Koulun tulee

tarjota mahdollisuuksiensa mukaan tukea sekä lapselle että perheelle, sillä koulun tarkoitus on tukea lapsen elämänsuorituksen sujuvuutta. Lapset tulevat nykyään kouluun yhä erilaisemmista olosuhteista. Erityisesti eroperheiden osalta tulisi huomioida kummankin vanhemman osallisuus (Niskala & Pulju 2014, 55–59). Näin toimittuna huomioitaisiin perusopetussuunnitelmassa määritellyt perheiden moninaisuus sekä tiedon tarpeet ja henkilökohtaisuus. Erilaisten perheiden viestintätarpeita ei kouluissa ja hallinnossa ole otettu riittävästi huomioon. (Rättilä 2007, 32.)

Perheen sosiaaliset tekijät saattavat estää lapsen optimaalista oppimista (Väljærvi 2011, 23). Vanhempien eron vaikutukset ulottuvat kouluun saakka. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan perusopetuksen yhteiskunnallisena tehtävänä on edistää tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja oikeudenmukaisuutta (POPS 2014, 18). Tämä voidaan tulkita paitsi oppilaita koskevaksi periaatteeksi, myös kodin ja koulun yhteistyöhön olennaisesti liittyväksi ohjenuoraksi. Koululla on velvollisuus informoida molempia huoltajia lapsen koulunkäyntiin liittyvissä asioissa. Käytännössä tämä ei aina toteudu, vaan tieto kulkee edelleen monesti vain toiselle vanhemmalle, joka usein on lapsen äiti. Tällaisissa tilanteissa isät saattavat jäädä tiedolliseen paitsioon, mikä voi aiheuttaa jopa etäännyntä lapsesta. Koululla on siis suuri vastuu tiedonkulun toimivuudesta. Opettajan on tärkeää asettua mahdollisimman puolueettomaksi ja muistaa oman työn rajat. Tarpeen tullen opettaja voi ohjata tarvittavien palveluiden piiriin. (Koskela 2008, 31–32.)

Vanhemmat saattavat olla erotilanteessa sopineet, kummalle tieto lapsen koulunkäyntiin liittyvissä asioissa annetaan. Toisaalta nykyaikana tällainen on heikosti perusteltavissa, koska saman tiedon saa kulkemaan samalla vaivalla useille vastaanottajille yhtäaikaan digitaalisesti ja reaaliaikaisesti. Uusi teknologia mahdollistaa monenlaisten opettamisen ja oppimisen muotojen lisäksi viestintän mahdollisuuksia kodin ja koulun välillä (Väljærvi 2011, 20). Tällaisen mahdollisuuden tarjoaa suuressa osaa kouluissa käytössä oleva Wilma-järjestelmä tai vastaavat, johon voidaan kirjata lapselle useita huoltajia. Informaatio voidaan jakaa läpinäkyvästi kummallekin ilman opettajan työmäärän kasvua.

Arjen keskellä eroperheiden kanssa työskentelevien olisi kyettävä arvioimaan kriittisesti paitsi omia toimintatapojaan, myös sitä organisaatiota, jossa he toimivat. Lapsen kehitykselle on eduksi, että hänellä on monia häneen sitoutuneita aikuisia. (Pernu & Pohjola 2011, 3.) Erotilanteissa molempien vanhempien kiinnostusta, lapsen kanssa koulusta puhumista ja toimivaa viestintää koulun kanssa tarvitaan (Havermans ym. 2017, 4). Kahdessa kodissa asuminen saattaa tuottaa lapselle hankaluuksia esimerkiksi tavaroiden suhteen. Vanhempien tulikin huolehtia esimerkiksi kouluvälineistä ja -kirjoista. (Niemelä & Holmberg 2015, 41.)

Avioerot ovat nykyisin siinä määrin yleisiä, että niiden vaikutukset heijastuvat koko yhteiskuntaan ja sen jäseniin. Tämän takia myös kouluilla tulisi olla riittävät valmiudet toimia avioeroperheiden lasten ja vanhempien kanssa. (Kiiski 2011, 19.) Sormunen ym. (2011, 198–199) ovat sitä mieltä, että koulujen tulisi päivittää ja uudelleenarvioida yhteistyön muotoja nykypäivän perheiden vaatimalle tasolle. Omaa lasta koskevassa tiedonsaannissa puhutaan yksilön oikeuksista. Kodin ja koulun yhteistyön on toimittava niin, että myös eronneet ja etäällä lapsesta asuvat vanhemmat saavat tietoa ja ovat mukana lapsen kasvatuksessa, mikäli näin haluavat (Metso 2004, 144; Torkkeli 2001, 59). Mikäli toista vanhempaa informoidaan tiedostamattomasti eri tavoin, voi tästä aiheutua esimerkiksi konfliktitilanteita vanhempien välille. Toisaalta kouluilla ei ole riittäviä resursseja monimutkaisissa perhetilanteissa viestintään. Tilanteissa pitäisi pyrkiä huomioimaan sekä lapsi että vanhemmat, mutta myös mahdollisesti vanhempien uudet kumppanit. (Havermans ym. 2017, 26.)

Eronneiden vanhempien lapsilla on tutkimusten mukaan heikompi koulu-menestys ja kouluun sitoutuminen kuin ydinperheiden lapsilla. Tämä johtuu eroon liittyvästä stressistä, asumisen monimutkaisuudesta ja vähemmistä taloudellisista, sosiaalisista ja kulttuurisista resursseista verrattuna ydinperheisiin. (Havermans ym. 2017, 2.) Toisaalta eronneiden vanhempien lapset ovat hyvin heterogeeninen joukko ja vaikka lapsen olosuhteisiin voidaan vaikuttaa paljon esimerkiksi vuoroasumisella, ei tämäkään takaa aina osapuolten parempaa asemaa (Havermans ym. 2017, 2; Panttila 2005, 46). Tästä näkökulmasta on erityisen

tärkeää, että eroperheiden kanssa toteutettu kodin ja koulun välinen yhteistyö on suunniteltua ja henkilökohtaista. Myös Metso (2004, 144) on sitä mieltä, että koulut voisivat paremmin yhteistyössään kotien kanssa ottaa huomioon sen, että osalla lapsista on kaksi kotia ja erillään asuvat vanhemmat.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimustehtävä

Eronneiden isien asema lapsensa elämässä on herättänyt paljon keskustelua ja on tärkeä tutkimuskohde paitsi lasten oikeuksien toteutumisen, myös sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumisen ja isyyden mahdollistumisen suhteen vanhempien eron jälkeenkin. Isyyden toteutuminen eron jälkeen ei ole edelleenkään itsestään selvyys. Siksi on syytä selvittää, miten kodin ja koulun välinen yhteistyö käytännössä toimii eronneiden isien omien kokemusten mukaan. Koulun ei tulisi asettaa kumpaakaan vanhempaa eriarvoiseen asemaan omalla toiminnallaan, kun kyse on yhteishuoltajuudesta. Täten tämän tutkimuksen tutkimuskysymys ja sitä tarkentavat kysymykset ovat seuraavanlaiset:

1. Millaisia kokemuksia eronneilla isillä on kodin ja koulun välisestä yhteistyöstä?
 - 1.1. Millaiseksi isät kokevat osallisuutensa lastensa koulunkäyntiin ja millä tavoin he ovat osallistuneet lastensa koulunkäynnin tukemiseen?
 - 1.2. Millaiset tekijät vaikuttavat eronneiden isien kokemusten mukaan kodin ja koulun yhteistyöhön?

4.2 Tutkimuksen lähestymistapa

Laadullinen tutkimukseni on menetelmältään fenomenologis-hermeneuttinen. Metodeihin päätyminen oli seurausta siitä, että tarkoitukseni oli keskittyä eronneiden isien kokemuksiin ja pureutua niihin syvemmin ymmärryksen ja tulkinnan keinoin. Puhtaassa fenomenologisessa tutkimuksessa pyritään sulkeistamaan tutkijan omat ennakko-oletukset ja ulkomaailma haastateltavien omien kokemusten ympäriltä. Hermeneutiikan avulla fenomenologisessa tutkimuksessa voidaan tulkita saatua tietoa ympäröivään todellisuuteen ja yhteiskuntaan sekä

ymmärtää ja löytää aineistosta olennainen. (Kakkori & Huttunen 2010, 1–5.) Fenomenologia on ihmistieteissä laajasti käytetty, monipuolinen ja joustava menetelmä (Moran 2019, 73). Fenomenologian perusluonteeseen kuuluu intentionaalisuuden, eli tajunallisen toiminnan tarkoituksenmukaisuuden, korostaminen (Perttula 2008, 116).

Kuten laadullinen tutkimus yleensä, myös fenomenologinen tutkimus on aineistokeskeistä. Tästä seuraa, että tutkimus on prosessin omaista ja tarkempi viitekehys tarkentui tutkimuksen edetessä ja erityisesti haastattelujen myötä. Laadullisessa tutkimuksessa on haastavaa pohtia etukäteen tyhjentävästi sitä, mitä asioita aineistonkeruussa tulee ilmi. (Kiviniemi 2018, 80–83.) Laineen mukaan (2018, 29) fenomenologinen tutkimus vaatii pohdintaa ja aiheen analysointia läpi prosessin eri vaiheiden.

Fenomenologia korostaa yksilön kokemuksia. Eletyn ja kertaluontoisen kokemuksen tasolle pääseminen on kuitenkin tutkimuksellinen mahdottomuus, on tyydyttävä kuvaillun kokemuksen tasoon (Perttula 2008, 143). Tutkija ei inhimillisenä olentona pysty koskaan myöskään tavoittamaan täydellisesti toisen kokemaa. Kuvailtua ei myöskään tarvitse pitää täytenä totuutena. Sen sijaan fenomenologi pitää kokemusta todenmukaisena, ja että haastateltava kertoo totuuden kokemuksestaan. (Tökkäri 2018, 67–68.) Laine (2019, 32) huomauttaa, että jokaisen yksilön kokemuksessa on myös jotain yhteistä, jota ei voida sivuuttaa. Tökkärin (2018, 69) mukaan fenomenologia korostaa tutkijan asemaa osana tutkittavaa kohdetta ja haastateltavaa.

Isien kokemusten tutkimus tapahtui fenomenologialle tyypillisesti kahdella tasolla. Ensimmäisellä tasolla eronneet isät kertoivat kokemuksensa kodin ja koulun yhteistyöstä sellaisena, kuin ne itse ovat kokeneet. Tätä seuraavalla tasolla näitä kokemuksia, eli kuvauksia tapahtuneesta, tarkastellaan ja niille annetaan merkityksiä. Merkityksien välille muodostetaan merkityssuhteita, eli tematisoidaan aineisto. Tutkijan tulkinnalle, ymmärrykselle ja kyvykkyydelle on edellytys, että hänellä on aiheesta esituntemusta. Esituntemukseni aiheesta ilmenee tutkimuksen teorialuvuissa. Aiheen tuntemus ei saisi kuitenkaan vaikuttaa kokemusten tulkintaan. Toisaalta emme elä tyhjiössä, joten ymmärrys ja tulkinnat

eivät rakennu tyhjästä (Laine 2018, 35). Laineen mukaan ihminen ei periaatteessa kohtaa asioita neutraalisti, vaan kaikkeen liittyy jonkinlainen merkitys. Emme rakenna näitä merkityksiä mieleemme tyhjiössä, vaan niihin liittyy olennaisesti yhteisöllisyys ja kulttuuri, jossa elämme. Näin ympäröivä maailma ja kulttuuri heijastuvat myös kokemuksiin. Tutkimuksen analyysiä hahmottavine esimerkkeineen tarkastellaan tarkemmin luvussa 4.4.

Fenomenologian mukaan ihmiset rakentuvat suhteessa maailmaan, jossa elävät, mutta myös rakentavat samalla tätä maailmaa. Laineen (2018, 31–32) mukaan maailma rakentuu merkityksistä, joihin taas kokemukset pohjautuvat. Täten eronneiden isien kokemuksia ei voi irrottaa ympäristöstään, mikä mahdollistaa myös tutkittavien kokemusten peilaamisen yleisemmälle tasolle. Fenomenologia keskittyy elettyyn kokemukseen ja siihen, miten se ilmenee. Jokaisella ihmisellä on omat kokemuksensa ja perspektiivinsä tutkittavaan asiaan. (Laine 2018, 30–31.) Näin ollen tutkimuksessani keskityin nimenomaan eronneiden isien omiin kokemuksiin niitä kunnioittavasti käsitellen ja teoriaan peilaten.

4.3 Haastateltavat ja aineiston keruu

Tutkimusta varten haastateltiin viittä eronnutta yhteishuoltajaisää, jotka kaikki olivat haastatteluhetkellä lastensa etävanhempia. Haastateltavat ilmaisivat kiinnostuksensa tutkimusta kohtaan vapaaehtoisesti lähettämäni tutkimusilmoituksen perusteella. Ilmoitus julkaistiin sekä Miessakit ry:n että Isät lasten asialla ry:n sosiaalisen median kanavissa ja sähköpostilistoilla. Yksi isä osallistui tutkimukseen omien sosiaalisten verkostojeni kautta. Haastateltaville on annettu keksityt nimet heidän anonymiteettinsä säilyttämiseksi. Käytän haastateltavista nimiä Matti, Jukka, Pentti, Seppo ja Akseli.

Haastatellut olivat kotoisin ympäri Suomea, ja heillä oli yhdestä viiteen vuoteen kokemusta yhteishuoltajuudesta ja etävanhemmuudesta. Neljällä isällä oli kaksi ja yhdellä yksi yhteishuollossa oleva lapsi. Iältään tutkimukseen osallistuneet isät olivat 46–55-vuotiaita ja sosioekonomiselta asemaltaan he edustivat

pääosin ylempää keskiluokkaa. Kaikki isät olivat suorittaneet vähintään alemman korkeakoulutason tutkinnon. Tutkimukseen osallistuneet valittiin satunnaisotannalla kymmenien ilmoittautuneiden joukosta. Tutkimukseen osallistuneiden joukko on melko homogeeninen, mikä asettaa omat haasteensa tutkimuksen yleistettävyydelle (ks. Laine 2018, 32). Toisaalta jokaisen isän kokemukset olivat varsin erilaisia, selkeistä yhtenäisistä teemoista huolimatta. Tutkimuksen luotettavuutta pohdin tarkemmin luvussa 6.3.

Haastattelujen kesto vaihteli 20 ja 30 minuutin välillä. Haastattelut nauhoitettiin ja nauhoitteet litteroitiin. Litteroitua aineistoa kertyi 43 sivua. Koska tutkimukseni ei ole kielitieteellinen, litterointia ei toteutettu tiukimpien sääntöjen mukaan (Eskola ym. 2018, 49). En kirjannut esimerkiksi äänenpainoja, kaikkia hymähdyksiä ja naurahduksia tai taukoja (Hirsjärvi & Hurme 2008, 140).

Haastattelut toteutettiin toukokuussa 2020 perinteisen tapaamisen sijaan etänä puhelinhaastatteluina. Ratkaisuun vaikutti olennaisesti haastattelujen keruun aikana koronaviruksen takia vallinneet olosuhteet. Valitulla tavalla on todennäköisesti ollut oma vaikutuksensa haastateltaviin sekä haastattelujen kestoon (Eskola ym. 2018, 33–35). Puhelinhaastattelun vahvuus on, että haastateltava pääsee osallistumaan haluamastaan paikasta, eikä hänen tarvitse siirtyä mihinkään. Haastatteluun osallistuminen on siis haastateltavalle mahdollisimman helppoa. Toisaalta tällöin ei voida taata sitä, että haastattelutilanne olisi mahdollisimman rauhallinen tai muutoin tilaisuuteen sopiva. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 74.) Huomionarvoisia häiriötekijöitä ei puheluiden aikana kuitenkaan esiintynyt.

Haastateltavat löytyivät omien sosiaalisten verkostojen, sosiaalisen median ryhmien ja yhdistysten kautta (ks. Eskola, Lätti & Vastamäki 2018, 31). Varsinaisia tutkimuslupia tutkimukseen ei tarvittu, sillä haastateltavat osallistuivat tutkimukseen vapaaehtoisesti yksityishenkilöinä, eivätkä minkään organisaation alaisuudessa.

Haastattelu on laadullisessa tutkimuksessa yleinen aineiston keruun muoto, kun halutaan tietää mitä tutkittava ajattelee tutkittavasta asiasta (Eskola ym. 2018, 27; Puusa 2011, 73),). Fenomenologinen, kokemuksille tilaa antava, tutkimus sopii yhteen avoimen haastattelumuotoisen aineistonkeruun kanssa

(Laine 2018, 39; Puusa 2011, 82). Teemahaastattelun käyttämistä tuki se, että sen avulla pääsin kuulemaan isien omia kokemuksia avoimesti ja heidän kertomaan tavalla. Samalla oma ymmärrykseni aiheesta syveni itseltäni puuttuvien, mutta haastateltavien omakohtaisten, kokemusten kautta. (Puusa 2011, 81.) Haastatteluun valikoituu yleensä sellaisia henkilöitä, joilla on tutkimuksen kannalta jotain sanottavaa (Puusa 2011, 76; Perttula 2008, 137; Lehtomaa 2008, 167). Perttulan (2008, 119) mukaan yhteys elettyyn arkeen ja todellisuuteen on kokemuksen edellytys.

Haastattelut toteutettiin avoimina teemahaastatteluina, joita kutsutaan myös puolistrukturoiduiksi tutkimushaastatteluiksi (Eskola ym. 2018, 29). Puusa (2011, 80–82) määrittelee teemahaastattelun varsin avoimeksi haastattelumuodoksi, jossa ainoastaan haastattelun teemat on ennalta määritetty. Valitsinkin käsiteltävät teemat ja apukysymykset huolellisesti harkiten (Kiviniemi 2018, 78–79). En toimittanut haastateltaville etukäteen tietoa haastattelun teemoista tutkimusilmoitusta lukuun ottamatta, koska halusin haastattelujen noudattavan mahdollisimman avointa kaavaa ja haastateltavat saivat oman äänensä ja kokemuksensa kuuluviin (Eskola ym. 2018, 35). Keskiössä olivat haastateltavien kokemukset yhteishuoltajuuden toimivuudesta, kodin ja koulun yhteistyöstä sekä kokemukset osallistumisesta lapsen koulunkäyntiin etävanhemman näkökulmasta. Haastatteluissa ei käsitelty eroa tai sen syitä, ellei haastateltava niitä tuonut esille.

Haastattelut etenivät haastateltavan ehdoilla, ei ennalta määriteltyjen kysymysten avulla. Haastattelujen tukena käytin muistilistaa, jonka avulla pystyin tarkistamaan läpikäytyt teemat. Lisäksi pystyin tarpeen tullen esittämään tarkentavia kysymyksiä tukikysymysten kautta. (Eskola ym. 2018, 30; Hirsjärvi & Hurme 2008, 45–46.) Avoimessakin haastattelussa tarkennuksia on osattava pyytää silloin, kun niille on tarvetta tutkimustavoitteiden näkökulmasta (Ruusuvoori & Tiittula 2017, 52–53). Jotta tutkija pystyy tällaiseen kysymysten esittämiseen, on hänen tunnettava oma aiheensa ja teoriansa huolella (Hirsjärvi & Hurme 2008, 68; Eskola 2018, 41). Oman aihepiirin tuntemus on myös eettisestä näkökulmasta tärkeää (TENK 2019, 8).

Haastattelu on keskustelunomainen tilanne, joka on kuitenkin arkikeskustelua määritellympi. Haastattelu noudattaa tiettyjä sääntöjä ja rakenteita, joiden on oltava kummallekin osapuolelle selvät. Lähtökohtanani oli, että haastattelutilanteessa isillä on tietoa, ja he ovat tutkimuksessa asiantuntijoita. Tutkijana olin kiinnostunut kuulemaan kaiken, mitä isillä oli aiheesta kerrottavanaan. Tämän varmistin kysymällä haastattelun lopuksi, olisiko haastateltavalla ollut vielä jotakin lisättävää. Tutkijan on kuitenkin kunnioitettava tutkimuskysymyksiä, jotka ohjaavat haastattelua. (Ruusu vuori & Tiittula 2017, 46–47.)

Haastatteluhetkessä kokemukset saavat sanat ja muodon. Tämän takia haastateltava voi kokea tilanteen monella tapaa; ahdistavasta kokemuksesta terapeutiksi tilanteeksi, jossa hän kerrankin pääsee ääneen omien kokemustensa kanssa. (Mykkänen 2010a, 46–52.) Haastatteluissa tarkoitukseni oli olla itse mahdollisimman vähän äänessä, kuitenkin myötäilyllä ja välikommenteilla keskustelunomaisuutta ylläpitäen. Kaikki haastattelut tuntuivat omien huomioideni perusteella varsin avoimilta ja rennoilta tilanteilta, vaikka aihe onkin haastava ja toi osalla haastateltavista tunteita selkeästi pintaan.

4.4 Aineiston analyysi

Esiymmärryksen hahmottaminen on tärkeä osa fenomenologista tutkimusta ja sen reflektio jatkuu koko prosessin ajan. Oman esiymmärrykseni kirjasin ennen tutkimuksen alkua (LIITE 1). Tämän esiymmärryksen pohjalta määrittelin myös teoriaosion suuntaviivat. Aineiston analyysin jälkeen palasin teoriaosioon uudelleen. Näin tutkimus toteutui myös fenomenologisesti pätevästi. (Laine 2018, 48.)

Fenomenologisessa tutkimuksessa aineiston analyysi tapahtuu vaiheittain. Analyysissä tutkijan yksi tärkeimmistä työkaluista on sulkeistamisen taito, jonka avulla tutkija pyrkii pääsemään kokemukseen käsiksi sen mahdollisimman puhtaassa muodossa. Tämä ei kuitenkaan käytännössä koskaan toteudu, sillä kuvailtu tai kerrottu kokemus ei koskaan vastaa täydellisesti elettyä kokemusta. Sulkeistamisen lisäksi fenomenologis-hermeneuttisessa tutkimuksessa käytetään tulkintaa analyysin työkaluna. (Tökkäri 2018, 67–68.)

Aineiston analyysi lähti liikkeelle litteroidun aineiston huolellisella tarkastelulla. Luin aineiston läpi useaan kertaan, jotta sain siitä paremman kokonaiskuvan. Lukemisen yhteydessä isien kokemukset alkoivat avautua ja merkityssuhteet alkoivat kirkastua. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 143.) Aineiston analyysi toteutettiin tässä tutkimuksessa Laineen (2018) ja Lehtomaan (2008) analyysin etenemistä mukailten. Lehtomaan näkemys perustuu fenomenologian tutkijan Juha Perttulan fenomenologiseen aineiston analyysiin.

Laine (2018, 42–48) on hahmotellut fenomenologis-hermeneuttista analyysiprosessia, joka painottuu hieman eri tavalla puhtaan fenomenologisen tutkimuksen analyysistä. Analyysissä lähdetään liikkeelle aineistoon tutustumisella, josta edetään tulkitsemaan kokemukset kuvauksiksi. Tutkija pyrkii yleisellä tasolla hahmottamaan, mitä aineistossa on sanottu. Tässä vaiheessa en tuonut mukaan omia näkemyksiäni, vaan tarkoitus oli löytää kerrotusta kokemuksesta ydin ja muodostaa tästä selkeä kuvaus. Kuvauksissa tulee säilyttää aineiston oma kieli, mutta keskittyä olennaisen löytämiseen toisinaan leveästäkin kerronnasta.

Tämän jälkeen ryhdyin tarkastelemaan kuvauksia ja annoin kuvauksille merkityksen, eli jaoin kuvaukset eri merkityksiin, jotka fenomenologiassa aletaan ”nähdä”, kun aineistoon paneudutaan riittävästi. Olennaisia merkityksiä ei saa tutkimuksesta pudottaa pois, vaan harkitsin tarkkaan, minkä merkityksen kuvaus pitää sisällään. Haasteeksi tässä kohtaa muodostuivat hyvin monitulkinnalliset ja vaikeasti ilmaistut kokemukset. (Lehtomaa 2008, 190.) Ratkaisin tällaisen kohdalla ongelman antamalla kuvaukselle useamman merkityksen.

Tämän vaiheen jälkeen jaottelin merkitykset merkityskokonaisuuksien, eli teemojen alle. Teemojen muodostamisen vaiheessa ja analyysissä käytin omaa tulkintaa ja kieltä ensimmäisen vaiheen kuvauksien pohjalta. Teemakokonaisuuksia muodostui lopulta yhteensä 6 kappaletta. Tässä vaiheessa analyysiä tarkastelu tapahtui yleisellä tasolla, aiempien vaiheiden keskittyessä tiukasti haastateltaviin yksilötasolla. (Lehtomaa 2008, 190.)

Tutkimuskysymykset ohjaavat tutkimusta ja määrittelevät teemojen muodostumista. Tässä vaiheessa palasin näiden pariin ja tarkistin, että löydökset vastaavat tässä vaiheessa tutkimukseni tavoitteita. Lopuksi muodostin teemoista

synteesin avulla ilmiötä kuvaavan kokonaiskuvan. Tässä vaiheessa tarkastelin isien kokemuksia sekä yksilö- että yleisellä tasolla. (Lehtomaa 2008, 180–189.) Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että analyysi toteutettiin ensin kunkin haastateltavan kohdalla. Tämän jälkeen tarkastelin aineistoa kokonaisuutena. Samalla hahmottuivat myös aineiston keskinäiset merkityssuhteet. Tämä Lehtomaan (2008, 180–190) esittelemä Perttulan analyysitapa on hyvin lähellä aiemmin esittelemääni Laineen (2018, 42–48) analyysin etenemistä.

Fenomenologis-hermeneuttisen tutkimuksen päättää aineiston kautta tapahtuva tutkittavan ilmiön ymmärtäminen (Lehtomaa 2008, 190). Seuraavassa taulukossa olen hahmotellut analyysin vaiheita esimerkin avulla.

TAULUKKO 1. Esimerkki aineiston analyysistä

Alkuperäinen	Kuvaus	Merkitys	Teema
#2008. Vanhempaan esimerkiksi puhelimitse tai tota niinno. Lähinnä näin silloin se on se lähivanhempi ollu se johon on oltu ensin yhteydessä.	Puhelut hoidettu lähivanhemman kautta	Äidin ensisijaisuus kodin ja koulun yhteistyössä	Lähivanhemman merkitys etävanhemman kokemuksissa

Tutkin oman aineistoni ensin ”tyhjiössä”, enkä antanut aiemman tietämykseni vaikuttaa analyysiprosessiin ainakaan tietoisesti. Tämän jälkeen peilasin saatuja tuloksia aiempaan tutkimuskirjallisuuteen ja teorialuvuissa määrittelemääni viitekehukseen. Analyysin jälkeen tutkimusta ja sen tuloksia arvioidaan pohdintaluvussa. Samassa luvussa pohdin tiedon sovellettavuutta ja jatkotutkimuksen mahdollisuuksia. (Laine 2018, 48–49.)

Fenomenologian piiristä löytyy myös vaihtoehtoisia aineiston analyysin menetelmiä. Menetelmät eroavat jonkin verran toisistaan ja omassa tutkimuksessani sovelletusta analyysistä, mutta yhteistä kaikissa on aineistoon tutustuminen, sen kuvailu ja pilkkominen sekä jakaminen jonkinlaisiin luokituksiin tai teemoihin. Ensimmäinen tämä toteutetaan yksilötasolla, haastateltava kerrallaan, jonka jälkeen siirrytään yleisempään ja kokoavampaan tarkasteluun. (ks. Tökkäri 2018, 71–76.)

4.5 Tutkimuksen eettisyys

Aineistokeskeisyyden lisäksi laadullinen tutkimus on tutkijapainotteista. Näin ollen tutkija ei koskaan pysty välittämään tutkittavien kokemuksia, ajatuksia tai merkityksiä sellaisenaan (Puusa 2011, 80). Tästä huolimatta tutkimuksessa tulisi pyrkiä objektiivisuuteen (Perttula 2008, 156–157). Omaa tutkimustaan kohtaan on jatkuvasti ylläpidettävä tiettyä kriittisyyttä, koska tutkimuksen on oltava luotettava ja kestettävä kriittistä sekä eettistä tarkastelua. Tämä on yksi tärkeimmistä ohjenuorista tutkimusta tehdessä. Esimerkiksi tutkimuksen aihe voi olla sama kuin aiemmissa tutkimuksissa, mutta näkökulman kautta pitäisi saada esille jotakin aiemmin vähemmälle huomiolle jäänyttä. Jokainen tutkija on oma yksilönsä, mikä toisaalta takaa, ettei yksikään tutkimus ole täysin samanlainen. (Kiviniemi 2018, 85–86.)

Tutkimuksen aiheen on oltava eettisesti kestävällä pohjalla eikä tutkimuksesta saa aiheutua kenellekään merkittävää haittaa (TENK 2019, 7). Eroihin ja isyyteen liittyvä aiheeni on haastateltaville herkkä, joten haastattelutilanteisiin oli varauduttava ja suhtauduttava hienotunteisesti (Eerola & Huttunen 2011, 215). Haastateltavien on voitava luottaa tutkijaan (TENK 2019, 8). Ruusuvuoren ja Tiittulan (2017, 66–69) mukaan taitava haastattelija saa kiinnostuneisuudellaan aikaan luottamusta. Erityisesti tutkimuksen aiheen herkkyyden takia haastattelussa on pyrittävä olemaan neutraali, muttei kuitenkaan passiivinen. Tutkijan tehtävä on käsitellä haastatteluja luottamuksellisesti ja sopimusten mukaisesti (Hirsjärvi & Hurme 2008, 43).

Tarkoitukseni ei ole ollut tehdä arvolutautunutta tutkimusta tai johdella eronneita isiä tiettyjen aiheiden äärelle. Haastateltavien on saatava puhua niistä asioista, jotka kokevat tärkeiksi ja joita haluavat tuoda esille. Haastateltavat puhuivat haastattelussa sen verran, kuin itse kokivat tärkeäksi (TENK 2019, 8–9). Tutkijan tehtävä on jälkeenpäin analysoida aineistoa ja osata keskittyä olennaiseen tietoon.

Haastateltaville tehtiin haastattelutilanteessa selväksi, mihin he ovat osallistumassa ja miten heidän kertomiaan tietoja käsitellään. Haastatteluun osallistumisen yhteydessä haastateltavat hyväksyivät haastatteluosuutumuksen (ks.

LIITE 2). Suostumuksen peruuttaminen oli mahdollista missä vaiheessa tahansa ja tästä myös informoitiin haastateltavia. Avoimuudesta huolimatta haastattelussa on aina kyse jonkinlaisesta valta-asemasta, koska se tapahtuu tutkijan aloitteesta ja on erikseen järjestetty tiedonkeruutilaisuus (Eskola ym. 2018, 28). Haastateltavia ei johdateltu kertomaan asioista tietyllä tavalla, vaan esitetyt kysymykset olivat neutraaleja tai aiempaan tutkimukseen viittaavia (Eskola ym. 2018, 45).

Tutkimuksessani ei viitata keneenkään nimellä anonymiteetin säilyttämiseksi. Jokaisella haastatteluissa mainituilla henkilöillä on oikeus yksityisyyteen, joten kaikki tunnistamisen mahdollistavat tiedot on esimerkiksi aineistolainauksissa häivytetty pois. En myöskään säilytä tutkimukseen osallistuneiden henkilötietoja pidempään kuin on tarve, ja nämä tiedot on pidetty erillään varsinaisesta tutkimusaineistosta ja loppuraportista. (TENK 2019, 11–13.) Nämä tiedot mainittiin jo yhdistyksille lähetetyissä pyynnöissä vapaaehtoisten löytämiseksi (Eskola ym. 2018, 31).

Mykkänen (2010b, 61) on omassa väitöskirjassaan kiinnittänyt huomiota sukupuolen merkitykseen vanhemmuutta käsittelevässä haastattelussa. Omalla kohdallani tällaisen kysymyksen pohtiminen ei ollut olennaista, koska olen haastateltavien kanssa samaa sukupuolta. Sen sijaan se, etten itse ole isä, enkä täten kokenut isyyteen liittyviä asioita samalla tapaa kuin haastattelemani miehet, on huomionarvoista. Toisaalta tämä tukee fenomenologisen tutkimuksen lähtökohtaa, jossa tutkijan omien kokemusten ei tulisi vaikuttaa millään tapaa tutkimukseen. Haastateltavien kokemuksia tulisi pystyä käsittelemään mahdollisimman puhtaasti. Tutkijan on pidettävä itsensä tutkimuksen ulkopuolella, ilman samaisumista haastateltavien kokemuksiin (Tökkäri 2018, 70–71).

5 ERONNEIDEN ISIEN KOKEMUKSIA KODIN JA KULUN YHTEISTYÖSTÄ

Isien kokemukset kodin ja koulun yhteistyöstä jakautuivat analyysin edetessä kuuteen teemaan. Jokainen teema edustaa yhtä ulottuvuutta toimivassa kodin ja koulun yhteistyössä etävanhempien kokemusten perusteella. Teemat ovat toisiinsa vahvasti linkittyneitä, mikä korostaa fenomenologisen filosofian periaatetta siitä, että asiat vaikuttavat toisiinsa merkityssuhteiden kautta. Analyysivaiheessa ja tuloksia avatessa kävi selväksi, että eri merkitysten muodostama verkosto on varsin laaja ja monimutkainen. Olen avannut tätä verkostoa siltä osin, mitkä merkitykset ja teemat korostuivat yksittäisissä haastatteluissa (LIITE 3).

Saaduissa teemoissa korostuivat jaettu vanhemmuus ja yhteishuollon toimivuus, lähivanhemman vaikutus etävanhemman toimintamahdollisuuksiin, vanhemmuuden toteutuminen osana kodin ja koulun yhteistyötä sekä osallisuuden kokeminen osana lapsen koulunkäyntiä. Lisäksi isät arvioivat kokemuksissaan kodin ja koulun yhteistyön toimivuutta eri kouluasteilla sekä pohtivat koulun toimintamahdollisuuksia eroperheiden kanssa toimittaessa. Teemat ja niiden alle luokitellut merkitykset on esitetty jokaisen alaluvun alussa omissa kuvioissaan.

5.1 Jaettu vanhemmuus avaintekijänä

Toimivassa yhteishuoltajuudessa on keskeistä jaetun vanhemmuuden periaatteen mukainen vanhemmuus myös eron jälkeen. Jaettu vanhemmuus on myös olennainen osa nykypäivän osallistuvaa isyyttä. Olennaista jaetussa vanhemmuudessa on sananmukaisesti vanhemmuuden tasapuolinen jakaminen. Isien kokemuksissa jaettu vanhemmuus näyttäytyi yhtenä keskeisimmistä tekijöistä toimivan suhteen muodostumisessa etävanhemman ja koulun yhteistyössä. Jaettu vanhemmuus esiintyi kuuden eri merkityksen kautta, jotka on esitelty seuraavassa kuviossa.

Jaettu vanhemmuus avaintekijänä

- Toimiva yhteishuoltajuus
- Vanhempien toimivat välit
- Vuoroasuminen
- Asumisjärjestelyihin liittyvät kokemukset
- Lapsen koulunkäynnin pohtiminen eron yhteydessä
- Ajan myötä heikentynyt yhteishuoltajuus

KUVIO 1. Jaettu vanhemmuus avaintekijänä -teeman sisältämät merkitykset

Eron jälkeisessä yhteishuoltajuudessa korostuu se, että vanhemmat pystyvät mahdollisista keskinäisistä erimielisyyksistään huolimatta kantamaan yhteisen vastuun lasten kasvatuksesta (Koskela 2008, 34–35). Olennaista on, että kumpikin vanhempi tiedostaa tilanteen ja pystyy toimimaan lapselle vanhempana, vaikka parisuhde onkin päättynyt. Vanhempien keskinäisten välien toimivuus vaikuttaa myös yhteishuoltajuuden toimivuuteen merkittävästi, mutta ei kuitenkaan ole välttämättömyys. Jaetun vanhemmuuden korostaminen toimivan yhteistyön takaajana korostui haastatelluista Matin, Jukan ja Sepon kokemuksissa. Erityisen hyvin jaetun vanhemmuuden merkitys korostui Sepon kokemuksissa, joissa vanhempien selkeä periaate oli toimia tilanteessa kuin tilanteessa tavalla, joka on lasten kannalta paras ja toimivin (Pernu & Pohjola 2011, 23–26). Sepon mukaan vanhemmat ovat vastuussa perheen rikkomisesta, ja tämän myötä velvollisia kantamaan vastuun lapsista yhdessä. Seppo myös kiteytti toimivan yhteishuoltajuuden periaatteet hyvin.

Öö ihan ensiarvoisen tärkeää on se niinku vanhempien, et vanhemmat. Me kaksi esimerkiksi niin, me ei mietitä enää tässä vaiheessa meitä vaan, vaan meillä on kummallakin nyt omat elämät. Mut sitte niinku me mietitään lasten asioita lasten kautta. Eli, eli miten ne asiat on lapsille kaikkein parhaiten, niinku menee läpi. Ja tuota. Tai hoituu lasten kautta parhaimmalla... parhaimmalla tavalla. Eli, jonkin verran vaatii aina joustavuutta vuoroitellen kummaltaki. Mutta että kun olemme niin sanotusti perheen rikkoneet niin, niin ihan alusta asti teimme selväksi keskenämme että tämä ei saa niinku näkyä negatiivisesti lapsiin. (Seppo)

Sepon mukaan, kun vanhempien yhteishuoltajuus ja kommunikointi toimivat, tämä välittyy myös koulun suuntaan kodin ja koulun yhteistyötä vahvistaen. Vanhempien suhde jatkuu eron jälkeenkin kasvatussuhteena, jossa äiti, isä ja lapset muodostavat kolmiosuhteen (Koskela 2008, 11). Myös Jukan kokemukset yhteishuoltajuuden toimivuudesta olivat varsin positiivisia. Toimiva yhteishuoltajuus on Jukan mukaan olennainen osa toimivaa kodin ja koulun välistä yhteistyötä. Näin ollen myös kodin ja koulun yhteistyö näyttäytyi varsin positiivisessa valossa.

Ja, ja tuossa tietysti just se että, että tota kuitenkin niinkun olen, olen hyvin luottavainen, luottavainen exään. Sillä tavalla että myös sieltä on niinku se tarvittava informaatio tullu, tullu lasten koulunkäyntiin ja yleensä lasten asioihin liittyen, liittyen. (Jukka)

Myös vuoroasumisen toimivuus nousi Sepon kokemuksissa esille vahvasti. Toimivalla ja tasapuolisella vuoroasumisella on paljon merkitystä sen kannalta, millaiset mahdollisuudet etävanhemmalla on osallistua ja tukea lapsensa koulunkäyntiä. Toisaalta puolet ja puolet -periaatteella toimiva vuoroasuminen ja toimiva yhteishuoltajuus on vaatinut myös toimenpiteitä, kuten isän muuton lasten äidin asuinpaikkakunnalle. Seppo ei kuitenkaan kokenut tätä ongelmalliseksi, vaan lähinnä positiiviseksi asiaksi.

Positiivinen vaikutus tietenki koska jos mä oisin jääny edelliselle tai aikasemmalle paikkakunnalle niin niin sielt ois ollu lasten kouluun matkaa kolmisenkymmentä kilometriä. Et sitä ei ois pystynyt oikeesti niinku arkena pyörittämään. Et nyt kun asutaan tässä lähellä niin, niin niin, mä asun vielä lähempänä. Tästä mihin mä muutin nyt vuokralle niin ei oo ku kilometri koululle. Niin niin tuota lapsil on tosi lyhyt matka mennä kouluun ja. (Seppo)

Siinä missä Sepon kokemukset olivat käytännössä vain positiivisia, muodostivat Matin kokemukset varsin toisenlaisen näkemyksen. Hänen tilanteessaan yhteishuoltajuus oli toiminut eron jälkeen varsin hyvin. Yhteinen päätöksenteko oli mahdollista ex-puolison kanssa ja lapset olivat viettäneet aikaa tasapuolisesti kummankin vanhemman luona. Vanhempien keskinäiset välit eivät kuitenkaan

olleet kunnossa, mikä johti ajan mittaan tilanteen monimutkaistumiseen, kuten Matti seuraavassa kuvaa.

Niin tota, ihan aluks tuntu toimivan aika mukavastikkin yhteishuoltajuus ja että yhdessä päätettiin asioista ex-puolison kans. – – Nii karkeasti voin sanoa että kolme viimeistä vuotta nyt tässä niin, minun kannalta valitettavasti niin tota. Mä en oo saanu päättää juuri mistään. Että että ex-puoliso on päättäny kaikesta ja tota pitänyt huolen siitä että tuota näin käy ja mä oon sitte vaan ottanu mitä pienemmän tyttären kanssa on tässä saanu olla sitte. (Matti)

Matin mukaan kummankin lapsen kohdalla tilanne oli noudattanut samaa kaavaa, jossa ensin vuoroasuminen oli vähentynyt ja lopulta lapsi muuttanut kokonaan asumaan lähivanhemman luo. Asumisjärjestelyt eivät olleet vaikuttaneet lasten koulunkäyntiin, sillä he ovat jatkuvasti saaneet käydä koulua omassa lähikoulussaan. Myös lapset itse usein kokevat, ettei vuoroasuminen vaikuta koulunkäyntiin haitallisesti (Linnavuori 2007, 154). Matin kokemusten mukaan samalla kun yhteishuoltajuus ja vuoroasuminen alkoivat hänen näkökulmastaan ohentua, kävi samoin myös kodin ja koulun yhteistyön kannalta. Matin kokemuksissa merkittävin tekijä tässä mielessä oli lähivanhemman negatiivinen vaikutus isän ja lapsen suhteeseen, josta seurasi ylipäätään vanhemmuuden oheneminen.

No sitten, aika pian jo vanhemman tyttären kanssa alko käymään niin että, että tota, että tota ex-puolison kiukku tuli vanhemman tytön kautta mulle ja. Ja tota vuosi erosta niin tota vanhempi tytär alko asumaan kokonaan jo äitillään. (Matti)

Isät pohtivat asumisjärjestelyiden merkitystä enemmänkin. Osana toimivaa yhteishuoltajuutta ja jaetun vanhemmuuden periaatetta asumisjärjestelyt nähtiin liittyvän lapsen koulunkäyntiin. Siinä missä isät saattoivat kokea, että asumisjärjestelyillä ei ole ollut vaikutusta esimerkiksi lapsen koulumenestyksen suhteen, osa heistä koki tyytymättömyyttä asumisjärjestelyjen toteutumiseen. Erityisesti Jukka osoitti kokemuksissaan pettymystä siihen, miten vähän lapsi viettää aikaa hänen luonaan. Asumisjärjestelyihin tyytymättömyydestä huolimatta Jukka oli kuitenkin varsin tyytyväinen nykytilanteeseen ja yhteishuoltajuuden toimivuuteen sekä kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön.

Nämä asumisjärjestelyt, asumisjärjestelyjen myötä. Muuten asiat on hoitunu kyllä ihan niinku, ei voi moittaa mutta... Mutta tosiaan asumisjärjestely on ollu semmosia että, että että, ne ei oo sillä tavalla niinku itseäni niinku isänä ja vanhempana tyydyttäny. (Jukka)

Jukan tilanne kietoutui olennaisesti myös oman vanhemmuuden kokemiseen ja osallistumismahdollisuuksiin lapsen koulunkäyntiin liittyen. Näitä teemoja käsittelemme tarkemmin luvuissa 5.3 ja 5.4.

Jukka pohti ainoana isänä sitä, miten koulunkäyntiin liittyviä asioita tulisi pohtia jo eron yhteydessä. Hän kuitenkin huomautti, että tällaiset asiat eivät välttämättä ole sellaisia, jotka tulisivat liioin pohdituksi eron yhteydessä. Monet muut asiat priorisoituvat eron yhteydessä tärkeämmiksi, vaikka lapsen koulunkäynnin pohtiminen olisi merkittävä osa asumisjärjestelyjen ja yhteishuoltajuuden käytännön toteutumisen pohdintaa eron yhteydessä.

Pentin kokemuksissa painottui erityisesti näkökulma lapsen edusta. Satojen kilometrien päässä Pentistä asuva lapsi menestyi koulussaan hyvin kouluvaihdoksista huolimatta, ja tässä mielessä isä oli myös tyytyväinen. Pentti koki, että asumisjärjestelyillä on suuri vaikutus lapsen kaverisuhteisiin ja elämään ylipäätään. Myöskään Akseli ei kokenut eri paikkakunnalla asumista, etäisyyttä tai asumisjärjestelyjä ongelmallisiksi: ”Se [ajomatka] on puoli tuntia sivu mun elämästä. Se on aika pieni aika siitä että saa sitte olla lasten kanssa ja”. Toisaalta Akselin tapauksessa etäisyyttä lasten lähivanhemman kotiin oli vain joitakin kymmeniä kilometrejä.

5.2 Lähivanhemman merkitys etävanhemman kokemuksissa

Toimivan yhteishuoltajuuden ja jaetun vanhemmuuden eräänlaisena vastakohtana kodin ja koulun yhteistyön toimivuuden kannalta erottui selvästi lähivanhemman korostunut rooli. Isien kokemuksissa lähivanhempi on edelleen ensisijainen vanhempi kodin ja koulun yhteistyön näkökulmasta. Tätä suurempi merkitys isän ja koulun yhteistyön mahdollisuuksien kannalta on vanhempien keskinäiset heikot välit ja heikko yhteishuoltajuuden toteutumisen taso. Myös epäpuolison vieraannuttava toiminta tuli esille tämän teeman yhteydessä. Tämän teeman alle muotoutui neljä merkitystä, jotka on kuvattu seuraavassa kuviossa.

Lähivanhemman merkitys etävanhemman kokemuksissa

- Haastava yhteishuoltajuus
- Vanhempien ongelmalliset välit
- Ex-puolison toiminta
- Äidin ensisijaisuus kodin ja koulun yhteistyössä

KUVIO 2. Lähivanhemman merkitys etävanhemman kokemuksissa -teeman merkitykset

Lähivanhemman korostunut merkitys kodin ja koulun yhteistyössä oli vahvasti esillä erityisesti Matin, Pentin ja Akselin kokemuksissa. Matin kokemukset olivat tässä mielessä negatiivisimmat. Edellisessä luvussa on kuvailtu näitä kokemuksia ja heikkenevän yhteishuoltajuuden vaikutuksia. Tämän hetkisen tilanteen isä koki varsin heikoksi yhteishuoltajuuden toteutumisen ja lapsen asioihin liittyvään päätöksentekoon osallistumisen kannalta.

Heikko asema oli seurausta vanhempien keskinäisistä heikoista väleistä (ks. Hakovirta & Broberg 2014, 120). Eron jälkeen tilanne oli ollut aluksi parempi, mutta keskinäisten ongelmien saatua tiukempaa otetta, alkoivat myös haasteet. Toisaalta Matti korostaa, ettei ole myöskään halunnut olla hankala, koska ei halua vanhempien keskinäisten ongelmien vaikuttavan esimerkiksi lasten koulumenestykseen: ”Ja tota, toisaalta mä en tietenkään halua ääh... niinkun sitä että koulumenestys heikkenee sen takia että ku liikaa koulun kautta näitä asioita vatvotaan”.

Vanhempien haastavat keskinäiset välit näyttäytyivät isien kokemuksissa myös suoranaisena vieraannuttamisena ex-puolison toimesta. Ex-puolison vieraannuttamiseen pyrkivillä toimilla oli Matin kohdalla ollut laajojakin vaikutuksia, jotka ulottuivat myös kodin ja koulun yhteistyön toteutumiseen asti (ks. Häkänen-Nyholm 2010). Tässä tapauksessa lähivanhemman suhtautuminen etävanhemman osallistumiseen kodin ja koulun yhteistyöhön oli kielteinen. Vastavaa suhtautumista ilmeni sekä Matin, Pentin että Akselin kohdalla.

Eniten on ollu luokanopettajan kans, siis tyttären opettajan kans, ollu yhteyksissä ja tota. Kaikki on toiminu ja hän on järjestäny esimerkiks myös tommosen niinku arviointikeskusteluja. Mitä ex-puoliso ei ois halunnu et mä oisin edes mennu semmost. (Matti)

– – mä koitin alussa käydä keskustelun että Wilma-viestit, tulee ne isältä tai äidiltä niin ne tulis CC:nä tai eihän siellä CC:tä oo ku TO... mut molemmille mitä opettajan kans käydään mutta... Tolle exille se ei ny sopinu missään muodossa tämmönen tapaus. (Pentti)

Et aikasemmin näin et oli kaikkee tällstä lasten tietoo mikä minun kuulus, kuulus myös silleen etävanhempana saada niin sitä oli vaan pidätetty. Se oli semmosta vallankäyttöä että. Et toinen sai silleen pidetty toista pimennossa ja. Ja jotenki eristettyä enemmän lapsista mut. (Akseli)

Pentin kokemukset eivät näyttäneet aivan yhtä haasteellisina, kuin Matin ja Akselin. Esimerkiksi Pentti kuittasi haastavan yhteishuoltajuuden johtuvan vanhempien heikoista väleistä ja johtaneen siihen, että yhteishuoltajuudesta jouduttiin sopimaan oikeustoimien kautta. Myös Akselin kohdalla yhteishuoltajuus oli saavutettu eri oikeusasteiden kautta. On melko selvää, että tällaisissa tilanteissa yhteishuoltajuuden toimivuus on heikkoa ja vanhempien keskinäiset välit ovat haasteelliset. Kuten Matti, myös Pentti ja Akseli kokivat, että haasteet yhteishuoltajuudessa peilautuivat myös kodin ja koulun yhteistyön toteutumiseen. Esimerkiksi Akselin kohdalla huonot välit olivat johtaneet siihen, että vanhempainvartit jouduttiin järjestämään kummallekin vanhemmalle erikseen. Tämä osoittaa samalla joustavuutta koulun puolelta.

Ja ensimmäiset niinkun lapsen kanssa pidetyt tälläset vanhempain vartit, ni me jouduttiin pitää ne erillään. Ei siit ois tullu mitään. Se meni vaan siihen että siellä ruvettiin käymään ihan muuta asiaa ku lapsen asioita ja. (Akseli)

Kodin ja koulun yhteistyötä saattaa Pentin mukaan hankaloittaa huomattavasti lähivanhemman suostumattomuus yhteistyöhön. Hän kuvailee tilannetta, jossa koulun yhteystietolomake ei koskaan välittynyt hänelle lähivanhemman kautta: ”– – mä en saanu exältä henkilötietolomaketta koskaan täytettäväks. Elikä olisin niinku saanu hänen kauttaan hoidettuu nää Wilma- ja muut kuviot. Vaan kyl mun piti ne koulusihteeriltä hakea sitten, tai pyytää”. Kuvattu tilanne saattaa olla haastava etenkin silloin, kun etävanhempi asuu kaukana lapsestaan.

Ilman yhteystietojen luovuttamista ja esimerkiksi Wilma-tunnusten saamista yhteistyö jää hyvin laihaksi tai toteutumattomaksi. Koulu on tällaisissa tilanteissa haastavassa tilanteessa, etenkin ilman etävanhemman omaa aktiivisuutta. Pentin kokemuksissa korostuikin se, miten haastavassa tilanteessa opettaja saattaa olla, mikäli vanhemmat eivät tule keskenään toimeen, ja heidän näkemyksensä eroavat toisistaan: ”Et kyl, kyllähän tän asian toinen puoli on sit se että et et kyl se opettajaki siinä vähän niinku raossa on. Heh heh. Ja koittaa sitte varmaan siinä, siinä välissä keikkua”. Koulun toiminnan rajallisuutta tarkastelen lähemmin luvussa 5.6.

Myös Akseli kertoi kokeneensa paljon haasteita lähivanhemman kautta tapahtuvaan tiedonkulkuun liittyen. Hän kuvaili, että erosta saakka lähivanhempi oli pyrkinyt pimentämään etävanhemmalle kuuluvia tietoja, jotka kuuluisivat tälle yhteishuoltajuuden nimissä. Akseli ei saanut esimerkiksi osallistua oman lapsensa koulun valintaan.

No sit alko niinku toi kouluvaihe. Että vanhempi, vanhempi lapsi alotti koulun. No seki salattiin multa että ku kouluhakemukseen ois pitäny virallisesti olla munki hyväksyntä niin ei sitä koskaan käytetty koska sen nyt voi vaan netissä tehdä nii että sä meet eteenpäin sitä hakemusta ja ilmoitat sinne että molemmat osapuolet tän hyväksyy ja. (Akseli)

Akseli kertoi lisäksi kokemuksistaan ex-puolison vieraannuttamiseen pyrkivästä toiminnasta. Hänen tapauksessaan tilanne ei kuitenkaan ollut ajautunut yhtä haastavaksi, kuin Matin kohdalla, vaan tapahtui pääasiassa etäännyttämisen ja tiedon salaamisen keinoin. Ratkaisuja huoltajuustilanteeseen haettiin kuitenkin oikeuden päätöksellä. Oikeuden päätöksestä huolimatta Akseli koki, että lähivanhempana toimiva äiti pystyi omalla toiminnallaan, kuten esimerkiksi puutteellisella tiedonvälittämisellä, vaikuttamaan etä-isän vanhemmuuden toteutumiseen. Ratkaisuna haastavaan tilanteeseen Akseli kokee olleen hänen oma aloitteellisuutensa ja aktiivisuutensa kodin ja koulun yhteistyössä. Tätä teemaa tarkastelen lähemmin luvussa 5.4.

Äidin ensisijaisuus kodin ja koulun välisessä yhteistyössä on edelleen yleistä (Mertaniemi 2018, 28; Alasuutari 2003, 48–50). Vanhempien keskinäisten heikkojen välien, haastavan yhteishuoltajuustilanteen ja ex-puolison toimista

seuranneiden haasteiden lisäksi kolme viidestä isästä toi suoraan ilmi kokemuksensa lähivanhemman, eli äidin, suosimisesta kodin ja koulun yhteistyössä. Tähän viittaavaa kokemusta oli havaittavissa myös Akselin kohdalla, mutta hän ei missään vaiheessa suoraan viitannut aiheeseen. Seppo ei maininnut sanallakaan mitään aiheeseen viittaavaa, mikä toisaalta kertoo tyytyväisyydestä omaan asemaan osana kodin ja koulun yhteistyötä. Vaikka Seppo oli tyytyväinen asemaansa, hän ei kuvaillut sitä, kumman vanhemman kautta esimerkiksi kiireelliset asiat hoituvat.

Jukka sen sijaan kuvaili tilannetta, jossa lähivanhempaa oli suosittu. Hänen mukaansa tieto kulkee varsin tasaisesti perustiedottamisen kohdalla, mutta akuutimmissa ja nopeampaa reagointia vaativissa tilanteissa tieto kulkee kuitenkin hänen mukaansa lähivanhemman kautta. Jukan tapauksessa selitys akuutin tiedon välittämisestä lähivanhemmalle ei löydy vanhempien välimatkastakaan, sillä he asuvat lähellä toisiaan.

Mut että, että tämmönen, tämmönen niinkun perustiedottaminen, niin mun mielest se on sujunut tosi tasapuolisesti, tosi tasapuolisesti. Mut että, et, jos siinä on jotain tavallaan tämmöst niinkun akuuttia tai ehkä nopeampaa reagointia vaativaa niin, niin niin, silloin, silloin on lähivanhempaan aina ensimmäisenä oltu yhteyksissä. (Jukka)

Toisaalta Jukka myös huomioi, että vastuu ja työmäärä koulunkäynnistä kasaantuu yhteishuoltajuudessa monesti lähivanhemmalle.

Mut että kyllä se silloin, silloin mä ajattelisin että tässä on, että jos ajattelee sitä lähivanhemman roolia, niin kyllähän hän joutuu kantamaan huomattavasti suuremman vastuun esimerkiksi, esimerkiksi siitä koulunkäynnistä. – – Kyllä se sillä tavalla tietysti kävi tässä meidän tilanteessa ja tapauksessa että lähivanhempä joutuu kantamaan suuremman vastuun myös siihen koulunkäyntiin liittyen, liittyen... Kun mitä etävanhempä voi, voi niinkun kokea osallistuvansa siihen koulunkäyntiin. (Jukka)

Pentti kuvaili kokemuksiaan äidin suosimisesta monella eri tasolla. Yhtäältä hän oli kokenut, ettei koulun terveydenhoitaja ollut toiminut sovitulla tavalla, vaan oli suosinut yhteydenotoissaan lähivanhempaa. Toisaalta Pentti oli kuitenkin sitä mieltä, ettei toisen vanhemman suosimisella ole juurikaan merkitystä, mikäli vanhempien välit ovat kunnossa ja tieto heidän välillään kulkee. Pentin sanoista

ja kokemuksista on tulkittavissa, että ongelmia ei pääsisi juurikaan syntymään, mikäli tiedottaminen olisi tasapuolista kummallekin vanhemmalle.

Öö joo kyllä. Kyllä. Joo siis siinä mielessä että asioita kierrätetään kyllä helpommin sen lähivanhemman kautta, ehkä se siinä on se juttu et kyl. Ja eihän se varmaan mikään ongelma jos suhteet on toimivat. Mut kyl kai ne lainki mukaan lähtökohta pitäis olla se et näin ei toimittais heh heh... (Pentti)

Matin kokemukset äidin suosimisesta rajoittuivat lähinnä yläkoulun puolelle, jossa yhteistyö muotoutui pääasiassa lähivanhemman kautta yhteishuoltajuudesta huolimatta. Vaikka Matin kokemukset yhteistyön toteutumisesta olivat heikkoja ja ex-puolison vieraannuttavasta toiminnasta olivat laajoja, ei hän kokenut koulun olevan vastuussa tai syyllinen yhteistyön heikosta toteutumisesta.

Mutta se tieto on aika lähinnä sen Wilman varassa että ei sieltä mitään. Mä oon joskus kyllä soittanu ryhmänohjaajalle mutta eihän sieltä mitään niinku tietoa sitte oikein niinku saa. Ihan tämmöstä virallista tietoa mitä tulee Wilman kautta tai joskus sähköpostilla. – – Mut se syy ei oo kyllä niinku koulussa vaan se on siinä ex-puolisossa. Joka aiheuttaa toiminnallaan ja varmaan on myös hän hyvin viestinyt sinne isomman tytön kouluun tietyllä tavalla. (Matti)

Näkemyksesi äidin ensisijaisuudesta vanhempana on kyseenalaistettu myös tutkimuksessa. Huttunen (2010b, 180) pohtii, voisiko isyyden nähdä vertailun sijaan äitiyteen rinnastettavana luonnollisena tekijänä. Samanlaisena tekijänä, kuin äitiys liittyy biologisesti naiseuteen, niin isyys liittyy miehuuteen.

Yleisesti voidaan todeta, että isät kokivat kodin ja koulun yhteistyön varsin positiivisena (vrt. Torkkeli 2001). He eivät kokeneet heikon yhteistyön tason johdettavan suoraan koulusta. Suurin yksittäinen tekijä heikolle kodin ja koulun yhteistyön tasolle isän ja koulun välillä oli isien kokemuksissa huonosti toimiva yhteishuoltajuus ja joissain tapauksissa ex-puolison vieraannuttava toiminta.

5.3 Vanhemmuuden toteutuminen osana kodin ja koulun yhteistyötä

Isien kokemuksista välittyi, että he pitivät koulua tärkeänä osana lasten elämää ja toisaalta koulun kautta he myös saavat tietoa lastensa kuulumisista. Nämä kokemukset vaihtelivat hyvin ohuesta, käytännössä vain koulun tarjoaman tiedon kautta koetusta ja toteutuneesta vanhemmuudesta aina kodin ja koulun yhteistyön kautta edelleen vahvistuviin vanhemmuuden kokemuksiin. Analyysin edessä tämän teeman alle sijoittui kuusi merkitystä, jotka on esitelty seuraavassa kuviossa.

Vanhemmuuden toteutuminen osana kodin ja koulun yhteistyötä

- Koulu väylänä saada tietoa lapsesta
- Vanhemmuuden kokeminen
- Etävanhemman suhde lapseen
- Huoli lapsesta
- Lapsen tahto
- Työn vaikutus

KUVIO 3. Vanhemmuuden toteutuminen osana kodin ja koulun yhteistyötä -teeman merkitykset

Isien kokemuksissa koulu näyttäytyi väylänä saada tietoa omasta lapsesta. Tiedon määrä riippuu monestakin eri tekijästä, mutta lopulta etävanhemmalle päätyvä tieto saattaa olla varsin laihaa tai jopa hyvin laajaa. Isien kokemuksista välittyi kuitenkin se, että saatu tieto on tervetullutta ja arvokasta.

Joskus tilanne on sellainen, että koulu on ainoa väylä saada tietoa lapsesta. Matin kokemusten perusteella tilanne näyttäytyi juuri tällaisena, koska yhteishuoltajuudesta huolimatta vanhemmuus ei toteutunut ja ex-puoliso oli vieraannuttavalla toiminnallaan onnistunut etäännyttämään lapsia isästään. Matti kuvailikin vanhemmuuden kokemuksiaan tällä hetkellä hyvin ohuiksi (Huttunen & Eerola 2017, 13; Huttunen 2001, 153).

Todella pieni. Mut se on täsmälleen ex-puolisosta kiinni. Tai siis johtuvaa että ei se koulusta, koulusta ole että tota. Koulu tietenki pitää toimia, koulu toimii omalla tavallaan ja. Sitten niinku perheasiat on perheen sisäisiä asioita. Ne nivoutuu yhtee, mutta tota ei tässä meidän tapauksessa. Mä katselen ja seurailen lähinnä nyt tällä, tällä hetkellä. (Matti)

Vanhemmuus ja lapsen kasvun seuraaminen etäältä ilman lapsen läsnäoloa on vaikeaa. Silloin vanhemmuus koetaan usein hyvin heikoksi. (Kääriäinen 2008, 90.) Matin kohdalla tilanne oli lisäksi ajan mittaan elänyt ja kokemukset olivat varsin monipuolisia. Ne myös vaihtelivat eri kouluasteiden välillä. Alakoulun puolelta isällä olikin varsin positiiviset kokemukset tiedonsaannin kattavuudesta. Sen sijaan yläkoulun ja lukion puolelta kokemukset eivät olleet vastaavia, minkä isä arvioi johtuvan heikosta koulun henkilökunnan tuntemuksesta ja luottamuksen puutteesta. Luottamuksen ja tuntemuksen merkitystä tarkastelen lähemmin luvussa 5.5.

Akselin kokemukset olivat siinä mielessä samansuuntaisia, että hän koki koulun ylipäätään mahdollistaneen hänelle väylän olla mukana lastensa elämässä. Hän kuvaili kodin ja koulun yhteistyön kautta tapahtuneen vanhemmuuden kokemisen tuntuvan hyvältä: ”Meet joku vappuaato tai joku pihalle jotain kojua myymään sinne jotain ponijeluu tai muuta ni. Kyl se hyvältä tuntuu. Et sit tuntuu et kyl mä saan olla iskä näille ja olla näitte elämässä enemmän mukana”. Lisäksi koululta saatava tieto lasten kaverisuhteista, kehityksestä ja kasvusta sekä koulutyön sujumisesta oli Akselille erittäin arvokasta. Koulun merkitys korostui hänen kokemuksissaan etenkin aikoina, jolloin ex-puolison vieraannuttava toiminta oli voimakkaimmillaan ja yhteishuoltajuudesta ei vielä ollut oikeuden päätöstä. Myös Matti oli saanut kuulla toisen lapsensa kaverisuhteista ja kuulumisista alakoulun puolella tämän oman opettajan kautta: ”No tietenki Wilmasta nään mutta sitte ihan suoraan opettajalta saa semmost tarkempaa, yksityiskohtasempaa tietoa esimerkiksi kaverisuhteista”. Vanhemman lapsen kohdalla yläkoulussa ja lukiossa saatu tieto oli virallisempaa ja vähäisempää.

Koululta lapsesta saatava tieto voi siis näyttäytyä hyvin monella tapaa, kuten Matin ja Akselin kokemukset osoittavat. Matin yhteishuoltajuustilanne vaikuttaa jopa epätoivoiselta tai vähintään varsin heikolta. Sen sijaan Akseli oli

kääntänyt haastavan tilanteen edukseen omalla aktiivisella toiminnallaan ja aloitteellisuudellaan. Palaan näihin teemoihin tarkemmin luvussa 5.4.

Oman vanhemmuuden kokeminen vaihteli myös paljon. Kodin ja koulun yhteistyön kautta on mahdollista kokea myös voimaannuttavia ja isän vanhemmuutta vahvistavia kokemuksia. Näin oli etenkin Akselin kohdalla, joka kuvaili aiemmin kateissa ollutta itsetuntoaan ja ohutta vanhemmuuttaan seuraavasti.

– – täällä mä tunnen olevani niinkun ihan vastaava vanhempi ku muutki ja. Ja niinkun tunsin itteni enemmän semmoseks isäks siinä. Semmosessa roolissa mitä niinku oli paljon tavallaan viety sitä itsetuntoo pois ja, ja muuta että, lihavién riitojen takia. (Akseli)

Akselin kokemuksissa painottui näkemys heikon vanhemmuuden toteutumisen aiheuttamasta henkisestä paineesta. Koska oma vanhemmuus ei ollut muulla tavalla päässyt toteutumaan, oli hän päättänyt toteuttaa vanhemmuuttaan kodin ja koulun yhteistyön kautta. Tällöin lähivanhempikaan ei voi vaikuttaa juurikaan etä-isän vanhemmuuteen. Kodin ja koulun yhteistyö voi näyttäytyä haastavissa yhteishuoltajuustilanteissa myös vanhemmuutta voimistavana tekijänä.

Tilanne voi olla myös päinvastainen, mikäli ex-puolison vieraannuttava toiminta on päässyt etenemään pitkälle. Tällöin kodin ja koulun yhteistyönkään kautta voi olla haastavaa tai mahdotonta toteuttaa omaa vanhemmuuttaan. Matin tapauksessa tietoa on kyllä saatavilla luokanopettajan kautta, mutta käytännössä vanhemmuuden kokeminen on mahdottomuus vieraannuttamisen seurauksena. Hankalassa tilanteessa oma aktiivisuuskaan ei välttämättä tuottaisi tulosta. Samoin koulun vaikutusmahdollisuudet ovat varsin rajalliset. Tällaisissa olosuhteissa etävanhemman rooli muotoutuu kirjaimellisesti etäiseksi.

Mut että sitten et että mä kuitenkin koin olevani ja oon aika ulkopuolinen siitä että sitte ku. Tyttö itse sano sen seurauksena että äiti on se, äiti on hoitanu tämän nii että on mahdollisimman vähän muhun, minuun päin niin tota. Kyllä mä sieltä, sieltä kaipaisin enemmän niinku yhteyksiä ja infoa. Mutta ei se oo mahdollista ollu, tänäkään talvena. (Matti)

Osana vanhemmuuden toteutumista isät kuvailivat myös kokemuksiaan siitä, millaiseksi he kokevat suhteen omiin lapsiinsa. Matin tapauksessa suhde omiin lapsiin oli heikentynyt merkittävästi ex-puolison toiminnan seurauksena. Ensin

suhde oli heikentynyt vanhemman ja jälkeempään myös nuoremman lapsen kanssa. Matti kuitenkin painotti, ettei koe koululla olleen minkäänlaista roolia suhteiden heikkenemisessä, vaan pikemminkin koulu on näyttäytynyt ainoana kanavana pitää yllä edes jonkinlaista suhdetta: ”Että ei tässäkään koulu. Vaan tässäki jurnuttaa tää meidän eronneiden vanhempien tilanne. Että tota siis tämä lähivanhempi yrittää poistaa minut lasten elämästä kokonaan”.

Jukka sen sijaan kuvaili suhdetta lapseensa erittäin hyväksi erosta huolimatta. Huomionarvoista on, että hänen tapauksessaan ero oli ollut ilmeisen riidaton tai ainakin yhteishuoltajuus näyttäytyi toimivana. Jukan ainoat huolenaiheet suhteessaan lapseen liittyivät jo aiemmin kuvattuihin tuntemuksiin tyytymättömyydestä asumisjärjestelyjä kohtaan. Yhteisen arjen puuttuminen huolettua Jukkaa, koska eron myötä sen määrä oli vähentynyt huomattavasti. Toisaalta yhteisen arjen puuttuminen saattaa merkitä henkisesti vahvempaa sidettä lapsiin (Hokkanen 2005, 114).

– – lapsen kanssa eletty arki mikä oli ennen avioeroa, joka oli itelle hyvin tärkeä. Ja myös niinku nuoremmalle tyttärelle, tyttärelle tietysti niinkun, niinkun tuota, hän... Meillä on mahottoman hyvät välit ja niinku hyvä suhde tietysti molempiin lapsiin ja niin niin, niin niin se tietyllä tavalla niinku tämän avioeron myötä niinku katkes. Suhde ei muuttunu, edelleen on hirveen hyvät välit ja hyvä suhde lapseen, mut että se tavallaan niinku se, arjen elämisen kokemus niin on jääny niinku hyvin vaillinaiseksi sen avioeron jälkeen. (Jukka)

Yhteinen eletty arki on vanhemmuudessa olennaista. Se, että vanhempi ei jaa lapsen kanssa arkea eron jälkeen, saattaa erityisesti aiheuttaa pahaa oloa ja jopa syyllisyyttä (Kääriäinen 2008, 82–85). Nykypäivän teknologian tarjoamista mahdollisuuksista huolimatta aito läsnäolo tapahtuu kuitenkin fyysisen yhdessäolon kautta. Osallistuva isä tahtoo olla läsnä lapsensa elämässä ja osallistua tämän elämään kaikilla osa-alueilla, myös koulunkäynnissä sitä tukien ja siihen osallistuen (esim. Huttunen 2010b, 175–176).

Estetty osallistumisen halu näyttäytyy huolena, kuten Matin kohdalla. Ainoastaan koulun tietojärjestelmien kautta välittyvä tieto tai tiedotteista luetut vakavatkin asiat saattavat aiheuttaa syvää huolta, mikäli tietoa ei ole mistään muualta saatavilla. Oman lapsen numeroiden heikkeneminen Wilmasta seurattuna ja

terveyshuolien tietoon saaminen vuosien viiveellä ovat asioita, jollaisia ei yhteishuoltajuudessa saisi päästä tapahtumaan. Matti myös kokee, että lapsi on ajautunut haastavaan välikäteen ja terveyshuolet ovat ilmenneet ex-puolison vieraannuttamisen seurauksena: ”Mut ihan tämmösiä pidemmän ajan terveysturpeita mä kuulin isommasta työstä. Mikä on ihan ilmiselvästi johtuu siitä että ex-puoliso ei suostu niinku yhteistyöhön ja ja lapset jää. Isompiki lapsi kokee olevansa aivan välikädessä tossa”. Ei ole lainkaan poikkeuksellista, että vieraannuttamisesta seuraa lapselle psyykkisiä oireita, kuten ahdistusta ja masentuneisuutta (Häkkänen-Nyholm 2010, 502–503). Koulun tulisi pyrkiä tällaisissa tilanteissa erityiseen herkkyyteen ja pyrkiä tekemään voitavansa vieraannuttamisen estämiseksi, etenkin kun on kyse yhteishuoltajuudesta.

Kuvaillun kaltaista tilannetta tekee etävanhemman kannalta haastavammaksi se, jos etäännyttäminen on myös lapsen tahto. Matin mukaan ei ole väliä, onko lapsen ilmaisema tahto tämän oma vai ex-puolison vieraannuttamisen tulosta. Lapsen sanomisella on joka tapauksessa paljon painoarvoa, etenkin jos lapsi on täyttänyt 12 vuotta (FINLEX 361/1983). Matti kokeekin olevansa lastensa elämästä varsin ulkopuolinen. Surustaan huolimatta hän kokee olevansa myös varsin kyvytön vaikuttamaan tilanteeseen mitenkään. Tällaisissa tilanteissa koulu voi näyttäytyä hieman jopa yllättäen ainoana kanavana saada tietoa omasta lapsesta. Matin kohdalla haastavaksi tilanteen muodostaa toisen lapsen täysi-ikäistyminen, minkä seurauksena lapsi saa itse päättää välittääkö tietoa koulusta vanhemmilleen. Matti pelkää jäävänsä täysin ulkopuoliseksi.

Ja tota siis se on just jos lapsi jotain sanoo ja se on yli 12-vuotias niin se on kyllä jyhkeä. Että riippumatta siitä miten se on saatu siihen tilanteeseen ja. Ja riippumatta siitä vaikka mitä muuta liittyyis niinkun. Vaikka kumpi tahansa vanhempi vaikka valehtelisi jotain tai niin. Niinku meidänki tapauksessa on ihan puuta heinää... (Matti)

Jos lapsi ei halua niin ei niitä saa kukaan vanhempikaan tietää. Niin että tota... mmm, et tota ei se. Se on jo enemmän niinku oppilaan vastuulla ja. No ensi joulukuussa sitte isompi tyttö on jo 18 ja sitte hän... Hän saa päättää tuleeko Wilma-viestejä kellekkään vanhemmalle. (Matti)

Myös Jukalla oli kokemuksia lapsen tahdon merkityksestä eroon liittyvissä tilanteissa: ” – – kaikilta muilta osin meni asiat kohtuu hyvin, poislukien sitte ehkä,

ehkä niinkun toi öö... asumiseen liittyvät, liittyvät jaja.. Tota tietysti silloin tuota nuorimmainen oli sen, mitäs mahto olla... 11-vuotias niin tota öö... niin niin... niin silloin kun hänkin, silloin niinku lasta kuultiin niinku pitääkin". Hänen tapauksessaan lapsen tahtoa kuultiin asumisjärjestelyjen yhteydessä, eikä tilanteeseen liity suoraa yhteyttä kodin ja koulun yhteistyöhön. Välillisenä yhteytenä voidaan kuitenkin pitää Jukan kuvailuja siitä, kuinka yhdessä eletty arki on vähentynyt ja sen seurauksena osallistuminen lapsen koulunkäyntiin ohentunut. Jukka kuitenkin kokee, että lasta on kuultava ja lapsen tahdon on toteuduttava eron jälkeisissä asumis- ja huoltajuusjärjestelyissä. Osallisuudesta oman lapsen koulunkäyntiin ja sen tukemiseen tarkemmin luvussa 5.4.

Omaan esiyymmärryksenikin kirjaamani työn vaikutus ei tullut isien kokemuksissa juurikaan esille. Ainoastaan Akseli mainitsi työn vaikutukset, ja hänkin lähinnä positiivisessa valossa. Työn on todettu monissa tilanteissa olevan isyyteen ja sen toteutumiseen vahvasti vaikuttava tekijä (ks. Andreasson & Johansson 2019; Paajanen 2006). Isien kokemusten perusteella voidaan kuitenkin todeta, että ainakaan kodin ja koulun yhteistyön toteutumisen kannalta asialla ei ole suu-remppaa merkitystä.

Et mä oon yrittäjä niin mä oon sitte pystyny ottamaan vapaata silloin kun mul on lapset ja. Et pystyny sillain et kun ne on ollu torstaist maanantaihin ja perjantaina ollu sellasii muutaman tunnin koulupäivii nii se on käytännössä ollu edes takasin ajo otossa paikkakuntien välillä ja silleen tota. Aikaa on menny toki noihin juttuihin mut. (Akseli)

Myös Seppo mainitsi työn omissa kokemuksissaan vuoroasumisjärjestelyjen yhteydessä mainiten, että oma työ on joustavampi kuin puolison, mikä mahdollistaa myös joustavuuden asumisjärjestelyissä eri tilanteiden mukaan.

5.4 Osallisuuden kokeminen lapsen koulunkäynnissä

Osallisuuden kokeminen on olennainen osa ihmisen elämää. Se on myös olennaista jonkin tärkeäksi koetun asian kokemisessa. (Vuorenmaa 2017, 12.) Osallisuuden kokemisen lisäksi kokemuksissa oli havaittavissa myös heikkoa osallisuutta. Osallisuus vaatii usein myös aktiivisuutta, mikä näyttäytyi etenkin yhden isän kohdalla avaintekijäksi myös vanhemmuuden kokemisen kannalta. Lisäksi

viestinnällä voidaan pitää yllä osallisuuden kokemista. Osallisuuteen liittyvät merkitykset on kuvattu seuraavassa kuviossa ja niitä löytyi yhteensä viisi kappaletta.

Osallisuuden kokeminen lapsen koulunkäynnissä

- Osallisuus lapsen koulunkäynnissä
- Heikko osallisuus lapsen koulunkäynnissä
- Eronneen isän oma aloitteellisuus ja aktiivisuus
- Vanhempainyhdistyksen toiminta
- Viestinnän mahdollisuudet

KUVIO 4. Osallisuuden kokeminen lapsen koulunkäynnissä -teeman merkitykset

Osallisuus oman lapsen koulunkäynnissä merkitsi isille paljon. Kaikkien isien kokemuksissa korostui osallisuus omien lasten koulunkäynnissä. Isät kuvailivat osallisuuden rakentumista pääasiassa yhteisen tekemisen kautta. Kaikki isät olivat halukkaita osallistumaan lastensa koulunkäyntiin ja pitivät koulun merkitystä tärkeänä. Samoin kaikki osoittivat kiinnostusta lasten koulunkäyntiä ja sen seuraamista kohtaan. (ks. Vuorenmaa 2016.)

Yhdessä tekemistä kuvailtiin esimerkiksi läksyjen teon, kokeisiin lukemisen, jatko-opintojen pohtimisen ja ylipäättään koulusta puhumisen muodoissa. Isien yhteinen kokemus oli, että he olivat tyytyväisiä lastensa koulumenestykseen, sillä isät kuvailivat lastensa koulumenestystä vähintään hyväksi tai kiitettäväksi. Eron kannalta tämä nähtiin hyvänä asiana, sillä koulu ei ainakaan aiheuta lisähuolta haastavassa tilanteessa.

Sillä tavalla niinkun lapsi on hyvä koulussa ja ja ja taitava, taitava koululainen, koululainen niin tietyllä tavalla tämmösiensä niinku tukitoimien osalta on aika vähäinen ollu se tarve. – – Et tietysti silloin kun lapsi on luona ni, ja hän valmistautuu seuraavan päivän koulupäivään, mahdollisesti kokeisiin tai, tai yleensä läksyjä, niin kyllä hän luona ne tietysti ja yhdessä läksyjä tehdään. (Jukka)

Mut siis emmä siitä koulunkäynnistä sinällää oo huolissani siis poika on koko lailla kiitettävä oppilas ja... (Pentti)

Et tuota ne, ehkä semmonen luksus-ongelma että ne pärjää koulussa ihan hyvin ja. Ja heille koulunkäynti on suhteellisen helppoa ollut niin, niin niin, ei ole meidän vanhempien edes ihan älyttömästi edes niinku, ollu tarve puuttua siihen tai. (Seppo)

Yhteishuoltajuuden toimivuudella ja vanhempien keskinäisillä väleillä on myös osallisuuden kohdalla suuri merkitys. Matin tapauksessa osallisuuden taso poikkesi muiden isien kokemuksista merkittävästi. Hänen osallisuutensa oli heikentynyt eron jälkeisistä hyvistä ajoista tilanteeseen, jossa osallisuuden tasoa voi kuvata heikoksi. Käytännössä osallisuus oli ohentunut laajasta osallistumisesta Wilhasta seuraamisen tasolle. Matin kohdalla osallisuuden taso oli olennaisesti kytköksissä myös heikkoon vanhemmuuden kokemiseen, jota tarkasteltiin lähemmin edellisessä luvussa. Kiinnostus lapsen koulunkäyntiä kohtaan ei kuitenkaan ollut missään vaiheessa kadonnut: ”Siis hirmu kiinnostavahan se on seurata omien lasten koulumenestystä ja ja... Olen sikäli onnekas tai on ollut ja mukavaa että molemmat on pärjänny aika hyvin koulussa ja”. Matin kokemuksissa epäpuolison toiminnalla oli suuri merkitys heikkoon osallisuuden toteutumiseen.

Myös Jukka koki, että osallisuus lapsen koulunkäynnissä oli vähentynyt merkittävästi eron jälkeen. Hän ei kuitenkaan kokenut tilannetta yhtä haastavaksi, kuin Matti. Yhteisen arjen puuttuminen asumisjärjestelyjen seurauksena oli merkittävin tekijä Jukan tapauksessa. Kodin ja koulun yhteistyön merkitys oli Jukalle suuri ja kiinnostus lapsen koulunkäyntiä kohtaan oli säilynyt ohenevasta roolista huolimatta. Yhteisen arjen puuttuessa koulunkäynnin tukeminen oli saanut hänen tapauksessaan erilaisia muotoja, kuten jatko-opintojen pohtimista yhdessä lapsen kanssa sekä teknologian hyödyntämistä videopuheluiden muodossa esimerkiksi haasteita aiheuttavien tehtävien kohdalla.

Semmonen myös sitte se että, et lapset on vanhemmilta ja myös minulta etävanhempana sillon ku täällä on niin ja läksyjä on tehty niin kyllä me on yhdessä tehty. Et sit sillä tavalla tietenkä. Ja sit yleensä niinkun jatko-opintoihin liittyoät asiat, niitä ollaan yhdessä mietitty, joka tietysti nyt... olipa hyvä kun tuli mieleen tässä vaiheessa. Joka just liittyy niinkun muutenkin esimerkiks koulun tiedottamiseen ja siihen että millä tavalla lasten kanssa koulunkäyntiä ajatellaan ja miten sitä heidän kanssaan käsitellään niin on myös tää, taas uus nivelvaihe. Elikkä kun ollaan jatko-opintoja miettimässä. (Jukka)

Pentin kokemukset etävanhemmuudesta olivat tutkimuksessa hieman muista poikkeavia, johtuen suuresta välimatkasta lähivanhemman luona asuvaan lapseen. Etävaiheiden aikana koulunkäyntiin osallistuminen on käytännössä Wilhasta seuraamisen tasolla, koska lähivanhempi on halunnut Pentin tapauksessa hoitaa lapsen koulunkäyntiin liittyvät asiat käytännössä yksin. Lapsen vieraillessa Pentin luona hän kuitenkin osallistuu lapsen koulunkäyntiin aktiivisesti ja mielenkiinnolla. Erityisesti kevään 2020 koronavirusepidemiasta seurannut etäopetusvaihe on parantanut Pentin mahdollisuuksia seurata lapsensa koulunkäyntiä. Mielenkiinnosta ja varsin aktiivisestakin tukemisesta huolimatta Pentin kertomasta välittyy se, että hänen mukaansa lapsi itse on koulunkäynnistä päävastuussa.

Sitte ku poitsu asu mun kanssa hetikohta perään ni tota toi osallistu... Kyllä mun ajatusmaailma on niinku semmonen että se on poitsun homma oppia ne asiat ja pitää huolen niistä ja on siis oppinukki ei siinä mitää. (Pentti)

Sepon kokemukset edustavat haastatelluista korkeinta osallisuuden tasoa. Hän ei kokenut, että vanhempien ero tai etävanhemmuus olisi vaikuttanut koulunkäyntiin osallistumiseen ja osallisuuteen mitenkään. Molemmat vanhemmat tukivat lastensa koulunkäyntiä tasavertaisesti ja vahvuuksiensa mukaan. Yleensä koulunkäynnin tukeminen ja siihen osallistuminen noudatti Sepon kohdalla asumisen vuoroviikkoista rytmiä. Sepon kertomaa tukee hänen näkemyksensä siitä, että kodeissa tulisi lähtökohtaisesti olla kiinnostuneita lasten koulunkäynnistä.

No ehkä se menee silleen sen vuorottelun mukaan pääsääntöisesti. Että jos lapset ovat mulla niin minä autan heitä ja käyn, jutellaan asioista ja, ja näin edespäin. Ja jos ovat äidillään niin heidän äiti auttaa ihan samalla tavalla. Ja ainakaan vielä ei ole tullu sellasta vastaan etteikö hän olisi siellä pystynyt hoitamaan jotakin asiaa ja vastaavasti minä täällä. (Seppo)

Seppo pohti lapsen koulunkäynnin tukemista myös yleisemmin. Hänen mukaansa lapsen koulunkäynnin tukemisen ja siihen osallistumisen haasteet eivät välttämättä liity vanhempien eroon. Yhtäläillä haasteita ja puutteita saattaa olla myös perheessä, jossa vanhemmat ovat edelleen yhdessä. Kiinnostuksen lisäksi lähtökohtana tulisi olla vanhempien toimiva yhteistyö: ”Niin niin kyllä se sieltä

kotoa lähtee se, se tuota tämmösissäki tilanteissa sitte se niinku lapsen tukeminen”.

Myös Akseli jakoi tässä mielessä Sepon kokemuksen. Hän kokee olevansa lapsensa koulunkäyntiin osallistumisen suhteen jopa paremmassa asemassa, kuin moni edelleen yhdessä oleva pari. Akseli on kuitenkin saavuttanut korkean osallisuuden tason paitsi lapsensa koulunkäynnissä, myös tämän elämässä ylipäätään, eri tavalla kuin muut tutkimuksen isät.

Akseli kokemuksissa painottuu kaikista eniten oman aloitteellisuuden ja aktiivisuuden merkitys. Haastavan yhteishuoltajuustilanteen ja vanhempien keskinäisten ongelmien takia Akseli oli päätynyt tilanteeseen, jossa koki, ei pelkää osallisuuden koulunkäyntiin, vaan myös vanhemmuutensa ohentuneen merkittävästi yhteishuoltajuudesta huolimatta. Akselin haastattelu jopa alkoi toteamuksella siitä, että yhteishuoltajuuden toteutuminen on ylipäätään mahdollistunut hänen oman aloitteellisuutensa ja aktiivisuutensa seurauksena.

No itseasiassa se nyt ei oo niinku käytännössä ollu... Että se on hirveen paljon ollu niinkun oman tekemisen ja työn takana että mä olen päässy ehkä jollain lailla niinkun siihen yhteishuoltajuuteen. (Akseli)

Oma aktiivisuus oli Akselille tuttua jo päivähoidon ajoilta. Hän ei kuitenkaan saanut lähivanhemmalta tietoa siitä, mihin kouluun lapsi oli menossa. Akseli kuvaa tärkeimmäksi askeleeksi oman osallisuutensa kokemisessa sitä, että hän itse lähti aktiivisesti selvittämään tilannetta ja mukaan koulun toimintaan. Akseli sai koulun rehtoriin henkilökohtaisesti yhteyttä ottamalla tiedon lapsen koulusta, ja koulun järjestämässä yleisessä infotilaisuudessa koulutulokkaille hän liittyi mukaan koulun vanhempainyhdistykseen.

Mä sitten tietysti jouduin sitä... Lapset asuu eri kunnassa ku minä, kaksyrtöis kilometrii välimatka, nii selvittelee sen toisen kunnan puolelta, niitä kouluja. Ja sit loppujen lopuks sain rehtorin kiinni koulusta ja sitte sovin palaverin ja menin rehtorin luo kysymään ihan suoraan että onks mun tytär tulos tähän kouluun. Että kun mul ei oo mitään tietoo siitä ja. Että osaan sitten tulla oikeen koulun infotilaisuuteen ja muuhun ja. Ja loppujen lopuks sieltä sitten tieto, tieto löytyy että tytär on, on tota tähän kouluun tulossa ja mille luokalle ja tämmöset perustiedot oli tiedossa. Ja et sen jälkeen sitten koulun infotilaisuus, siel oli tollanen vanhempainyhdistys mukana ja mä sitten läksin sinne matkaan mukaan. (Akseli)

Isän oma aloitteellisuus ja aktiivisuus liittyy olennaisena osana osallistuvan isyyden malliin (ks. Vuorenmaa 2016; Huttunen 2001). Näin toimiessaan Akseli osoitti myös tahtoa ja halua olla läsnä lapsensa elämässä ja osallistua tämän koulunkäyntiin. Huomattavaa on, että kaikki isät osoittivat kiinnostuksensa lasten elämään ja koulunkäyntiin, joten tämä ominaisuus ei liity pelkästään Akselin kokemuksiin ja näkemyksiin. Kiinnostus ja halukkuus osallistua olikin yksi tutkimuksen merkittävimmistä isä yhdistävistä tekijöistä.

Että totaa, et kyl mä niinku ajattelen näin että, et on halunnu osottaa sitä yleensä semmost kiinnostusta lasten koulunkäyntiä kohtaan ja opiskelua kohtaan, että että. (Jukka)

Omanlaistaan aktiivisuutta esitti myös Seppo muuttamalla lähelle lähivanheman kotia, jotta lasten koulunkäynti tai suhde isään ei kärsisi.

Ja tota asutaan noin puolentoista kilometrin päässä toisista et mä muutin tänne vuokralle kun, kun lasten äiti muutti nykyisen miehensä luo. Niin niin muutin tälle samalle paikkakunnalle lähelle lasten koulua jotta, jotta saatiin niinku arjesta helpompi. Että et lapset pystyvät käymään yhtä koulua ja. Ja joka toinen viikko ei tuu liian pitkää koulumatkaa tai, tai eri mitään hirveitä erillisjärjestelyitä. (Seppo)

Aloitteellisuus ja aktiivisuus eivät kuitenkaan kaikkien kohdalla olleet niin sanotusti avaimia onneen. Matin kokemuksissa omalla aloitteellisuudella tai aktiivisuudella ei nykytilanteessa olisi paljonkaan vaikutusta ex-puolison vieraannuttamisen seurauksena. Hän kuitenkin mainitsi olleensa esimerkiksi lukion suuntaan itse aloitteellinen haastavan yhteishuoltajuustilanteen selvittämisessä. Hän arvioi erotilannetta myös jälkeinpäin toteamalla, että ei mahdollisesti osannut olla tarpeeksi aktiivinen omien oikeuksiensa suhteen.

Kun ero tuli niin ei siinä osannu itsekkään niinku niin toimia niin tämäkästi ku ois pitäny. Että ois pitäny olla ehkä itsekin aktiivisempi. (Matti)

Akselin tapauksessa vanhempainyhdistystoimintaan osallistuminen osoitti kuitenkin tämän tutkimuksen viitekehyksessä poikkeuksellista aloitteellisuutta ja aktiivisuutta kodin ja koulun yhteistyön suhteen. Vanhempainyhdistyksessä

mukana toimisen kautta avautui laajoja mahdollisuuksia osallistua lapsen koulunkäyntiin ja myös tiedon määrä sekä tiedonsaannin mahdollisuudet moninkertaistuivat. Kiteytettynä Akseli koki, että liittyminen koulun vanhempainyhdistykseen ja oma aktiivisuus olivat merkittäviä tekijöitä paremman kodin ja koulun välisen yhteistyön toteutumisen kannalta (ks. Epstein 2010; Lämsä 2013).

Akseli kuvasi muun muassa sitä, miten lähivanhemman toimet eivät enää toimineet tai ulottuneet koulun toimintakentälle tai etenkin vanhempainyhdistyksen kautta toimintaan. Lähivanhempi oli kuitenkin toiminnallaan osoittanut, ettei hyväksynyt isän osallistumista koulun toimintaan näin aktiivisella tasolla. Akselin kokemuksessa aktiivisesta toimijuudesta on havaittavissa eräänlainen tahdon voima. Etävanhempi halusi olla läsnä lapsen elämässä, ja oli löytänyt siihen keinon vanhempainyhdistyksen kautta toimimalla.

Et se vaatii vaan sitä et sinne pitää mennä mukaan. Ja sehän on ihan mukavaa ja kivaa hommaa et on saanu olla sitte sitä kautta niitten lasten elämässä mukana. Ja sit tietysti kun mä pääsin siihen ni, sehän aiheutti vähän närää siellä toisessa osapuolella mutta eihän hän sitten enää mitään semmoselle pysty tekemään. Ja sit tavallaan ehkä se tietyllä lailla rauhottukin siinä kun mä sitten vaan olin siellä mukana ja sain sit kaiken tiedon.

Akseli toi kokemuksissaan esiin myös mielenkiintoisen näkökulman siitä, että koulun toimintaan osallistumalla koulunkäyntiin liittyviin asioihin ei tarvitse käyttää aikaa silloin, kun lapset vierailevat hänen luonaan. Tiiviit suhteet kouluun takaavat sen, että koulunkäynnin kannalta oleellinen tieto välittyy ilman, että vapaa-aikana tarvitsee käsitellä kouluasioita lasten kanssa. Pienet lapset eivät välttämättä osaisi edes kertoa kaikkea oleellista, isää kiinnostavaa tietoa.

Kodin ja koulun välisessä tiedonkulussa olennaista on viestinnän toimivuus (Rättilä 2007, 55–56). Kaikki isät pohtivat erilaisista näkökulmista viestintää tämän hetken tilanteessa, mutta myös sen tarjoamia mahdollisuuksia. Isiä yhdistävä kokemus oli, että nykypäivän teknologialla on isien osallisuutta parantavia vaikutuksia, kuten tiedon tasapuolinen välittyminen ja koulunkäynnin seuraamisen mahdollisuuksien parantuminen esimerkiksi Wilman tai vastaavien järjestelmien kautta. Esimerkiksi vanhempien keskinäiset välit eivät vaikuta niin paljon silloin, jos kaikki lasta koskeva tieto välitetään koulusta suoraan molemmille

vanhemmille, kuten Pentti asian ilmaisi: ”Joo kyllä kai se palaa yhdellä tasolla tohon että se. Kyl ne kannattas varmuuden vuoks viestiä kaikki, kaikki molempiin suuntiin”.

Pentti ja Seppo toivat haastatteluissa esille kokemuksensa pikaviestipalveluiden käytöstä. Molemmat isät viestittivät aktiivisesti WhatsApp-sovelluksen avulla lapsilleen koulunkäyntiin liittyvissä asioissa. Seppo kertoi myös vanhempien ja lasten yhteisestä asioiden hoitamiseen tarkoitettusta viestiryhmästä sekä siitä, miten esimerkiksi opettaja välittää koulun tapahtumista tietoa luokan vanhempien yhteisen ryhmän kautta. Tiedottamisen mielessä erityisesti pikaviestintämahdollisuuksien käyttöönotto on ollut vanhempien keskuudessa Korhosen (2017, 140–142) mukaan toivottua.

Et tota, tänään esimerkiksi tytöl oli retki, olivat pyöräilemäs tuolla luokkansa kanssa niin opettaja laitto kuvia sieltä öö semmoseen Whatsapp-ryhmään, missä on vanhemmat. Ja tää varsinki tää toinen opettaja niin laittaa sinne aina kaikkennäköstä niinku kuvaa päivän tekemisistä. (Seppo)

Positiivisten kokemusten lisäksi isät pohtivat myös tiedonkulun rajallisuutta. Esimerkiksi Wilman ja muiden vastaavien järjestelmien kautta välittyvä tieto on Akselin mukaan yleensä hyvin pitkälti tiedottamista ja koulupäivän etenemiseen liittyviä huomioita: ”Et toki sen tunnuksen olisin saanu pyytämällä sinne Wilmaan mutta hyvin kevyelle olis sit se tieto lasten kouluasioista”. Tämä näkemys huokui kaikkien isien kommentteista. Vanhemmat ovat kiinnostuneita myös koulun arjesta ja pedagogiikasta (Suomen Vanhempainliitto 2018). Lisäksi vuorovaiikutteisuuden taso on erilainen, kuin esimerkiksi puhelinkeskusteluissa tai kasvokkain tapahtuvassa tapaamisessa. Toisaalta Wilma koettiin myös hyödylliseksi välineeksi tasapuolisen viestinnän takaamisen kannalta.

Et tää Wilma-työkalu, meillä on kummallekkin sinne tunnuksot, me nähdään kaikki viestit mitä lapsista liikkuu. Me niinku kokeet, kaikki poissaolot, kaikki täälläset niin me nähään kumpiki ristiin että mitä, mitä siellä tulee et. (Seppo)

Pentti kertoi myös kokemuksistaan tilanteista, joissa Wilman kaikkia ominaisuuksia ei hyödynnetty. Lapsen oma luokanopettaja ei esimerkiksi merkinnyt

kokeiden numeroita järjestelmään, vaan koenumerot välittyivät ainoastaan lähi-vanhemmalle perinteisen paperimuotoisen palautuksen kautta. Pentin kokeuksista välittyikin, että tasapuolisen viestinnän esteenä on toisinaan opettajan ymmärtämättömyys tai haluttomuus, eivätkä tekniset haasteet.

Et tän tyylisten poistaminen, siellä on toki tasapuolista viestintää auttaa se että jos opettaja viittis kirjottaa ne koenumerot sinne Wilmaan ku siellähän on ihan paikka sille. Eikä se tulis pelkkien kokeiden muodossa heh heh... Niitä ei, niitä ei juuri näy. (Pentti)

Viestinnän suhteen isät pitivät ensiarvoisen tärkeänä sitä, että sama tieto välittyi molemmille vanhemmille. Tätä isät pitivät toimintamallina, jonka pitäisi toteutua jokaisessa koulussa kaikkien, ei vain eroperheiden, kohdalla. Isien kehitysehdotuksiin ja koulun toimintamalleihin palaan tarkemmin luvussa 5.6.

5.5 Kodin ja koulun yhteistyön toimivuus etä-isien kokemana

Kodin ja koulun yhteistyötä käsittelevät kokemukset muodostivat oman teemakokonaisuutensa. Pääosin isien kokemukset olivat positiivisia, mutta haasteitakin yhteistyön toteutumisen suhteen löytyi. Kodin ja koulun yhteistyöhön liittyvät olennaisesti myös tiedottaminen, luottamussuhteen rakentaminen ja lapsen koulunkäynnin tuki sekä näihin liittyvät kokemukset. Teemaan kuuluvat merkitykset on jaoteltu seuraavaan kuvioon.

Kodin ja koulun yhteistyön toimivuus etä-isien kokemana

- Tyytyväisyys kodin ja koulun yhteistyöhön
- Haasteet kodin ja koulun yhteistyössä
- Erosta tiedottaminen koululle
- Koulun henkilökunnan vaikutus
- Lapsen koulunkäynnin tuki
- Ajan vaikutus kodin ja koulun yhteistyöhön

KUVIO 5. Kodin ja koulun yhteistyön toimivuus etä-isien kokemana -teeman merkitykset

Kaikkien isien kokemuksista välittyi tyytyväisyys kodin ja koulun yhteistyöhön. Kaikki isät korostivat myös viestinnän merkitystä (ks. Korhonen 2017, 129). Koululla ei koettu olevan suurta vaikutusta siihen, miten yhteishuoltajuus toteutui. Tyytyväisyydestä huolimatta isät painottivat kuitenkin sitä, että eroperheiden ja erityisesti etävanhemman huomioiminen on ensiarvoisen tärkeää.

Kodin ja koulun yhteistyön kokemuksia pohtiessaan erityisesti Jukka ja Seppo kokivat, ettei ero ollut juurikaan vaikuttanut sen toteutumiseen. Jukan ai-noat huomiot liittyivät lähivanhemman suosimiseen akuuteissa yhteyden-otoissa, muutoin hänkin oli varsin tyytyväinen yhteistyön toteutumiseen. Erityi-sesti vanhempainilloista tiedottamisesta ja niiden toteutumisesta hänellä oli po-sitiiviset kokemukset. Samanlaisia kokemuksia oli myös Sepolla.

Kyllä mä olen näin kokenut, siin ei sillä tavalla öö... tiedottamisesta vois yleisesti tietysti, tietysti keskustella, mutta heh... Mutta se että onko siinä ollu eroa tiedottamisessa ennen ja jälkeen avioeron niin ei. (Jukka)

No voi sanoo että hirveen paljo ei poikkea siitä että olisinko, oltaisiinko lasten äidin kanssa yhdessä vai, vai että ollaan erikseen. Että tuota koulusta ei tule minkäänäkösiä niinku viitteitä epätasa-arvosta tai että, että jäisi käymättä läpi sen takia että me asutaan eri osot-teissa. (Seppo)

Isien kokemusten mukaan yhteistyö toimii molempiin suuntiin erityisesti tiedot-tamisen tasolla. Tiedonkulku näyttäytyikin keskeisimpänä tekijänä isien koke-muksissa kodin ja koulun yhteistyöstä. Jukalla oli myös vahva näkemys siitä, että hänet oli huomioitu tasapuolisesti esimerkiksi terveysasioiden, koulun osallista-van toiminnan ja lapsen koulunkäynnin yleisen sujumisen suhteen.

No tota niin... Jos tästä tasapuolisuutta taas siitä lähen siitä liikkeelle niin kyl mä sen tai oon sillä tavoilla samoilla linjoilla ku tuon tiedottamisen suhteen että... Että semmonen tuki koululta esimerkiksi mitä laps tarvii koulunkäyntiinsä liittyöää niin kyllä siitä on ym-märtääkseni keskusteltu molempien vanhempien kanssa. (Jukka)

Pentti puolestaan koki, että koulun tiedottaminen ja sen tarjoamat yhteistyömah-dollisuudet olivat sillä tasolla, millä ne vain voivat olla satojen kilometrien päässä asuvaan etävanhempaan. Hän kuitenkin painotti puutteita olevan edelleen ka-verisuhteisiin ja kiusaamistilanteisiin liittyvissä asioissa. Näitä puutteita hän oli

kuitenkin paikannut suorilla yhteydenotoilla lapsen omaan opettajaan, joista kokemukset olivat hyvin positiivisia. Erityisesti kiusaamistapauksien yhteydessä isät ovat korostuneesti mukana kodin ja koulun yhteistyössä (Torkkeli 2001, 155).

Ja toi, sitte toinen puoli on se mikä on ihan ok toiminu että opettajille on voinu soittaa myös että. Se on varmaan tämmösissä tilanteis kans ihan semmosia niinku perus luottamuksen rakentamis kysymyksiä. Tai sillain mä ajattelen että joko kasvotusten tai puhelimesta näkee. (Pentti)

Seppo ei kokenut, että kodin ja koulun välisessä yhteistyössä olisi minkäänlaisia ongelmia. Hänet oli yhdessä lasten äidin kanssa kutsuttu vanhempainiltoihin, ja he olivat näihin myös yhdessä osallistuneet. Toimiva yhteishuoltajuus oli Sepon kokemuksissa tärkein syy sille, että kodin ja koulun yhteistyö oli muotoutunut näinkin positiiviseksi kokemukseksi. Sepon keskeisin kokemus onkin, että koululle välittyvä ja näkyvä viesti toimivasta yhteishuoltajuudesta vaikuttaa myös koulun etävanhempaan suhtautumiseen.

Ja me, me niinku puhutaan niin sanotusti samaa säveltä. Eli eli, meil ei ole ristiriitaisia kommentteja, tunteuksia tai muita. Ja ja, nimenomaan näytetään se niinku et vaikka on eri osote niin niin lapset ovat yhteisiä. Niin tuota, varmaan se näkyy sit opettajillekki sillä tavalla että, että että, pystyy asiat tuomaan niinku kummallekin samalla tavalla esille. (Seppo)

Tyytyväisyys kodin ja koulun yhteistyön toteutumiseen saattaa olla myös oman aloitteellisuuden ja aktiivisuuden tulosta, kuten Akselin tapaus osoittaa. Hänen kokemuksensa yhteistyöstä olivat omien sanojensa mukaan pelkästään positiivisia, mutta ilman omaa aloitteellisuutta ja aktiivisuutta hänkin totesi, että kodin ja koulun yhteistyö saattaisi olla pelkästään Wilma-tiedottamisen ja seuraamisen varassa. Nykytilanteestaan Akseli kommentoi, että kokee yhteistyön todennäköisesti jopa positiivisemmaksi, kuin moni edelleen yhdessä asuva vanhempi. Hän oli päässyt jopa vaikuttamaan lastensa luokkien lukujärjestyksiin opettajien tunteuksen ja yhteistyön kautta.

Mä luulen että aika monella normaalivanhemmalla on huomattavasti negatiivisemmat niinkun ajatukset just tän kodin ja koulun yhteistyöstä. (Akseli)

Mä pystyin vaikuttaa jopa siihen että kun luokissa on kuitenkin kaks ryhmää aina tossa koulussa. Niin ne jaetaan ryhmiin että me saatiin vähän katottua niitä ryhmäjakoja niin, että tyttöjen niinkun koulujen alkamis- ja päättymisaikoja saatiin vähän fiksattua niinkun samaan aikaan. Ne opettajat ihan sano että hei sovitaan näist vähän ja katotaan keskenään. Ja se on ihan puhtaasti sitä omaa aktiivisuutta et jos mä en ois siihen niinkun millään lail tehny ni. (Akseli)

Haastavassa yhteishuoltajuustilanteessa elävä Matti ei kokenut, että koulu olisi voinut juurikaan tehdä asioita paremmin, vaan hänenkin mukaansa ongelmat ovat muualla. Koulun puolesta oli aiemmin, tilanteen ollessa vielä parempi, järjestetty Matille muun muassa omia henkilökohtaisia opettajan tapaamisia ja arvointikeskusteluja. Erityisesti alakoulun toimintaan hän oli tyytyväinen.

Ja erinomaista yhteistyötä ja viestintää ja tota kaikissa tilanteissa. Myös tässä nyt viimeisen vuoden aikana ku on ollut niinkun huono tilanne että tota. (Matti)

Yläkoulun suhteen Matin kokemukset olivat vähemmän positiivisia, mutta edelleenkin hän ei nähnyt koulun edes pystyvän toimimaan juurikaan paremmin. Alakoulun positiivisiin kokemuksiin vaikuttanut koulun ja sen henkilökunnan hyvä tuntemus loisti yläkoulussa ja lukiossa poissa olollaan. Voidaan myös pohdita kouluasteiden eroja lasta opettavien opettajien määrän suhteen. Alakoulussa opetus on keskittynyt yhdelle opettajalle, joka tuntee oppilaansa hyvin. Yläkoulussa niin sanottu oma opettaja, eli luokanvalvoja, ei välttämättä opeta lasta lainkaan, ja näin ollen myös oppilaan tuntemus saattaa jäädä ohuemmaksi. Matin tapauksessa luokanvalvoja oli myös vaihtunut useaan kertaan yläkoulun puolella, eikä kodin ja koulun yhteistyölle keskeistä luottamusta ja tuntemusta ollut päässyt syntymään (Lämsä 2013, 51).

– – mulla ei ollu jotenki syntyyny, jotenki... Siinä tais joku luokanvalvojakin vaihtua yläluokilla. Tai oliko jopa pari kertaa et siinä tuli tämmösiäki. – – Eikä ollu semmosta että. Mä kyllä tunsin jonkun muun sieltä vähä että jonkun aineenopettajan jonka kautta sitte kyllä jotain sain tietoa ja jotain infosinkin. Mutta ei se ollu niinku niin että. Kyllä se pitäis olla sen luokanvalvojan, luokanohjaajan kautta sitte kyllä toki, olla se yhteys myös. Että toimisi oikein niinku pitäis. (Matti)

Lukiassa esiintyivät Matin mukaan samat ongelmat kuin yläkoulunkin puolella. Lapsen oma tahto alkaa myös lukioikäisenä painaa yhä enemmän. Lukiassa lapsen ryhmänohjaajan heikko tuki ja puutteellinen tilanteen ymmärtäminen näyttäytyivät koko aineistossa ainoana suorana huonona kokemuksena kodin ja koulun yhteistyöstä.

Ja lukiassa nyt vielä vähemmän ja sitte kun mä, mä tossa syksyllä olin monta kertaa, tai muutaman kerran yhteydessä sinne lukioon ni. He vetosivat vaan että tota, he... tai sanoivat että kyllä tota tottakai täällä lukiassa tarjotaan kaikki apu ja tuki mitä mahdollista tyttölle. (Matti)

Eräänlaisena huonona kokemuksena voidaan toki pitää äidin ensisijaisuutta ja suosimista kodin ja koulun yhteistyössä. Päätin kuitenkin käsitellä tämän merkityksen omana kokonaisuutenaan aiemmin luvussa 5.2.

Kodin ja koulun yhteistyössä keskeistä on tiedottamisen toimiminen kumppankin suuntaan. Erosta tiedottaminen on vanhempien tehtävä ja lapsen edun mukaista, jotta myös koulussa tiedostetaan lapsen muuttunut tilanne ja siihen osataan näin ollen myös suhtautua oikein. Kaikkien isien kohdalla erosta tiedottaminen ei kuitenkaan tullut esille suoraan. Haastattelujen sisällöstä kuitenkin välittyy, että kaikissa tapauksissa koululla oli tieto vanhempien tilanteesta. Tämän osoittaa esimerkki Jukan kokemuksista siitä, miten koulussa on huomioitu vanhempien ero.

- - voisin olettaa että koulun puolella myös opettajat ja ja tota henkilökunta tän asian niinku huomioi. Et on ikään kun systeemiin kirjoitettu se että jos avioero, niin sitten näin. Ja jos on jotain tällösiä asioita että et, onko kielletty esimerkiks tiedottamasta toiselle vanhemmalle, niin täytyyhän, täytyyhän heidän tietää tällöset asiat ja kuviot. Mut että se ei oo millään tavalla kuitenkaan tullu esille erityisesti. (Jukka)

Isistä erityisesti Matti, Seppo ja Akseli ottivat aiheen esille toteamalla, että koulua on informoitu erosta ja lasten asumisesta. Sepon kokemus aiheesta oli varsin positiivinen: ” On, ollaan kerrottu että mikä on tilanne - - Joo ei oo kyllä koulun suuntaan minkään näköstä niinku ongelmaa et. En koe jääneeni paitsioon”.

Haastava yhteishuoltajuustilanne näyttäytyi isien kokemuksissa myös erosta tiedottamisen kannalta merkittävänä. Matti ja Akseli kertoivat, että olivat

erityisesti tiedottaneet koulua haastavasta yhteishuoltajuustilanteesta. Matti kertoi, että ex-puolison mukaan tällaisesta asiasta ei kuitenkaan koulua olisi tullut informoida. Tiedottamisesta huolimatta Matti koki, että koulua olisi voinut informoida tilanteessa vieläkin paremmin.

Kun ero tuli niin ei siinä osannu itsekkään niinku niin toimia niin tämäkästi ku ois pitäny. Että ois pitäny olla ehkä itsekin aktiivisempi. Ja sitte ku toi toine, ex-puoliso, on halunnu niinku mieluummi häivyttää tai ettei niinku ettei oo ainakaan kannustanu lasta sillai että ois niinku se koulu ois niinku munki kautta hänen elämässään niin tota. Sekin vaikutti mut tää se pääosin että, ei me olla kouluille mitään ja tota. (Matti)

Tietenki että pitää koulun olla tietonen tietenki siitä että jos on tämmönen haastava, ja kun on haastava perhetilanne, että kyllä siellä pitää tietää. Niin mistä sitte ex-puolisoki oli kyllä ihan ihan hermostunu ja suuttunu että ku kertoo koululle näitä asoita. (Matti)

Yhteistyötä pohdittaessa on pääteltävissä, että mitä enemmän koulun henkilökunnalla on tietoa ja tuntemusta tilanteesta, sen paremmin koulussa myös pystytään reagoimaan tilanteeseen ja tukemaan etävanhempaa. Haastatteluissa isät kertoivatkin paljon kokemuksia koulun henkilökuntaan liittyen. Kokemukset olivat pääasiassa positiivisia, negatiivisten kokemusten rajoittuessa lähinnä yksittäistapauksiin. Toisaalta yksittäistapauksillakin voi olla paljon merkitystä, mikäli ne yhdistyvät muutoinkin haastavaan tilanteeseen. Sekä Matti, Jukka, Pentti että Akseli kertoivat kokemuksia koulun henkilökunnan toimintaan liittyen.

Matti kertoi olevansa tyytyväinen siihen, miten alakoulun puolella lapsen oma luokanopettaja oli huomioinut haastavan yhteishuoltajuustilanteen hyvin. Samoin saman koulun rehtori oli ollut tilanteen suhteen ymmärtäväinen. Matti koki, että rehtorin tunteminen myös siviilielämän kautta oli vaikuttanut tilanteeseen positiivisesti: ”Sitten myös ihan tota rehtorikin, nyt satuin tuntemaan sen jo vähän siinä, niin tota se on auttanu kyllä... Eniten on ollu luokanopettajan kans, siis tyttären opettajan kans, ollu yhteyksissä ja tota”. Kouluissa tulisi kuitenkin lähtökohtaisesti olla tiettyä herkkyyttä eroperheiden kanssa työskennellessä, koska kaikilla ei ole Matin tapauksen kaltaisia henkilökohtaisia suhteita kouluun. Matin positiiviset kokemukset alakoulun kanssa toteutuneesta yhteistyöstä rakentuivatkin hyvän henkilökohtaisen tuntemuksen varaan. Yläkoulun ja lukion puolella vastaavaa tuntemusta tai luottamusta ei enää ollut. Tästä seurasi,

että näissä tilanteissa kodin ja koulun yhteistyö ei päässyt rakentumaan yhtä tiiviiksi.

Jukalla ja Pentillä oli kokemuksia liittyen koulun terveydenhoitajaan. Jukan tapauksessa kokemukset olivat positiivisia, mutta Pentin kohdalla kokemukset näyttäytyivät negatiivisina. Jukka kertoi terveydenhoitajan kanssa käydystä keskustelusta ala- ja yläkoulun välisen nivelvaiheen terveystarkastuksen yhteydestä. Terveydenhoitajan toiminta ja erotilanteen huomioiminen sai Jukalta erityiskiitosta.

Niin silloin terveydenhoitaja nosti tietenkin siinä niinkun yhteiskeskustelussa, missä oltiin, oltiin koko perheellä. Niin tota, niin niin, siinä terveydenhoitaja nosti kyllä mielestäni erittäin hyvin tämän tematiikan ja rohkeasti esille. (Jukka)

Jukka kertoi kokemuksistaan lapsen koulunkäynnin tuesta, johon liittyvissä asioissa oli molempia vanhempia kuultu ja tiedotettu tasapuolisesti. Lisäksi Jukka koki, että lapsen saama tuki koulussa eroon liittyvien asioiden käsittelyssä oli tärkeää, ja hän oli tyytyväinen näiden asioiden käsittelyyn myös koulun puolella.

Vanhempainillat tai tämmöset niin niissä on mielestäni hoidettu kyllä asiat hyvin tasapuolisesti, tasapuolisesti. Mut että öö... Sillä tavalla niinkun lapsi on hyvä koulussa ja ja ja taitava, taitava koululainen, koululainen niin tietyllä tavalla tämmösten niinku tukitoimien osalta on aika vähäinen ollu se tarve. Ja lähinnä se mihin ehkä lapsi, tai mihin lapsi on tarvinnutkin tukea, myös koulun puolelta, niin on ollu siihen että, et hän on käsitellyt avioeroon liittyviä tunteita ja tuntemuksia... (Jukka)

Muunlaisia tukitoimia lapsi ei ollut tarvinnut, koska menestyi koulussa hyvin. Myös Pentti kertoi kokemuksistaan koulun moniammatillisesta yhteistyöstä. Terveydenhoitaja ei ollut lapsen terveystilanteeseen liittyen ottanut yhteyttä etävanhempaan, vaikka tästä oli erikseen sovittu. Lisäksi kokemukset koulupsykologista eivät miellyttäneet Penttiä.

Ja jos mä sovin asioita terkkarin kans sovitaan et se on suoraan yhteydessä muhun, niin kyllä se sitte loppuviimeks äitin kautta pyöräyttää asian. Vaikka on sovittuna että on suoraan muhun yhteydessä... (Pentti)

Ainoo viesti on vanhempien kautta kulkenut viesti ja oma tulkinta on se että se ehdotus niinku koulupsykasta vei vaan hommaa taaksepäin siinä välissä. Ja näkyä varmaa edelleen sen vaikutus, huhh.... (Pentti)

Moniammatillisen yhteistyön lisäksi Pentti kertoi kokemuksiaan myös koulun tarjoamasta iltapäivä- sekä harrastustoiminnasta. Vaikka nämä eivät suoraan kodin jo koulun yhteistyön alueelle ulotukaan, kertoi Pentti olevansa erityisesti iltapäivätoiminnan parissa toimiviin henkilöihin varsin tyytyväinen. Koulun harrastustoiminnassa sen sijaan oli hänen mukaansa puutteita.

Akselin kokemuksissa painottui tälläkin osa-alueella oman aktiivisuuden ja aloitteellisuuden merkitys. Koulun henkilökunta on tullut tutuksi tiiviin yhteistyön ja vanhempainyhdistystoiminnan kautta. Alkuvaiheessa koulussakin toisaalta suhtauduttiin aktiiviseen etävanhempaan melko varautuneesti, kuten Akseli aihetta avaa.

Ja ehkä, ehkä ihan alussa oli vähän sitä, sitä sellasta just että nii ku mä oon toisen kuntalainen mutta äkkiä se niin hävis siitä että kun. Kuitenki henkilö on sitte se jota siellä niinkun, jonka kanssa jutellaan ja muuta. (Akseli)

Ja tota se oli niinku se, oikeestaan se asia mikä oli niinkun järkevää tehdä, koska se tapahtu siellä kaikki nää asioiden hoito siellä koulun tiloissa. Meil oli ryhmässä mukana aina rehtori tai vararehtori ja siinä pikkuhiljaa sitte oppi sen koulun henkilökunnanki tuntee sillee että, että oli niinku tuttuja kaikki. Ja myös molempien lasten sitten nää opettajat myöhemmin ni hyvin, hyvin tota niinku tuttavalliseksi meni. Että mä tunsin ne niin mä olin niinkun sillee hyvässä asemassa et mä sain sen tiedon suoraan sieltä koululta kaikesta mahdollisesta. (Akseli)

Ajan vaikutus kodin ja koulun yhteistyöhön olikin merkityskokonaisuus, joka näyttäytyi selkeimmin Akselin kokemuksissa. Hänen kohdallaan tilanne nimitäin muuttui luottamuksen ja tuntemuksen kasvaessa. Eronneeseen isään suhtaudutaan opettajien keskuudessa toisinaan varauksella. Akseli korostaakin, että kokee luottamuksen ja henkilökunnan tuntemuksen olevan keskeisimpiä osa-alueita toimivassa kodin ja koulun yhteistyössä. Luottamuksen rakentaminen onkin keskeinen osa kasvatuskumppanuutta (Lämsä 2013, 51; Epstein 2010, 82-86).

5.6 Koulun toiminta eroperheiden kanssa

Haastatellut isät ovat etävanhemmuuden sekä kodin ja koulun yhteistyön yhdistämisen asiantuntijoita. Niinpä isien kokemuksista oli löydettävissä myös koulun tehtävään, koulun toimintamalleihin ja toisaalta koulun toiminnan rajallisuuteen liittyviä huomioita. Tyytyväisyydestä huolimatta isillä oli kodin ja koulun yhteistyöhön liittyen melko paljon huomioita siitä, miten yhteistyötä etävanhempien kanssa voitaisiin edelleen kehittää. Tämän teeman alle muodostuneet merkitykset on esitetty seuraavassa kuviossa.

Koulun toiminta eroperheiden kanssa

- Koulun tehtävä
- Koulun toiminnan rajallisuus
- Koulun toimintamallit

KUVIO 6. Koulun toiminta eroperheiden kanssa -teeman merkitykset

Haastateltavat ottivat kantaa siihen, mikä on koulun tehtävä. Toisaalta haastateltavat myös määrittelivät sen, mikä ei kuulu koulun tehtäviin. Sekä Matti että Jukka olivat sitä mieltä, että koulun tärkein tehtävä on opetus ja kasvatus. Jukka lisäsi tähän, että kodin ja koulun yhteistyöstä huolehtiminen on myös yksi koulun keskeisistä tehtävistä. Haastavaan yhteishuoltajuustilanteeseen ajautunut Matti painotti, ettei koulun tehtäviin kuulu eroperheiden sisäisten asioiden selvittely.

Se on rooli se opettaja siellä ja jos niinku koulu toimii hyvin niin se on hyvä asia ja eikä siinä niinku, ei meidän, ei opettajan tehtävä oo niinku perheen ongelmia hoitaa. Se on ihan mahdoton homma. (Matti)

Koulun tehtävän kuvailun lisäksi isät pohtivat koulun toiminnan rajallisuutta. Hyvälläkään kodin ja koulun yhteistyöllä ei välttämättä saada haastavaa yhteishuoltajuutta toimimaan. Hyvä kodin ja koulun välinen yhteistyö rakentuu monista palasista, jotka nivoutuvat tiiviisti yhteen. Koulu on tässä mielessä vain yksi

tekijöistä, jonka toiminta- ja vaikutusmahdollisuudet ovat varsin rajalliset. Koululla ei ole resursseja lähteä selvittämään jokaisen perheen asioita, eikä tämä tehtävä esimerkiksi Matin mukaan edes kuulu koululle. Hänen mukaansa perhe ja koulu nivoutuvat yhteen, mutta toimivat kuitenkin eri kentillä. Lisäksi vanhempien keskinäiset välit ja yhteishuoltajuuden toimivuus merkitsevät enemmän, kuin mitä koulu yksin pystyy asiaan vaikuttamaan.

Koulu tietenki pitää toimia, koulu toimii omalla tavallaan ja. Sitten niinku perheasiat on perheen sisäisiä asioita. Ne nivoutuu yhtee, mutta tota ei tässä meidän tapauksessa. Mä katselen ja seurailen lähinnä nyt tällä, tällä hetkellä. (Matti)

Samoilla linjoilla oli myös Pentti kertoessaan näkemyksistään koulun toimintamahdollisuuksista haastavissa yhteishuoltajuustilanteissa: ”Se [tiedottaminen] on mun nähdäkseni, tai mun ajatusmaailmassa, se mitä koulu siin voi tehdä.”

Vaikka Sepon kokemukset yhteishuoltajuudesta sekä kodin ja koulun yhteistyöstä olivat käytännössä vain positiivisia, hän näki silti koulun toiminnan mahdollisuudet muiden isien tavoin varsin rajallisina. Hänen näkemyksissään korostuivat erityisesti opettajan toiminnan rajallisuus yhteishuoltajuuden toiminnan kannalta. Lisäksi Seppo pohti koulun mahdollisuuksia vaikuttaa siihen, miten tai kuka lasta tukee koulunkäyntiin liittyvissä asioissa koulun ulkopuolella. Samalla hän kuitenkin huomautti, että ongelma ei kosketa vain eroperheitä.

Et kyl mä tiedän, tiedän perheitä ja tapauksia missä niinku vanhemmilla on niin huonot välit, et se keskinäinen kommunikointi ei toimi millään tasolla. Että lasten vaihdotkin tapahtuu sillä tavalla että ei jutella keskenään että miten, miten viikot on menny tai. Tai ei voi mennä yhtäikaa kuuntelemaan niinku opettajan tykö. Niin semmosessa tilanteessa ihan varmasti on pajlon enemmän ongelmia. Ja moni niinku ihan semmonen arjen tekeminen ja sen hankaluus kyllä tulee korostumaan semmosissa. Et kyllä se kaikki lähtee siitä että ne vanhemmat osaa pistää ne omat, omat niinku juttunsa sivuun ja hoitaa ne lapset niinku ensisijaisesti niin. Sieltä se kaikki lähtee. (Seppo)

Akselin näkemyksissä painottui jälleen etävanhemman oma aloitteellisuus ja aktiivisuus. Hän toteaa, ettei koululla ole mahdollisuuksia eikä resursseja saavuttaa kaikkia niitä etävanhempia, jotka hyötyisivät merkittävämmästä roolista kodin ja koulun yhteistyössä. Etävanhemman täytyy olla itse aloitteellinen, ja tällaiseen

toimintaan Akseli on kannustanut myös muita tuntemiaan etävanhempia, joiden tilanne on haastava.

Mutta se vaatii vähän sitä että pitää saada jotenki se etävanhemman ittensä niskasta... Kouluhan, ei sillä oo resursseja lähtee siihen et sitä lähetään hiroeest niinkun paukuttaan ja antas niinkun panoksia tommoseen asiaan. (Akseli)

Koska mä tiedän että tosien tytön luokalla on, on niinkun pari isää jotka on sitten etävanhempia niin. Niin on sitten muutama sana joskus vaihettu ja. Ja sillee että koulussaki niin voitais jotenki huomioida se että enemmän... eihän noilla niinkun opettajilla ja rehtorilla oo tollaseen aikaa. Mutta se että jotenki rohkasta ainakin niitä henkilöitä että saa tulla ja tänne kannattaa tulla ja kertoo mielellään näistä asioista. (Akseli)

Kaikilla isillä oli myös oma näkemyksensä siitä, miten koulun tulisi huomioida eroperheet ja etävanhemmat. Näistä näkemyksistä rakentui selkeitä toimintamalleja koulun suuntaan eroperheiden kanssa toimittaessa. Näkemyksissä oli paljon yhteistä, mutta jokainen isä pohti toimintamalleja omien kokemustensa kautta. Kodin ja koulun yhteistyön tulisi olla ennalta ehkäisevää. Yhteys kodin ja koulun välille rakennetaan jo ennen kuin ongelmia tai suurempaa tarvetta ilmenee. Tehokas kasvatuskumppanuus voi toimia myös ehkäisevänä tekijänä myöhemmille ongelmille, silloin kun lapsi tarvitsee tukea erityisen paljon muussakin kuin opiskelussaan. (Lämsä 2013, 56–62.)

Matti oli kuitenkin vahvasti sitä mieltä, että opettajan toimintamahdollisuudet ovat rajalliset. Tästä huolimatta hän korosti, että opettajilla tulisi olla tietty perustiedottamisen taso, kun työskennellään eroperheiden kanssa. Eroperheen tilanteen tiedostaminen ja toiminnan herkkyyys ovat olennaista toimivan kodin ja koulun yhteistyön kannalta. Lisäksi koulun on oltava vastaanottavainen ja suhtauduttava asiallisesti lapsen huoltajuuteen ja asumiseen liittyviin asioihin. Mattin näkemyksistä huokuvat hänen kokemuksensa ex-puolison vieraannuttavasta toiminnasta ja koulun vaikeasta asemasta sen suhteen. Hän myös tiedostaa, mikä kuuluu koulun toiminta-alueelle, ja mikä kuuluu tämän alueen ulkopuolelle.

Tietenki pitää, tai on hyvä että ihan normaalit välit ja tota kommunikointi pelaa. Ja yhteydenpidot. Että tota pff... Mut ei mulla mitään semmosta muuta ohjetta kyllä oo. (Matti)

Joo, että kun ilmottaa että asia on näin ja on ihan todistettavia asioita niin sitte että näin se on ja. Et semmosiin saattaa toki vaikuttaa ja jotenki vaikuttaa toki lapsiin ja koululaisiin. Että tota tietenki pitää tietää siellä sitte ja. On hyöä että ollaan vastaanottavaisia siellä koulussakin, näihin tietoihin. (Matti)

Jukka korosti näkemyksissään sitä, että koulun tulisi ilmaista erotilanteen huomioiminen paremmin. Hänen kertomastaan välittyi kokemus, ettei hän ollut täysin varma koulun olemassa olevista toimintamalleista eroperheiden suhteen. Kuten todettua, terveydenhoitaja on ollut käytännössä ainoa, joka on asian ottanut suoraan esille. Jukka kuitenkin uskoi, että koululla täytyy olla jonkinlaiset toimintamallit olemassa, koska kahden kodin olemassa olo on tiedostettu sen verran hyvin. Hän toivoikin koulun toimintaan selkeyttä ja läpinäkyvyyttä eroperheiden kanssa työskenneltäessä. Lisäksi koulun tulisi kehittää kodin ja koulun yhteistyötä suuntaan, joka huomioi myös isien roolia yleisesti paremmin (ks. Torkkeli 2001).

E erityisen voimakkaasti Jukan kokemuksista välittyi, että koulun tulisi taata kaiken informaation tavoitavuus molempien vanhempien kohdalla. Jukalla oli kokemuksia äidin ensisijaisuudesta akuuteissa ja pikaista tiedottamista vaativissa tilanteissa, kuten terveyteen ja kaverisuhteisiin liittyvissä tapauksissa. Tällaisen tiedon on kulkeuduttava molemmille vanhemmille. Jukan kohdalla yhteishuoltajuus toimi varsin mutkattomasti, mutta hän painotti edellisen merkitystä erityisesti silloin, kun vanhempien keskinäiset välit ovat heikot.

Että et sitte niinku se tieto oletetaan et se tulee myös etävanhemmalle. Niin oletetaan et se tulee lähivanhemman kautta. Ja se on onni, että meillä se on toiminut aivan, aivan sanoisin näin että ihan hyvin. Mut et siinä tietysti voi olla, en lähe nyt sen kummemmin spekuloidaan muita, mut että voisoin olettaa... Mut et voisoin olettaa et siinä saattaa olla että että tapahtuu sitte. Voi olla että tapahtuu esimerkiks niinkun tiedonkatko etävanhemmalle, jos luotetaan siihen, että lähivanhempä hoitaa sit sen informaation eteenpäin toiselle vanhemmalle. (Jukka)

Silleen, silleen sillä kyllä ajattelisin näin että koulun kannattas siinä... Siinä tietysti mieltä sitä sitten että, että tota. Varmistaa se, että se tieto menee perille sitten molemmille vanhemmille. (Jukka)

Pentti jakoi muiden isien näkemyksen siitä, että koulun pitäisi pystyä takaamaan tasapuolinen tiedottaminen. Hänen mukaansa kaikki lasta koskeva tieto on koulusta syytä välittää molemmille vanhemmille. Tässä suhteessa isä korostaa myös koulun asemaa. Hänen mukaansa etävanhempi ei saisi joutua tilanteeseen, jossa hän joutuu erikseen pyytämään koululta tietoa lapsensa koulunkäyntiin liittyvissä asioissa. Pentin mukaan vuorovaikutteisuus on olennainen osa kodin ja koulun yhteistyötä. Hän painottaakin näiden merkitystä myös etävanhemman kohdalla. Monesti vuorovaikutteisempi yhteydenpito tapahtuu lähivanhemman kautta, kuten myös Jukan kokemukset osoittavat.

Niin olen, olen ollu opettajaan suoraan yhteydessä siis muutaman kerran ja toiminu ihan ok mielestäni. (Pentti)

Ja siis kyllähän tavallaan siis se että se tulis niinku annettuna tää lähtökohta eikä sitä tarttis ite kysellä [lasta koskevien tietojen] perään. (Pentti)

Myös Seppo osasi oman, toimivan yhteishuoltajuutensa ja ongelmattomien kodin ja koulun yhteistyön kokemusten kautta avata toimintamalleja, joita koulun tulisi eroperheiden kanssa toimiessaan noudattaa. Hänen mukaansa keskeistä on, että opettaja ja koulu kohtelevat kumpaakin vanhempaa tasavertaisesti. Koulun tehtävä on hänen mukaansa varmistaa, ettei vanhempien välille synny kodin ja koulun yhteistyön seurauksena epätasa-arvoisuutta. Hänen mukaansa koululla on paljon valtaa yhteishuoltajuuden toteutumisen kannalta, mikäli se suosii esimerkiksi tiedottamisessaan vain toista vanhempaa. Sepolla oli myös näkemystä siitä, miten koulun tulisi pyrkiä paremmin hyödyntämään kotien mahdollisuuksia osana lapsen koulunkäynnin tukemista. Vanhempien vahvuuksien hyödyntäminen osana opetusta on huomioitu myös Epsteinin kodin ja koulun yhteistyön muodoissa (Epstein 2010, 85–86). Tällaisen osallistumisen hän näki erityisen haasteelliseksi eroperheiden ja etävanhempien kohdalla.

Mut oikeesti se voi olla hyvinki niin, et meillä vaan on sattunu olemaan hyvät opettajat. Et jollaki toisella se voi korostua. Et opettajat on sitte niinku kallellaan enemmän toiseen vanhempaan. (Seppo)

Et tuota mä en tiedä miten se koulu siihen oikeesti pystys muuten puuttumaan ku se että se kommunikointi nyt sitte niinku vanhempien ja lasten kesken on avointa niin. Ja ja että, et se lähtee siitä et vanhemmat on, on niinku niin sanotusti tasa-arvoisia ja uskaltaa puhua asioista ja myöntää että hei mä en osaa tätä. (Seppo)

Akselin näkemykset koulun toimintamalleista eroperheiden kanssa keskittyivät etävanhempien aktivointiin ja rohkaisuun. Hän myös koki, että on omalla toiminnallaan tuonut näkemystä koululle omien kokemustensa kautta. Akseli myös tiedosti, että vaikka hän itse on ollut aloitteellinen ja aktiivinen, läheskään kaikki etävanhemmat eivät näin ole toimineet. Hän haluaisikin koulun kiinnittävän erityistä huomiota etävanhempiin, jotka asuvat kauempana lapsestaan. Koulun tulisi kehittää Akselin mukaan toimintamalleja, jotka rohkaisevat etävanhempia aktiivisuuteen. Vaikka hän on itse ollut aloitteellinen, ei tätä voi olettaa muilta vanhemmilta. Koulu kaipaa aktiivisia vanhempia mukaan toimintaansa. Akseli näkeekin, että etävanhemmilla voisi olla halukkuutta tällaiseen toimintaan, mikäli siihen tarjotaan tilaisuus.

Et kun ne lapset siellä on joko siellä päiväkodissa tai eskarissa tai koulussa, nii ne on silloin siellä ja. Ja se on ihan sen koulun tai näiden niinkun käsissä se että haluaisko ne tälläst estää. Ei tietenkään ne halua sitä estää. (Akseli)

Mut niinkun mun suositus on et kannattaa mennä koska mul on hyvät kokemukset. Toi paljon, pääs mukaan ja tuntu siltä että mä saan olla niinkun ihan eri lailla. Ja mul on se filis että mä oon tällä hetkellä niinku huomattavasti paremmin tuolla koulumaailmassa mukana lasten asioissa kun tää lähivanhemp. Ihan tästä omasta niinkun aktiivisesta roolista johtuen. (Akseli)

Keskustelut kodin ja koulun yhteistyöstä isien kanssa toivat esiin hyvin erilaisia kokemuksia. Samalla kokemuksissa oli myös paljon yhteistä. Tämä yhteinen näyttäytyi halukkuutena osallistua omien lasten elämään mahdollisimman täysipainoisesti. Koulun tulisikin huomioida perherakenteissa tapahtuvat muutokset ja todelliset tilanteet, ei vain ydinperheen mallia (Metso 2004, 144). Kodin ja koulun yhteistyö näyttäytyi etävanhempien kokemuksissa merkittävänä, mutta ei vanhemmuutta määrittelevänä tekijänä.

6 POHDINTA

6.1 Tulosten tarkastelu

Kodin ja koulun yhteistyöllä on eronneille isille suuri merkitys. Merkittävin yhteistyötä rajoittava tekijä on kuitenkin toimimaton yhteishuoltajuus. Toisaalta jaetun vanhemmuuden periaatteita noudattava yhteishuoltajuus on myös selkeästi yhteydessä positiivisiin kokemuksiin kodin ja koulun yhteistyöstä. Isien kokemuksissa oli havaittavissa teemojen yhtäläisyyksistä huolimatta myös selkeitä eroavaisuuksia. Jokaisen isän kokemukset olivat hyvin erilaisia, mutta rakentui kuitenkin paljolti samojen teemojen ympärille. Eroavaisuudet johtuivatkin siitä, miten paljon ja millä tavoin eri teemat saivat painoarvoa heidän kokemuksissaan.

Kokemukset vaihtelivat vieraannuttamisen epätoivosta malliesimerkkiin toimivasta yhteishuoltajuudesta. Huomionarvoista on, että haastavimmissakaan tilanteissa syyttävää sormeja ei lähdetty osoittamaan kodin ja koulun yhteistyön suuntaan. Heikko kodin ja koulun yhteistyö nähtiin olevan pikemminkin seuraus kuin syy haastavaan tilanteeseen omassa vanhemmuudessa ja yhteishuoltajuudessa. Voitaneenkin sanoa, että kodin ja koulun yhteistyö näyttäytyi isien kokemuksissa vähintään neutraalina tai jopa positiivisena asiana. Yhdenkään isän kokemuksissa ei ollut merkkejä siitä, että kodin ja koulun heikko yhteistyö olisi suoraan heikentänyt etävanhemman asemaa tai tuonut haasteita yhteishuoltajuuteen. Näkemyksen esiintymättömyys tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan millään tavoin sulje pois tällaisen mahdollisuutta. Saattaa myös olla, että isät eivät kokeneet asian olevan näin, mutta todellisuudessa lähemmin tarkasteltuna tilanne saattaisikin osoittautua sellaiseksi, että koululla olisikin mahdollisuuksia vaikuttaa parempaan vanhemmuuden toteutumiseen.

Merkittävimmiksi tekijöiksi kodin ja koulun yhteistyön kokemuksissa osoittautuvat toimiva yhteishuoltajuus ja jaettu vanhemmuus, ex-puolison toiminta ja sen seuraukset sekä etävanhemman oma aloitteellisuus ja aktiivisuus.

Etenkin viimeiseksi mainittua voidaan pitää mielenkiintoisena tutkimustuloksena, sillä aloitteellisuus ja aktiivisuus kodin ja koulun yhteistyössä tulisi olla koululla (mm. POPS 2014). Kun vanhempien keskinäinen yhteistyö toimii jaetun vanhemmuuden periaatteiden mukaisesti, ei kodin ja koulun yhteistyön toteutumisessa ole välttämättä juurikaan eroja yhdessä asuvien ja eronneiden vanhempien välillä.

Kodin ja koulun yhteistyötä pohtiessaan isien kokemuksissa erottui sekä vanhemmuuden toteutumisen että osallisuuden kokemisen teemoja. Vaikka kodin ja koulun yhteistyöllä ei isien kokemusten mukaan ole suoria vaikutusmahdollisuuksia kyseisten asioiden toteutumiseen, voi toimiva kodin ja koulun yhteistyö kuitenkin muodostua merkittäväksi tekijäksi näiden kokemisen kannalta erityisesti silloin, kun yhteishuoltajuuden tilanne on haastava. Isien kokemuksissa koulun kautta saatava tieto tai koulun kautta mahdollistunut toiminta osoittautuikin toisinaan ainoaksi väyläksi vanhemmuuden toteutumiselle ja lapsen koulunkäyntiin osallistumiselle. Eronneet isät arvostivat kodin ja koulun välistä viestintää ja etenkin nykYTEKNIKAN luomia mahdollisuuksia sekä Wilman kaltaisia järjestelmiä.

Samanlaisia tuloksia tämän tutkimuksen kanssa on aiemmin omassa pro gradu -tutkielmassaan saanut myös Plihtari (2010), joka tutki eron jälkeistä vanhemmuutta etä-isien näkökulmasta. Plihtari tarkasteli eron vaikutuksia isyyteen. Isyys jatkuu myös eron jälkeen, mutta haasteeksi koettiin erityisesti yhteisen ajan puute lapsen kanssa sekä tiedonpuute lasta koskevissa asioissa. Saman suuntaisia tuloksia on myös Parikan (2014) pro gradu -työssä, jossa tutkittiin eron jälkeisen isyyden tukemista. Tiedonsaanti ja hyvä suhde toiseen vanhempaan ovat tekijöitä, jotka vaikuttavat isyyden kokemuksiin ja hyvinvointiin positiivisesti.

Vaikka koulun vaikutusmahdollisuudet haastavissa tilanteissa ovat rajalliset, ei se tarkoita, että koulu voisi kiinnittää aiheeseen pientä huomiota. Koulu ei voi sivuuttaa tai vähätellä eroperheiden kanssa toimimisen tärkeyttä. Muutokset isien osallisuuden laajentamiseksi tapahtuvat hitaasti. Kehitystä on kuitenkin tämänkin tutkimuksen perusteella tapahtunut myönteisempään ja molemmat vanhemmat huomioivaan suuntaan. Muutos vaatii kouluilta suunnitelmallisuutta ja

tietoista tekemistä, mikä korostui myös isien kokemuksissa. Mikäli toimitaan perinteisen ja sinällään toimivan mallin mukaan, voidaan tiedostamattomasti ylläpitää mallia, jossa etävanhempien osallisuus ja huomioiminen kodin ja koulun yhteistyössä on pienemmälle huomiolle jäävää. Etävanhemman parempi vanhemmuuden toteutuminen vaatii aktiivisuutta ja tietoisia toimia sekä etävanhemman että koulun toimesta. Yhteistyön toimivuutta voitaisiin kehittää esimerkiksi monitoimijuuden ja jaetun vanhemmuuden kautta (ks. Kangas & Pulju 2014; Niskala & Pulju 2014). Sekä lasten että vanhempien toimijuutta tulisi tukea ja mahdollistaa heidän asiantuntijuutensa kautta saatavilla oleva tieto kodin ja koulun väliselle yhteistyölle. Vanhempien osallistuminen lapsen koulunkäyntiin on tärkeää ja arvokasta.

Tutkimuksen tulokset muotoutuivat lopulta melko samanlaisiksi, kuin oma esiyymmärrykseni aiheesta oli (LIITE 1). Toimivan yhteishuoltajuuden merkitys osoittautui kuitenkin varsin suureksi. Toisaalta työn vaikutukset osallistumismahdollisuuksiin kodin ja koulun yhteistyössä jäivät tässä tutkimuksessa selkeästi merkitykseltään pienemmiksi, kuin olin esiyymmärrykseeni kirjannut. Ajankäyttö näyttäytyi jopa hieman päin vastaisena, sillä isät olivat löytäneet ratkaisuja viettää aikaa lastensa kanssa. Ajankäytön rajoituksista isät eivät juurikaan puhuneet.

6.2 Johtopäätökset ja jatkotutkimusmahdollisuudet

Tutkimuksessani olen syventänyt näkemyksiä siitä, millaiseksi eronneet isät kokevat kodin ja koulun yhteistyön. Esimerkiksi Torkkelin (2001) väitöskirjassa eronneiden isien näkökulmaa huomioitiin varsin vähän, vain muutamassa sivuhuomautuksessa erilaisten perheiden ja tilanteiden yhteydessä. Näenkin oman tutkimukseni jossain määrin täydentävänä Torkkelin väitöskirjalle, vaikka laajuudeltaan tutkimukset ovatkin täysin vertailukelvottomia. Torkkelin tutkimus on kuitenkin sen ikäinen, että se kaipaisi kipeästi päivitystä. Isyys ja yhteiskunta ovat muuttuneet paljon kahden vuosikymmenen aikana.

Tutkimuksessa keskityttiin etä-isien kokemuksiin ja näin ollen ulkopuolelle rajautuivat täten yksinhuoltajaisät sekä isät, jotka eivät ole lastensa yhteishuoltajia. Rajausta on yksinhuoltajuuden kohdalla perusteltu, sillä he ovat lastensa ensisijaisia huoltajia jo lähtökohtaisesti. Kodin ja koulun yhteistyö rakentuu siis suoraan heidän kauttaan. Sama koskee tässä tapauksessa myös yksinhuoltajaäitejä. Joka tapauksessa oma mielenkiintoinen tutkimuksen aiheensa olisi tarkastella tilannetta myös lähivanhempien, mutta toisaalta myös etä-äitien näkökulmasta. Oliisi mielenkiintoista tarkastella, miten tässä tutkimuksessa saadut tulokset ja kokemukset näyttäytyvät esimerkiksi juuri etä-äitien kohdalla.

Sen sijaan isät, jotka eivät ole lastensa yhteishuoltajia, on hieman monimutkaisempi tapaus. Koska äiti on määritelty lapsen yksinhuoltajaksi, ei isällä tällöin ole huoltajuuden puuttuessa oikeutta saada tietoa lastaan koskevista palveluista, kuten koulusta. Yksinhuoltajavanhempi voi toki välittää tätä tietoa niin halutesaan. Tässä tutkimuksessa keskityttiin kuitenkin tarkastelemaan periaatteessa tasa-arvoisessa asemassa olevien yhteishuoltajien tiedonsaantia erityisesti isien näkökulmasta heidän kokemuksiensa kautta. Huomionarvoista kuitenkin on, että kaikki isät eivät ole omasta tahdostaan luopuneet lapsen huoltajuudesta. Tällaisissa tilanteissa huoli todennäköisesti liittyy muihin asioihin lapsen elämässä, kuin pelkästään koulunkäyntiin ja siihen liittyvään yhteistyöhön. Haastavissa tilanteissa kodin ja koulun yhteistyö ja sen pohtiminen ei välttämättä näyttäydä tärkeimpänä asiana, mikä korostui myös yhteishuoltajaisien kohdalla tässä tutkimuksessa.

Oman tutkimukseni aihetta voisi tarkastella myös lasten ja nuorten näkökulmasta selvittäen, miten he kokevat isiensä osallistuvan omaan koulunkäyntiinsä. Tämä olisi mielenkiintoinen lähtökohta jatkotutkimukselle ja muun muassa Aalto ja Mykkänen painottavat lasten näkökulman merkitystä omassa raportissaan isyystutkimuksen tilasta Suomessa (Aalto & Mykkänen 2011, 78). Toisaalta raportti on jo vuosikymmenen ikäinen, ja lapsilähtöisempää isyystutkimusta on toteutettu ainakin pro gradu -tutkimusten tasolla tämän jälkeen jonkin verran.

Tutkimuksen voisi toteuttaa todennäköisesti myös määrällisenä tai laadullisin menetelmin esimerkiksi narratiivista kokemuksen tutkimusta hyödyntäen. Isien kertomuksista saisi rakennettua yhtenäisen tarinan, jossa voitaisiin korostaa monia etävanhempien kokemuksia kodin ja koulun yhteistyöstä. Kertomusmuotoinen lopputulos saattaisi avata etävanhempien kokemuksia myös paremmin. Tutkimus tarjoaa kiinnostavia jatkotutkimusmahdollisuuksia esimerkiksi määrälliselle tutkimukselle saman aiheen piirissä. Tässä tutkimuksessa esiin nousevien teemojen yleisyyttä voidaan tarkastella ja niihin voidaan keskittyä laajemmin.

Kaiken kaikkiaan aihe kaipaa ehdottomasti jatkotutkimusta. Tästä kielii jo yksinään tutkimukseen halukkaiden osallistujien määrä, joka oli pitkälti kolmatta kymmentä. Laajemman ja heterogeenisemmän aineiston puitteissa olisi mielenkiintoista tutkia, miten tämän tutkimuksen tulokset ovat siirrettävissä ja verrattavissa suuremmassa mittakaavassa. Opinnäytetyön laajuus huomioiden kaikkien kiinnostuneiden haastattelu olisi muodostunut mahdolliseksi tehtäväksi. Haastavassa tilanteessa korostuu yleensä tarve tulla kuulluksi, mikä osoitautui todeksi myös tämän tutkimuksen kohdalla.

6.3 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi

Fenomenologisen tutkimuksen luotettavuuden tarkastelu on oma lukunsa. Koska kyseessä on laadullinen ja kokemuksiin perustuva tutkimus, ei tuloksia voida pitää liioin yleistettävänä ja kaiken kattavana kuvauksena eronneiden isien kokemuksista (esim. Andreasson & Johansson 2019, 7–8). Täten tämänkään tutkimuksen tuloksia ei voi liikaa yleistää, etenkin kun aineistoni laajuus (n=5) huomioiden. Kokemukset ovat aina yksilöllisiä, mutta toisaalta saavat merkityksensä yhteiskunnallisten merkitysten kautta. Eronneiden isien kokemukset ovat kuitenkin arvokkaita ja tarjoavat ehdottoman tärkeää tietoa siitä, millaista etä-isänä toimiminen kodin ja koulun yhteistyössä on. (ks. Tökkäri 2018, 66.)

Yleistettävyyden rajallisuudesta huolimatta tutkimuksessa on riittävästi aineistoa, koska haastateltavien esille tuomat teemat alkoivat toistua moneen kertaan (Eskola ym. 2018, 33). Toisaalta uusia teemoja olisi saattanut esiintyä loputon määrä, koska haastateltavat ovat yksilöitä. Luotettavaksi tutkimus rakentuu silloin, kun on toteuttanut tutkimuksen huolellisesti. Tutkimuksesta tulee luotettava, kun tutkija ei käsittele aineistoaan vääristellen. Tällaiseen olen vakaasti myös pyrkinyt.

Laineen (2018, 36–38) mukaan tutkijan kriittisen itseymmärryksen merkitys korostuu, koska hän tutkii aihetta pakostakin omien kokemustensa ja merkityksensä kautta. Tästä huolimatta pyrkimykseni oli tarkastella aineistoa objektiivisesti. Toisaalta en elä tyhjiössä ja jaan saman maailman tutkittavien kanssa. Näin ollen tutkimus kytkeytyy vääjäämättä jollain tasolla omiin näkemyksiini ja yleisiin olettamuksiin. Olen kuitenkin pyrkinyt minimoimaan tämän esimerkiksi analyysin vaiheessa keskittymällä pelkästään siihen, mitä luen ja näen.

Analyysin ajan kävin läpi jatkuvaa dialogia aineistoni ja omien tulkintojeni välillä. Näin tulkinta korjaa ja syventää itseään jatkuvasti koko tutkimusprosessin ajan. Tästä vaiheesta käytetään myös ilmaisua hermeneuttinen kehä, jotka tutkija kulkee tutkimusprosessin ajan. Palasin analyysin alkuvaiheille useaan otteeseen sen aikana. (ks. Laine 2018, 36–42) Lehtomaan (2008, 175) mukaan analyysin alkuvaiheisiin voidaan tarpeen tullen palata tutkimuksen edetessä.

Tutkijana minun tuli ymmärtää se, että tulkitsijoita ja tulkinnan tasoja on useita (Puusa 2011, 78–79). Oman tutkimukseni kohdalla näitä tulkitsijoita ovat ensimmäisellä tasolla haastateltavat itse ja toisella tasolla minä tutkijana. Lisäksi nämä tulkinnat esitetään tutkimuksen loppuraportissa tietynlaisena tiivistettynä tulkintana. Myös tutkijan oma esiymmärrys aiheesta voidaan määritellä eräänlaiseksi tulkinnaksi. Tulkintaa tapahtuu myös haastattelujen litteroinnin vaiheessa. Lisäksi ympärillämme oleva maailma vaikuttaa siihen, miten ymmärrämme ja tulkitsemme asioita. Tulkintaa tapahtuu siis jatkuvasti tutkimuksen eri vaiheissa, minkä takia tulkintoja on jatkuvasti pystyttävä arvioimaan kriittisesti. Olen avannut analyysiprosessiani luvussa 4.4, jotta jokainen lukija voi myös itse arvioida tutkimukseni luotettavuutta.

Kuten todettua, kokemukset heijastelevat aina myös yhteiskunnallista näkökulmaa. Tämän vuoksi isien kokemuksista nousseita teemoja voidaan luotettavasti käsitellä yleisemmälläkin tasolla kokoavasti, mutta ei kuitenkaan yleistäen. Isien kokemien ilmiöiden laajuudesta tämä tutkimus ei välttämättä kerro paljoakaan, mikä on fenomenologialle ominaista, ja samalla sen keskeisin heikkous. Sen sijaan eronneiden isien kokemusten ymmärtämisen ja heidän elämän tulkitsemisen kannalta tutkimus on tärkeä ja luotettava. (Tökkäri 2018, 66; Moran 2019, 87.) Toivon tutkimuksellani olevan arvoa erityisesti etävanhemmille sekä kodin ja koulun yhteistyön kehittämisen kannalta niille tahoille, jotka siitä vastaavat.

LÄHTEET

- Aalto, I. 2010. Katsaus isyyden historiaan sääty-yhteiskunnasta nykyaikaan. Teoksessa: J. Mykkänen & I. Aalto. Isyyden ihanteet, arki ja kokemukset: Raportti isyyden tutkimuksesta Suomessa. Verkkojulkaisusarja 34. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisotutkimusseura, 15–38.
- Aalto, I. 2012. Isyyden aika: historia, sukupuoli ja valta 1990-luvun isyyskeskusteluissa. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 112. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja.
- Adams, C., Forsyth, P. & Mitchell, R. 2009. The formation of parent-school trust: A multilevel analysis. *Educational Administration Quarterly* 45, 4–33.
- Alasuutari, M. 2003. Kuka lasta kasvattaa? Vanhemmuuden ja yhteiskunnallisen kasvatuksen suhde vanhempien puheessa. Helsinki: Gaudeamus. Väitöskirja.
- Andreasson, J. & Johansson, T. 2019. Becoming a half-time parent: Fatherhood after divorce. *Journal of Family Studies* 25 (1), 2–17. DOI: 10.1080/13229400.2016.1195277.
- Autonen-Vaaranemi, L. 2012. Eroisyyden oikeuttamisen periaatteet. Teoksessa: H. Forsberg & L. Autonen-Vaaranemi (toim.). *Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily ja sosiaalityö*. Tampere: Vastapaino, 101–122.
- Castrén, A. 2009. Onko perhettä eron jälkeen? - Eroperhe, etäperhe, uusperhe. Helsinki: Gaudeamus.
- Eerola, P. 2009. Lapsikeskeisempi isyys: kolme tarinaa nuorten koulutettujen miesten astumisesta isyyteen. *Nuorisotutkimus*, 27 (2), 15–28.
- Eerola, P. 2015. Responsible fatherhood: A narrative approach. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research* 520. Jyväskylä: University of Jyväskylä. Väitöskirja.

- Eerola, P., & Huttunen, J. 2011. Metanarrative of the "New Father" and Narratives of Young Finnish First-Time Fathers. *Fathering* 9 (3), 211–231. DOI: 10.3149/fth.0903.211.
- Epstein, J. L., Sanders, M. G., Simon, B. S., Clark Salimas K., Rodriguez Jansorn, N. & Van Voorhis, F. L. 2002. *School, family, and community partnerships: Your handbook for action* (2. painos). Thousand Oaks, CA: Corwin Press.
- Epstein, J.L. 2010 (1995). *School-Family-Community Partnerships: Caring for the Children we Share*. *Phi Delta Kappan* 92 (3), 81–96.
- Eskola, J. Lätti, J. & Vastamäki J. 2018. Teemahaastattelu: lyhyt selviytymisopas. Teoksessa: R. Valli (toim.). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1: Metodien valinta ja aineistonkeruu - virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. 5., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-Kustannus, 27–51.
- Forss, A. & Säkkinen, S. 2019. Lapsen elatus ja huolto sekä isyyden selvittäminen 2018. *Terveysten ja hyvinvoinnin laitos THL, Tilastoraportti 11/2019*. Saatavilla: <http://www.julkari.fi/handle/10024/138097>. Viitattu 4.5.2020.
- Frieman, B. B. 2002. Challenges Faced by Fathers in a Divorce Support Group. *Journal of Divorce & Remarriage*, 37 (1-2), 163–173. DOI: 10.1300/J087v37n01_10.
- Hakovirta, M & Broberg, M. 2014. Isyys eron jälkeen. Teoksessa: P. Eerola & J. Mykkänen (toim.). *Isän kokemus*. Helsinki: Gaudeamus, 114–126.
- Havermans, N., Vanassche, S. & Matthijs, K. 2017. Children's Post-Divorce Living Arrangements and School Engagement: Financial Resources, Parent-Child Relationship, Selectivity and Stress. *Journal of Child and Family Studies* 26 (3), 3425–3438. DOI: 10.1007/s10826-017-0843-0.
- Hawkins, D., Amato, P. R. & King, V. 2007. Nonresident father involvement and adolescent wellbeing: Father effects or child effects? *American Sociological Review*, 72 (6), 990–1010.

- Hawthorne, B. & Lennings, C.J. 2008. The Marginalization of Nonresident Fathers: Their Postdivorce Roles. *Journal of Divorce & Remarriage*, 49 (3-4), 191-209. DOI: 10.1080/10502550802232419.
- Helenius, J. 2013. Reissuvihkosta dialogiin: ideoita kodin ja koulun yhteistyöhön. Vantaan, Nurmijärven, Suomen Vanhempainliiton ja Turun yliopiston tehostetun ja erityisen tuen kehittämisverkosto.
- Hietanen, K., Ylitalo, M., Keloneva, E. & Kangas, H. 2014. Vanhempien toimijuus ja osallisuus koulussa. Teoksessa: S. Lakkala, H. Kangas & M. Pulju (toim.) Yhdessä toimimalla kohti hyvinvoivaa koulua - koulun toimintakulttuurin kehittäminen monitoimijuuden avulla. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 75-98.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Hokkanen, T. 2005. Äitinä ja isänä eron jälkeen: Yhteishuoltajavanhemmuus arjen kokemuksena. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research* 267. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja.
- Huttunen, J. 1999. Muuttunut ja muuttuva isyys. Teoksessa A. Jokinen (toim.) Mies ja muutos: Kriittisen miestutkimuksen teemoja. Tampere University Press, 169-193.
- Huttunen, J. 2001. Isänä olemisen uudet suunnat: Hoiva-isiä, etä-isiä ja ero-isiä. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Huttunen, J. 2010a. Mihän suomalainen isyys on menossa? *Futura* 3/2010, 111-115.
- Huttunen, J. 2010b. Isyyteen sitoutuminen ja sen merkitys miehelle. *Suomen lääkäri* 65 (3), 175-181.
- Huttunen, J., & Eerola, P. 2017. Finland. Teoksessa: M. Adler, & K. Lenz (toim.), *Father Involvement in the Early Years - An International Comparison of Policy and Practice*. Bristol: Policy Press, 29-60.
- Häkkänen-Nyholm, H. 2010. Lapsen vieraannuttaminen toisesta vanhemmasta erotilanteessa. *Läketie-teellinen Aikakauskirja Duodecim* 126 (5), 499-505.

- Inkilä, J. & Paavilainen, E. 2013. Etä-isien kokemuksia moniammatillisesta yhteistyöstä huoltoriidassa. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 50, 150–162.
- Juvonen, K. 2013. Kodin ja koulun yhteistyö opettajien ja eronneiden vanhempien kokemana. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Pro gradu -tutkielma.
- Kakkori, L. & Huttunen, R. 2010. Fenomenologia, hermeneutiikka ja fenomenografinen tutkimus. Teoksessa: A. Saari, O-J. Jokisaari & V-M. Värri (toim.) *Ajan kasvatus: kasvatustilasto ja aikalaismetodiikka*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kang, Y. & Ganong, L. 2020. Divorced Fathers' Perceptions of Parental Disclosures to Children. *Family Relations: Interdisciplinary Journal of Applied Family Science* 69 (1), 36-50. DOI: 10.1111/fare.12410.
- Karlsson, M., & Perälä-Littunen, S. 2017. Managing the gap: Policy and practice of parents in childcare and education. *Nordic Journal of Studies in Educational Policy*, 3 (2), 119–122. DOI: 10.1080/20020317.2017.1389137
- Kaukinen, S., Eerola, P. & Eskola, J. 2018. Etäinen, autoritaarinen, tasavertainen ja epäroivä: Isyyden neljä tarinatyyppeä. Teoksessa: J. Eskola, I. Nikkari & S. Virtanen (toim.) *Aikamme kasvatus: vain muutos on pysyvää? 14 eläytymismenetelmätutkimusta*. Tampere: Tampereen yliopisto, 93–110.
- Kekäle, J. 2007. Postmoderni isyys ja uskonnollisuus: Tarinallinen näkökulma. Joensuun yliopiston teologisia julkaisuja 19. Joensuu: Joensuun yliopisto. Väitöskirja.
- Kiiski, J. 2011. Suomalainen avioero 2000-luvun alussa: Miksi avioliitto puretaan, miten ero koetaan ja miten siitä selviydytään? *Publications of the University of Eastern Finland, Dissertations in Education, Humanities, and Theology* No 15. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto. Väitöskirja.

- Kiviniemi, K. 2018. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa: R. Valli (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 5., uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-Kustannus, 73–87.
- Kolehmainen, J. 2004. Osallistuva isä – muuttunut mies? Teoksessa: I. Aalto & J. Kolehmainen (toim.). Isäkirja: Mies, vanhemmuus ja sukupuoli. Tampere: Vastapaino, 89–108.
- Korhonen, T. 2017. Kodin ja koulun digitaalinen kumppanuus. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kasvatustieteellinen tiedekunta. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia numero 10. Väitöskirja.
- Koskela, J. 2012. Avioero suomalaisen miehen kokemana: ero ja erosta toipuminen prosessina. Dissertations in Social Sciences and Business Studies no 46, Itä-Suomen yliopisto. Kuopio: Kopijyvä. Väitöskirja.
- Koskela, R. 2008. Ero lapsiperheessä: Miten tukea lasta ja vanhempia? Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Kuronen, M. 2003. Eronnut perhe? Teoksessa: H. Forsberg & R. Nätkin (toim.). Perhe murroksessa: Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus, 103–120.
- Kääriäinen, A. 2008. Ero haastaa vanhemmuuden. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, Neuvo-projekti.
- Laine, T. 2018. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa: R. Valli (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 5., uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-Kustannus, 29–50.
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. FINLEX 361/1983.
- Lämsä, A-L. Mistä kasvatuskumppanuudessa on kyse? Teoksessa: A-L. Lämsä (toim.) 2013. Verkosto vahvaksi: Toimiva vuorovaikutus perheiden kanssa. Jyväskylä: PS-kustannus, 49–67.

- Kangas, H. & Pulju, M. 2014. Monitoimijuuden kehittäminen hankkeen avulla. Teoksessa: S. Lakkala, H. Kangas & M. Pulju (toim.) Yhdessä toimimalla kohti hyvinvoivaa koulua - koulun toimintakulttuurin kehittäminen monitoimijuuden avulla. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 23-33.
- Lehtomaa, M. 2008. Fenomenologinen kokemuksen tutkimus: haastattelu, analyysi ja ymmärtäminen. Teoksessa: J. Perttula & T. Latomaa (toim.). Kokemuksen tutkimus: Merkitys, tulkinta, ymmärtäminen. 3. painos Rovaniemi: Lapland University Press, 163-194.
- Linnavuori, H. 2007. Lasten kokemuksia vuoroasumisesta. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research* 313. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja.
- Mertaniemi, R. 2018. Vanhempien Barometri 2018 - Koululaisten vanhempien näkemyksiä lapsen koulunkäynnistä sekä kodin ja koulun yhteistyöstä -raportti. Suomen Vanhempainliitto. Saatavilla: https://vanhempainliitto.fi/wp-content/uploads/2018/11/Vanhempien-Barometri-2018_raportti.pdf. Viitattu 24.1.2020.
- Metso, T. 2004. *Koti, koulu ja kasvatus: Kohtaamisia ja rajankäyntejä*. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Metso, T. 2013a. Vanhemmat osallisena koulun arjessa. Teoksessa J. Helenius (toim.) *Reissuvihkosta dialogiin - ideoita kodin ja koulun yhteistyöhön*. Vantaan, Nurmijärven, Suomen Vanhempainliiton ja Turun yliopiston tehostetun ja erityisen tuen kehittämisverkosto, 24-27.
- Metso, T. 2013b. Vanhemmat toimijoina ja asiantuntijoina. Teoksessa J. Helenius (toim.) *Reissuvihkosta dialogiin - ideoita kodin ja koulun yhteistyöhön*. Vantaan, Nurmijärven, Suomen Vanhempainliiton ja Turun yliopiston tehostetun ja erityisen tuen kehittämisverkosto, 60-61.
- Mitchell, J. L. & Lashewicz, B. 2019. Generative fathering: a framework for enriching understandings of fathers raising children who have disability diagnoses. *Journal of Family Studies* 25 (2), 184-198. DOI: 10.1080/13229400.2016.1212727.

- Moran, D. 2019. What is the Phenomenological Approach? Revisiting Intentional Explication. *Phenomenology and Mind*, 15 (15), 72–90. DOI: 10.13128/Phe_Mi-24973.
- Mykkänen, J. & Aalto, I. 2010. Isyyden ihanteet, arki ja kokemukset: Raportti isyyden tutkimuksesta Suomessa. *Verkkojulkaisusarja 34*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisotutkimusseura.
- Mykkänen, J. 2010a. Isyyden tutkimus Suomessa 1990–2010. Teoksessa: J. Mykkänen & I. Aalto. *Isyyden ihanteet, arki ja kokemukset: Raportti isyyden tutkimuksesta Suomessa*. *Verkkojulkaisusarja 34*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisotutkimusseura, 39–76.
- Mykkänen, J. 2010b. Isäksi tulon tarinat, tunteet ja toimijuus. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research 382*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta. Väitöskirja.
- Mykkänen, J., Hirsjärvi, S. & Laurinen, L. 2001. Poikien, isien ja isoisien uskomuksia kasvatuksesta. *Kasvatus: Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja*, 32 (4), 382–391.
- Niemelä, S. & Holmberg, T. 2015. Millan isä ja äiti eroavat: Miten lasta voi auttaa vanhempien erotessa. 2. uudistettu painos. *Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto*. Helsinki: Libris.
- Niskala, M. & Pulju, M. 2014. Jaettu toimijuus – lapsen hyvinvoinnin tukeminen yksilöllisenä ja yhteisöllisenä kysymyksenä. Teoksessa: S. Lakkala, H. Kangas & M. Pulju (toim.) *Yhdessä toimimalla kohti hyvinvoivaa koulua - koulun toimintakulttuurin kehittäminen monitoimijuuden avulla*. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 55–74.
- Nystén, T. 2015. *Parisuhteen juridiikka*. Helsinki: Kauppakamari.
- Nätkin, R. 2003. Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa: H. Forsberg & R. Nätkin (toim.). *Perhe murroksessa: Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus, 17–38.

- Paajanen, P. 2006. Päivisin leiväntuoja, iltaisin hoiva-isä: Alle 3-vuotiaiden esikoululasten isien näkemyksiä ja kokemuksia isyydestä. Perhebarometri 2006. Väestöntutkimuslaitos Katsauksia E 24/2006. Helsinki: Väestöliitto.
- Panttila, R. 2005. Kahden kodin lapsuus: Katsaus lapsen vuorottelevan asumisen kirjallisuuteen ja käytännön toteutukseen. Helsinki: SOCCA & Heikki Waris -instituutti.
- Parikka, T. 2014. Eron jälkeinen isyys ja vanhemmuuden tukeminen isien kertomuksissa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Pro gradu -tutkielma.
- Pernu, S. & Pohjola, M. 2011. Ero ja isyys. Opas eroperheiden kanssa työskenteleville. Lahti: Lahden ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.
- Perttula, J. 2008. Kokemus ja kokemuksen tutkimus: fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa: J. Perttula & T. Latomaa (toim.). Kokemuksen tutkimus: Merkitys, tulkinta, ymmärtäminen. 3. painos Rovaniemi: Lapland University Press, 115–162.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. POPS. 2014. Helsinki: Opetushallitus. Saatavilla: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/perusopetuksen-opetussuunnitelmien-perusteet>
- Perusopetuslaki. FINLEX 628/1998.
- Perälä-Littunen, S. 2007. Gender Equality or Primacy of the Mother? Ambivalent Descriptions of Good Parents. *Journal of Marriage and Family* 69 (2), 341-351.
- Plihtari, E. 2010. Eron jälkeinen vanhemmuus etä-isän näkökulmasta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Pro gradu -tutkielma.
- Pojjula, S. 2016. Lapsi ja kriisi: Selviytymisen tukeminen. 3. uudistettu painos. Helsinki: Kirjapaja.
- Puusa, A. 2011. Haastattelu laadullisen tutkimuksen menetelmänä. Teoksessa: A. Puusa & P. Juuti (toim.). Menetelmäviidakon raivaajat: perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Helsinki: JTO, 73–87.
- Rajala, T. 2019. Isävuoro: Miehekäs selviytymisopas eroon. Jyväskylä: Atena.

- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 2017. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa: M. Hyvärinen, P. Nikander, J. Ruusuvuori & A-L. Aho (toim.). Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 46–86.
- Rättilä, T. 2007. Sosiaalisen median mahdollisuudet kodin, koulun ja kunnan viestinnässä. Tampereen yliopisto. Journalismin tutkimusyksikkö. Tampereen yliopiston julkaisuja sarja B 47/2007.
- Räty, H., Kasanen, K. & Laine, N. 2009. Parent's participation in their child's schooling. *Scandinavian Journal of Educational Research* 53 (3), 277–293. DOI: 10.1080/00313830902917352.
- Siniharju, M. 2003. Kodin ja koulun yhteistyö peruskoulun alkuopetusluokilla. Opettajankoulutuslaitos, Tutkimuksia 242. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Sormunen, M., Tossavainen, K. & Turunen, H. 2011. Home-school collaboration in the view of fourth grade pupils, parents, teachers, and principals in the Finnish education system. *School Community Journal* 21 (2), 185–211.
- Sund, R. 2007. Ero, isyys ja huoltajuustaistelu. A. Kotro & H.T. Sepponen (toim.). *Mies vailla tasa-arvoa*. Helsinki: Tammi, 62–70.
- Suomen Vanhempainliitto. 2018. Vanhempien Barometri 2018 – Koululaisten vanhempien näkemyksiä lapsen koulunkäynnistä sekä kodin ja koulun yhteistyöstä. Saatavilla: <https://vanhempainliitto.fi/wp-content/uploads/2018/10/Vanhempien-Barometri2018.pdf>.
- Suomen virallinen tilasto. SVT. https://www.stat.fi/til/ssaaty/2018/ssaaty_2018_2019-06-18_tie_001_fi.html. Viitattu 19.1.2020.
- Torkkeli, M. 2001. Koulutulokkaiden isät lastensa koulunkäynnin tukena. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteellinen tiedekunta. Väitöskirja.
- Tuovinen, P. 2014. Isien ja tyttöjen kertomuksia yksinhuoltajaperheestä. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research* 500. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja.

- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. TENK. 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta.
- Tökkäri, V. 2018. Fenomenologisen, hermeneuttis-fenomenologisen ja narratiivisen kokemuksen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa: J. Toikkanen & A. Virtanen (toim.). Kokemuksen tutkimus VI: Kokemuksen käsite ja käyttö. Rovaniemi: Lapland University Press, 64–84.
- Vuorenmaa, M. 2016. Äitien ja isien osallisuus perheessä ja lasten palveluissa sekä osallisuuteen yhteydessä olevat tekijät. Acta Universitatis Tamperensis 2134. Tampere: Tampere University Press.
- Vuorenmaa, M. 2017. Näkökulmia lasten, nuorten ja vanhempien osallisuuteen. Seminaariesitys 20.9.2017. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla: https://thl.fi/documents/605877/3554912/N%C3%A4k%C3%B6kulmia+osallisuuteen_Vuorenmaa.pdf. Viitattu 24.1.2020.
- Vuori, J. 2004. Isyyden mallit ja isien valinnat. Teoksessa: I. Aalto & J. Kolehmainen (toim.). Isäkirja: Mies, vanhemmuus ja sukupuoli. Tampere: Vastapaino, 29–63.
- Väljärvi, J. 2011. Tulevaisuuden koulu vai kouluton tulevaisuus? Teoksessa K. Pohjola (toim.) Uusi koulu. Oppiminen mediakulttuurin aikakaudella. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos, 19–31.
- Willemsse, T. M., Thompson, I., Vanderlinde, R. & Mutton, T. 2018. Family-school partnerships: A challenge for teacher education. *Journal of Education for Teaching*, 44 (3), 252–257. DOI:10.1080/02607476.2018.1465545.
- Ylikännö, M. 2009. Isien ajankäytöstä: uuden isyyden hidas esiinmarssi. *Yhteiskuntapolitiikka* 74 (2), 121–131.

LIITTEET

LIITE 1. Tutkijan esiyymmärrys aiheesta

Esiymmärrykseni tutkimuksen aiheesta 24.1.2020

Kodin ja koulun yhteistyö tulisi toteutua tasapuolisesti molempien vanhempien kohdalla. Tämä ei kuitenkaan aina välttämättä toteudu. Äitien ensisijaisuus vanhempana ja tätä kautta kodin ja koulun yhteistyön vastuuhenkilönä on edelleen korostunut. Tällainen tilanne saattaa korostua etenkin silloin, kun on kyse eroperheestä, jossa äiti on lapsen lähivanhempi. Etävanhemman, eli hyvin monesti isän, asema saattaa olla yhteishuoltajuudesta huolimatta varsin heikko.

Heikossa asemassa ei ole läheskään aina kyse isän haluttomuudesta osallista lapsensa koulunkäyntiin. Nykypäivän isyyttä on kuvailtu osallistuvaksi ja isillä on tahtoa olla saatavilla ja läsnä lastensa elämässä. Isät ovat kiinnostuneita lastensa koulunkäynnistä, mutta kiinnostuksen realisoituminen osallistumiseksi on kiinni monesta asiasta, kuten yhteishuoltajuuden toimivuudesta ja ajankäytön mahdollisuuksista.

Yhteiskunnan rakenteiden ja instituutioiden hidas muutos saattaa kuitenkin estää isyyden täysipainotteisen toteutumisen etenkin etävanhemmuuden tapauksessa. Toisaalta teknologian kehityksen kautta tulisi olla entistä mahdollisempaa saada tietoa lapsesta ja pitää tähän yhteyttä. Teknologia mahdollistaa myös tasapuolisemman aseman yhteishuoltajavanhemmille etenkin silloin, kun vanhemmat eivät asu lähellä toisiaan.

Ajankäyttö näyttelee myös merkittävää roolia siinä, miten lapsen elämään ja koulunkäyntiin pystytään osallistumaan, koska vanhemmat eivät elä samassa taloudessa eivätkä näin ollen noudata yhteistä rytmiä. Työ saattaa myös asettaa haasteita siihen, miten paljon etävanhempana toimiva isä pystyy osallistumaan lapsen elämään ja koulunkäyntiin.

LIITE 2. Haastattelusuostumus

HAASTATTELUSUOSTUMUS

Haastattelu toteutetaan pro gradu -tutkimusta varten. Tutkimus toteutetaan osana luokanopettajien aikuiskoulutusta Kokkolan yliopistokeskus Chydeniuksessa (Jyväskylän yliopisto). Tutkimuksessa selvitetään eronneiden isien kokemuksia kodin ja koulun välisestä yhteistyöstä. Tutkimus tullaan julkaisemaan yliopiston digitaalisissa kokoelmissa (jyx.jyu.fi).

Tutkijana Juha Honkanen ja ohjaajana Leena Isosomppi

Haastatteluja käytetään ainoastaan mainitun pro gradu -tutkielman aineistona. Tutkija on sitoutunut noudattamaan tutkimusaineiston säilyttämiseen ja tietosuojalainsäädäntöön liittyviä ohjeita ja määräyksiä. Tutkimus noudattaa Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) määrittämiä ohjeita. Tutkimuksesta häivytetään henkilötiedot ja haastateltavien yksityisyydensuoja taataan.

Haastateltava osallistuu tutkimukseen vapaaehtoisesti ja tutkimukseen osallistumisen keskeyttäminen on mahdollista tutkijalle ilmoittamalla. Haastateltava suostuu haastattelun nauhoittamiseen.

Henkilötietoja ei kerätä mihinkään. Aineisto hävitetään tutkielman hyväksymisen jälkeen.

Koronaviruksen aiheuttamien poikkeusolojen vuoksi vahvistan osallistumiseni tutkimukseen etänä vastaamalla hyväksyvästi sähköpostiin ja sopimalla haastatteluajankohdasta.

Juha Honkanen

Kokkolassa 18.5.2020

LIITE 3. Haastateltavat merkityksissä ja teemoissa

Teemat ja merkityskokonaisuudet sekä niiden ilmeneminen isien kokemuksissa

JAETTU VANHEMMUUS AVAINTEKIJÄNÄ

Toimiva yhteishuoltajuus	Matti, Jukka, Seppo
Vanhempien toimivat välit	Jukka, Seppo
Vuoroasuminen	Matti, Seppo
Asumisjärjestelyihin liittyvät kokemukset	Matti, Jukka, Pentti, Seppo, Akseli
Lapsen koulunkäynnin pohtiminen eron yhteydessä	Jukka
Ajan myötä heikentynyt yhteishuoltajuus	Matti

LÄHIVANHEMMAN MERKITYS ETÄVANHEMMAN KOKEMUKSISSA

Haastava yhteishuoltajuus	Matti, Pentti, Akseli
Vanhempien ongelmalliset välit	Matti, Pentti, Akseli
Ex-puolison toiminta	Matti, Akseli
Äidin ensisijaisuus kodin ja koulun yhteistyössä	Matti, Jukka, Pentti

VANHEMMUUDEN TOTEUTUMINEN OSANA KODIN JA KOULUN YHTEISTYÖTÄ

Koulu väylänä saada tietoa lapsesta	Matti, Akseli
Vanhemmuuden kokeminen	Matti, Akseli
Etävanhemman suhde lapseen	Matti, Jukka
Huoli lapsesta	Matti
Lapsen tahto	Matti, Jukka
Työn vaikutus	Akseli

OSALLISUUDEN KOKEMINEN LAPSEN KOULUNKÄYNNISSÄ

Osallisuus lapsen koulunkäynnissä	Jukka, Pentti, Seppo, Akseli
Heikko osallisuus lapsen koulunkäynnissä	Matti
Eronneen isän oma aloitteellisuus ja aktiivisuus	Matti, Akseli
Vanhempainyhdistyksen toiminta	Akseli
Viestinnän mahdollisuudet	Jukka, Pentti, Seppo, Akseli

KODIN JA KOULUN YHTEISTYÖN TOIMIVUUS ETÄ-ISIEN KOKEMANA

Tyytyväisyys kodin ja koulun yhteistyöhön	Matti, Jukka, Pentti, Seppo, Akseli
Haasteet kodin ja koulun yhteistyössä	Matti
Erosta tiedottaminen koululle	Matti, Seppo, Akseli
Koulun henkilökunnan vaikutus	Matti, Jukka, Pentti, Akseli
Lapsen koulunkäynnin tuki	Jukka
Ajan vaikutus kodin ja koulun yhteistyöhön	Akseli

KOULUN TOIMINTA EROPERHEIDEN KANSSA

Koulun tehtävä	Matti, Jukka
Koulun toiminnan rajallisuus	Matti, Pentti, Seppo, Akseli
Koulun toimintamallit	Matti, Jukka, Pentti, Seppo, Akseli

LIITE 4. Haastattelurunko

Haastattelurunko

Alkuun toteaminen siitä, että haastattelussa pyrin itse olemaan mahdollisimman vähän äänessä. Tätä ei tule tulkita epäkunnioittavaksi tai kiinnostuksen puutteeksi.

Perustietoja:

- Ikä?
- Koulutus ja ammatti?
- Lasten määrä ja iät?

Teemat:

- Yhteishuoltajuus / vuoroasuminen
- Etä-isyys ja koulu
- Lasten koulunkäynti omasta näkökulmasta
- Kodin ja koulun yhteistyö ja tiedonsaanti
- Osallisuus ja koulunkäynnin tukeminen

Apukysymyksiä haastatteluun:

- Kerro hieman **yhteishuoltajuudestanne**. Kuinka pitkään olet toiminut etä-isänä ja millaiseksi koet roolisi siinä?
- **Asumisjärjestelyt** ja lapsen koulunkäynti?
- Kokemustesi perusteella, miten yhteishuoltajuutenne on huomioitu koulun / opettajan toimesta?

- Millaisia kokemuksia sinulla on **etävanhempana** kodin ja koulun yhteistyöstä?
- Viestinnän toimivuus osana kodin ja koulun yhteistyötä?

- Oletko kokenut, että etävanhemmuus on vaikuttanut kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön jollain tapaa?
- Miten yhteishuoltajuuden periaatteellinen **tasapuolisuus** ja **tasa-arvo** ovat toteutuneet erityisesti kodin ja koulun yhteistyön näkökulmasta?

- Kuvaile omin sanoin kokemuksiasi lapsesi / lastesi koulunkäynnistä.
- Millaiseksi olet kokenut lapsesi / lastesi koulunkäyntiä koskevaan **tiedon-**
saannin ja sen määrän?
- Miten koet etä-isänä mahdollisuutesi **osallistua** ja **tukea** lapsesi koulunkäyntiä?
- Millaiseksi koet roolisi lapsesi / lastesi koulunkäynnissä?

- Millä tavoin eroperheiden ja koulun yhteistyötä voitaisiin **kehittää**?
- Jotakin lisättävää?